

BIDRAG
TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 4.

ÅREN

1871—1875.

SKARABORGS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

I afseende å länets *gränser*, dess naturbeskaffenhet och areala innehåll har någon förändring ej inträffat, sedan den nästföretgånga femårsberättelsen författades, hvadan i fråga derom torde få hänvisas till innehållet af densamma, jemfördt med derföretgånga senaste tvenne enahanda berättelser.

Länet är fortfarande *indeladt* i 7 domsagor, 19 härad eller tingslag, 7 fögderin, 27 länsmansdistrikt och 263 kyrkosocknar, fördelade på 90 pastorat, grupperade i 12 kontrakt. Städerna äro till antalet 6 och med afseende å kommunalförvaltningen, i enlighet med Eders Kungl. Maj:ts nådiga förordningar om kommunalstyrelse i stad och på landet, äro af socknarna bildade 262 kommuner, städerna deruti inberäknade.

Under femårsperioden hafva följande *ändringar af oregelbundenheterna i den administrativa indelningen* blifvit fastställda:

a) Genom Kungl. brefvet den 12 Maj 1871 förflyttning af ett halft hemman Påfvelstorp från Qvånums till Edsvära socken;

b) Genom Kungl. brefvet den 13 Juni 1874 förläggning i judicielt och kameralt hänseende från Kinne till Norra Vadsbo härad af Gullsätters och Fjells rotar, belägna inom Lugnås socken, men i ecklesiastika angelägenheter ditintills hänförda till Björsätters församling af Norra Vadsbo härad. Till sistnämnda härad och fögderi hafva sålunda från Kinne härad och Lidköpings fögderi förflyttats $8\frac{7}{32}$ hemman;

c) Genom Kungl. brefvet den 16 Oktober 1874 förläggning i ecklesiastikt och administrativt hänseende från Halna socken och Valla tingslags norra länsmansdistrikt till Beatebergs socken och Valla tingslags vestra länsmansdistrikt af hemmanen $\frac{1}{4}$ mantal Arnäs och $\frac{1}{2}$ mantal Eskeliden, hvilkas bebyggare tillförene genom sjön Viken varit skilda från kyrka och själsörjare.

Dessutom torde här böra nämnas, oaktadt någon administrativ oregelbundenhet derigenom icke rättats, att genom Kungl. brefvet den 14 November 1873 skattelägenheten Kämpagården eller Biskopstomten blifvit förlagd från Skara landssocken till Skara stad och dermed förenad i såväl ecklesiastikt som judicielt och administrativt hänseende. För stadens ändamålsenliga planläggning, äfvensom för ett tillfredsställande ordnande af dess byggnads-, brand- och fattigvårdsväsende, har denna ändring ansetts önskvärd och fördelaktig.

I fråga om kvarstående administrativa oregelbundenheter återopas tabellen N:o 1 B i Statistiska Centralbyråns berättelse, angående befolkningsförhållandena i riket år 1874.

Länets *topografiska affattning och beskrifning* har under femårsperioden fortgått på det sätt, att af topografiska korpens karteverk Upperudsbladet utgifvits, men i öfrigt äro hvarken topografiska, geologiska eller naturhistoriska arbeten rörande länet att omförmåla.

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-40.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Invånarne.....	2.
Tab. Litt. A. Fångantalet i länshäktet.....	5.
3. Näringar.....	6.
Tab. Litt. B. Specifik uppgift om kronoskogarne i Skaraborgs län för åren 1871-1875.....	11.
Tab. Litt. C. Rörelsen vid jernförädlingsverken.....	15.
Tab. Litt. D. Tackjernstillverkningen vid Granvikens masugn.....	16.
Tab. Litt. E. Glastillverkningen vid Bromö.....	17.
4. Kommunikationsanstalter och varuutbyten.....	18.
Tab. Litt. F. Minuthandel med och utskänkning af spirituösa drycker under åren 1871-1875.....	23.
5. Kameralförhållanden.....	24.
Tab. Litt. G. Utländingar tillhörig fast egendom inom länet vid 1875 års slut.....	25-26.
Tab. Litt. H. Egendomar af fideikommissnatur inom länet år 1875...	26-30.
6. Politi.....	31.
Tab. Litt. I. Hus, tomter och jordar i städerna år 1875.....	31.
Tab. Litt. K. Uppgift på Skaraborgs läns enskilda banks ställning vid utgången af hvar och ett af nedannämnda år.....	33.
Tab. Litt. L. Sparbankerna år 1875.....	34.
Tab. Litt. M. Sparbankernas utlåning och förvaltningskostnad.....	35.
Tab. Litt. N. Ränthe- och kapitalförsäkringsanstalten.....	36.
Tab. Litt. O. Fattigvården fögderivis och i städerna år 1875.....	38.
 Tabellbilagor	 41-50.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	41.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	42.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	42.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	43.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	43.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	43.
Tab. N:o 7 a. Grufvor, bergverk, bruk, fabriker och manufaktur- inrättningar, år 1875.....	44-45.
Tab. N:o 7 b. Handtverkerin, år 1875.....	46.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverin och skjutsning.....	47.
Tab. N:o 9 a. Sjöfart, år 1875.....	47.
Tab. N:o 9 b. Handlande och deras betjening, år 1875.....	47.
Tab. N:o 10. Hemman, jordområde och egendomar m. m., år 1875...	48.
Tab. N:o 11. Laga skiften, åren 1871-1875.....	49.
Tab. N:o 12. Stats- och riksgäldsmedel, åren 1871-1875.....	49.
Tab. N:o 13. Sparbanker.....	50.
Tab. N:o 14. Fattigvården.....	50.

BIDRAG
TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 4.

ÅREN

1871—1875.

SKARABORGS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

I afseende å länets *gränser*, dess naturbeskaffenhet och areala innehåll har någon förändring ej inträffat, sedan den nästföretgånga femårsberättelsen författades, hvadan i fråga derom torde få hänvisas till innehållet af densamma, jemfördt med derföretgånga senaste tvenne enahanda berättelser.

Länet är fortfarande *indeladt* i 7 domsagor, 19 härad eller tingslag, 7 fögderin, 27 länsmansdistrikt och 263 kyrkosocknar, fördelade på 90 pastorat, grupperade i 12 kontrakt. Städerna äro till antalet 6 och med afseende å kommunalförvaltningen, i enlighet med Eders Kungl. Maj:ts nådiga förordningar om kommunalstyrelse i stad och på landet, äro af socknarna bildade 262 kommuner, städerna deruti inberäknade.

Under femårsperioden hafva följande *ändringar af oregelbundenheterna i den administrativa indelningen* blifvit fastställda:

a) Genom Kungl. brefvet den 12 Maj 1871 förflyttning af ett halft hemman Påfvelstorp från Qvånums till Edsvära socken;

b) Genom Kungl. brefvet den 13 Juni 1874 förläggning i judicielt och kameralt hänseende från Kinne till Norra Vadsbo härad af Gullsätters och Fjells rotar, belägna inom Lugnås socken, men i ecklesiastika angelägenheter ditintills hänförda till Björsätters församling af Norra Vadsbo härad. Till sistnämnda härad och fögderi hafva sålunda från Kinne härad och Lidköpings fögderi förflyttats $8\frac{7}{32}$ hemman;

c) Genom Kungl. brefvet den 16 Oktober 1874 förläggning i ecklesiastikt och administrativt hänseende från Halna socken och Valla tingslags norra länsmansdistrikt till Beatebergs socken och Valla tingslags vestra länsmansdistrikt af hemmanen $\frac{1}{4}$ mantal Arnäs och $\frac{1}{2}$ mantal Eskeliden, hvilkas bebyggare tillförene genom sjön Viken varit skilda från kyrka och själsörjare.

Dessutom torde här böra nämnas, oaktadt någon administrativ oregelbundenhet derigenom icke rättats, att genom Kungl. brefvet den 14 November 1873 skattelägenheten Kämpagården eller Biskopstomten blifvit förlagd från Skara landssocken till Skara stad och dermed förenad i såväl ecklesiastikt som judicielt och administrativt hänseende. För stadens ändamålsenliga planläggning, äfvensom för ett tillfredsställande ordnande af dess byggnads-, brand- och fattigvårdsväsende, har denna ändring ansetts önskvärd och fördelaktig.

I fråga om kvarstående administrativa oregelbundenheter återopas tabellen N:o 1 B i Statistiska Centralbyråns berättelse, angående befolkningsförhållandena i riket år 1874.

Länets *topografiska affattning och beskrifning* har under femårsperioden fortgått på det sätt, att af topografiska korpens karteverk Upperudsbladet utgifvits, men i öfrigt äro hvarken topografiska, geologiska eller naturhistoriska arbeten rörande länet att omförmåla.

2. Invånarne.

Tab. No 1. Enligt mantalslängderna utgjorde *folknnummern* år 1870:

Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Deraf voro skattefrje.	Betalande.
118,197.	124,390.	242,587.	127,259.	115,328.

Huru folkmängden sedermera under femårsperioden successivt ökats inhemtas af tab. No 1, utvisande ett invånareantal år 1875 af 250,924 individer, eller en folkökning under qvinnqvenniet af 8,337 själar, eller något mera än under närmast föregående femårsperiod, men betydligt mindre än de tvenne derförut tilländalupna, då folkökningen utgjorde:

under perioden 1855—1860	13,814;
» 1860—1865	15,481; och
» 1865—1870	7,873.

Fögerderis var *befolkningen å landet* vid slutet af år 1875, fördelad på följande sätt:

	Mankön.	Qvinkön.	Båda könen.	Frie från mantalspenningar.			Utskrifningsmanskap.
				Mankön.	Qvinkön.	Summa.	
Norra Vadsbo.....	14,730	15,311	30,041	7,206	7,512	14,718	1,059
Södra Vadsbo.....	16,333	16,841	33,174	8,525	8,954	17,479	1,143
Sköfde.....	14,938	15,586	30,524	7,606	8,255	15,861	1,144
Skara.....	15,205	15,986	31,191	7,694	8,465	16,159	1,139
Vartofta.....	17,585	18,390	35,975	8,872	9,475	18,347	1,340
Lidköping.....	17,811	18,283	36,094	8,683	9,311	17,994	1,417
Barne.....	18,731	19,452	38,183	9,786	10,464	20,250	1,447
Summa	115,333	119,849	235,182	58,372	62,436	120,808	8,689

I kolumnen *utskrifningsmanskap* är samtliga fem klassernas beväring upptagen. Årsklassen utgjorde enligt mönstringsrullorna: år 1871..... 2,256. De kasserades antal uppgick till..... 758.
» 1872..... 2,344. » 752.
» 1873..... 2,088. » 426.
» 1874..... 2,494. » 326.
» 1875..... 3,147. » 420.

Skilnaden emellan antalet af mönstrade beväringssynglingar å ena sidan samt sammanlagda antalet kasserade och i tabelsens kol. 12 upptagna approberade utgöres af befriade eller frånvarande vid mönstringarna samt aflyttade till annan ort, hvilka trenne kategorier utgjorde tillhopa:

år 1871.....	487.
» 1872.....	481.
» 1873.....	632.
» 1874.....	833.
» 1875.....	1,124.

De från *mantalspenningar befriades* antal har under femårsperioden ökats med endast 377 personer, så att af folkökningssiffran 7,960 personer ökat de betalandes antal. Under nästföregående femårsperiod tillväxte antalet från mantalspenningar befriade med 10,458 personer, i hvilket afseende således förhållandet under de sista fem åren varit vida bättre.

På länets landsbygd har folkmängden ökats med 6,791 personer, eller 3,372 män och 3,419 kvinnor och således 47 kvinnor mera än män, samt i städerna med 1,546 personer, hvaraf 728 män och 818 kvinnor, eller 90 kvinnor mera än män. Folk-

ökningen inom kvinnokönet har således nu, såsom tillföre, varit relativt större än inom mankötet, och vid periodens slut funnos i länet 6,330 kvinnor flere än män. Under nästföregående femårsperiod utgjorde den relativa tillökningen å kvinnosidan 801 individer emot 137 under denna period. Antalet från mantalspenningar befriade hafva i städerna ökats med 365 personer, hvaraf 55 män och 310 kvinnor och på landsbygden med endast 12 personer, sålunda att de befriade männen antal minskats med 409, då deremot kvinnornas antal ökats med 421.

Den successiva folkökningen och vexlingarna i de från mantalspenningar befriades antal under de särskilda åren af femårsperioden inhemtas vidare af följande tabell:

År.	Befolkningen ökad.		Tillökningen i antalet från mantalspenningar befriade.	Minskningen i antalet från mantalspenningar befriade.
	Enligt husförhörslängderna.	Enligt mantalslängderna.		
1871.....	2,130	1,875	1,417	—
1872.....	2,088	1,729	—	226
1873.....	1,360	1,688	—	576
1874.....	1,168	1,935	—	389
1875.....	2,467	1,110	151	—
Summa	9,163	8,337	1,568	1,191

På samma sätt som i nästföregående tvenne femårsberättelser torde härstädes rum böra beredas för några från Kungl. Statistiska Centralbyråns underdåniga berättelser angående folkmängdsförhållandena i riket lånade siffror rörande detta län.

Enligt husförhörslängderna, hvilka begagnats såsom källa af nämnda embetsverk, utgjorde antalet i länet

	år 1871	år 1872	år 1873	år 1874	år 1875
<i>levande födda barn</i>	7,340.	7,227.	7,214.	7,105.	7,341.
Om härifrån afräknas antalet <i>aflidne</i> personer.....	3,621.	3,297.	3,624.	4,179.	4,213.
så uppkommer ett <i>nativitetsöfverskott</i> af.....	3,719.	3,930.	3,590.	2,926.	3,028.

Nativitetsöfverskottet för nästföregående femårsperiod utgjorde..... 14,826 och uppgår för den nu ifrågavarande till..... 17,193 eller ett högre belopp af..... 2,367. Att oakadt detta ej obetydliga nativitetsöfverskott folkmängden ändock ej ökats med mera än 9,163 personer enligt husförhörslängderna (enligt mantalslängderna 8,337), måste bero dels på utflyttningar till utrikes ort, hvarför här nedan närmare redogöres, till ett antal af 2,618 personer, dels på inomlandsutflyttningar, hvarför, i anseende till bristande materiel, redogörelse här ej kan lemnas.

Att oakadt antalet *levande födda barn* varit mindre under nu ifrågavarande femårsperiod, än under hvardera af de tvenne närmast föregående, nativitetsöfverskottet ändock med 2,367 öfverstiger förhållandet åren 1866—1870 och ej särdeles mycket skiljer sig från förhållandet åren 1861—1865, då det var något större, torde vara hufvudsakligen föranledt deraf, att dödligheten under sistnämnda båda qvinnqvennier varit relativt betydligare.

Mortaliteten, som fortfarande under femårsperioden understigit medeltalet för hela riket, utgjorde år 1871 1,48, år 1872 1,31, år 1873 1,46, år 1874 1,67 och år 1875 1,68 procent af de särskilda årens medelfolkmängd, eller medeltalet af hvardera årets och det närmast föregående folkmängds siffror. Jemfördt med förhållandet i andra rikets län var dödlighetsprocenten år 1871 mindre än i 21, år 1872 mindre än i 23, år 1873 mindre än i 19, år 1874 mindre än i 20 och år 1875 mindre än i 19 län, Stockholms stad såsom särskildt län räknad.

Antalet lefvande födda barn förhöll sig till hela folkmängden sålunda, att ett lefvande barn föddes år 1871 på 33,17 personer, år 1872 på 34,28, år 1873 på 34,53, år 1874 på 35,22 och år 1875 på 34,42 personer, eller i medeltal för åren 1871—1875 ett lefvande födt barn på 34,38 personer.

Medeltalet utgjorde ett lefvande födt barn åren 1861—1865 på 28,50 och åren 1866—1870 på 32,91 personer.

Förhållandet emellan *ingångna äktenskap* och folkmängden inhemtas af följande tal:

Vigda par voro år 1871: 1,390 eller 1 på 176 personer;
» » 1872: 1,575 » 157 »
» » 1873: 1,521 » 163 »
» » 1874: 1,563 » 160 »
» » 1875: 1,587 » 159 »

Af lefvande födda barn utgjorde de oäkta i förhållande till de äkta barnen år 1871 7,09, år 1872 7,17, år 1873 7,11, år 1874 7,26 och år 1875 6,74 procent.

Procentförhållandet har under femårsperioden något ökat, men står dock under medeltalet för hela riket, som utgjorde under år 1871 11,03, år 1872 11,02, år 1873 11, år 1874 10,69 och år 1875 10,21.

Såvida man på det relativa antalet i de första åldersklasserna *aflidne* är berättigad att grunda ett omdöme om den mer eller mindre omsorgsfulla vård, som under de späda åren i hemmen egnas det uppväxande släktet, är det tillfredsställande att kunna för denna femårsperiod inregistrera en minskning af den relativa dödligheten inom dessa åldersklasser. Sålunda utgjorde antalet *aflidna* barn i de första tio årsklasserna år 1871 36,73, år 1872 38,16, år 1873 38,46, år 1874 37,38 och år 1875 36,15 procent af hela döds-siffran, eller i medeltal 37,37 procent. Medeltalet utgjorde åren 1856—1860 45,68 procent och åren 1866—1870 41,23 procent. För åren 1861—1865 saknas uppgift. Antalet döda barn i de tre första årsklasserna utgjorde år 1871 28,69, år 1872 31,21, år 1873 29,58, år 1874 27,47 och år 1875 28,79 procent af hela antalet *aflidna* personer, eller i medeltal för samtliga fem åren 29,15 procent. Medeltalet utgjorde åren 1856—1860 34,686 och qvinqvenniet 1866—1870 33,56 procent.

Förhållandet emellan *ingångna och genom döden upplösta äktenskap* har varit följande:

År.	Ingångna äktenskap.	Uplösta äktenskap.		Summa.
		Genom mannens död.	Genom qvinnans död.	
1871.....	1,390	597	510	1,107
1872.....	1,575	512	446	958
1873.....	1,521	566	480	1,046
1874.....	1,563	679	560	1,239
1875.....	1,587	656	578	1,234

I *farsoter* eller s. k. folksjukdomar *afledo* å länets landsbygd: år 1871: 325 personer, eller 9,67 procent af samtliga *aflidne*, mest i skarlakansfeber och för öfrigt hufvudsakligen i nervfeber, hjernfeber och elakartad halssjuka. I Essunga, Fremmestad, Bäreberg och Karaby kräfde skarlakansfebern jemförelsevis de flesta offern. I 19 län var den relativa dödligheten mindre;

år 1872: 287 personer eller 9,34 procent af samtliga dödsfall. Mest i skarlakansfeber, kikhosta och nervfeber. I 18 län var den relativa dödligheten mindre;

år 1873: 368 personer eller 10,93 procent af samtliga *aflidne*, hufvudsakligen i skarlakansfeber, kikhosta, nervfeber och elakartad halssjuka. I 15 län var det relativa antalet *aflidne* mindre;

år 1874: 510 personer eller 13,11 procent af hela antalet *aflidne*. Hufvudsakligen i skarlakansfeber, elakartad halssjuka, nervfeber, kikhosta, barnsängsfeber och smittkoppor. I 13 län var den relativa dödligheten mindre;

år 1875: 326 personer eller 8,36 procent af hela antalet *aflidne*, mest i difteri, nervfeber, skarlakansfeber, smittkoppor och kikhosta. I 5 län var relativa dödligheten mindre;

i länets städer:

år 1871: 42 personer, eller 16,22 procent af samtliga dödsfallen; 14 i diarrhé, 13 i nervfeber, 6 i skarlakansfeber, 2 i elakartad halssjuka, 2 i kikhosta samt i hvardera af sjukdomarne mässling, kikhosta, hjernfeber, kolera och barnsängsfeber 1 person;

år 1872: 44 personer, eller 19,64 procent af samtliga dödsfallen; 18 i nervfeber, 12 i kikhosta, 5 i diarrhé, 3 i strupsjuka, 2 i rödsot, 2 i barnsängsfeber, samt i hvardera af sjukdomarne skarlakansfeber och elakartad halssjuka 1 person;

år 1873: 49 personer, eller 19,07 procent af hela döds-siffran; 15 i nervfeber, 12 i diarrhé, 8 i kikhosta, 6 i skarlakansfeber samt i hvardera af sjukdomarne elakartad halssjuka, strupsjuka, kolera och barnsängsfeber 2 personer;

år 1874: 72 personer eller 24,83 procent af hela antalet döda; 34 i nervfeber, 17 i skarlakansfeber, 9 i diarrhé, 5 i kikhosta, 3 i mässling, 3 i barnsängsfeber och 1 i smittkoppor;

år 1875: 58 personer eller 18,41 procent af hela dödsnummerna; hufvudsakligen i nervfeber, skarlakansfeber och elakartad halssjuka.

Af *våldsamna orsaker*, egen handverkan ej inberäknad, hafva följande antal *dödsfall* inträffat af nedannämnda anledningar:

år 1871: 86, hvaraf 35 genom drunkning, 2 genom ihjelosning, 8 genom ihjelfrysning, 5 genom förbränning eller skällning, 13 genom vådlig qväfning, 16 genom krossning, 2 genom skottskador och 5 genom mord eller dråp;

år 1872: 93, hvaraf 40 genom drunkning, 5 genom ihjelosning, 5 genom förbränning eller skällning, 5 genom åkslag, 1 genom vådlig förgiftning, 11 genom vådlig qväfning, 20 genom krossning, 4 genom skottskador och 2 genom mord eller dråp;

år 1873: 117, hvaraf 53 genom drunkning, 7 genom förbränning och skällning, 1 genom åkslag, 18 genom vådlig qväfning, 33 genom krossning, 1 genom skottskada och 4 genom mord eller dråp;

år 1874: 92, hvaraf 43 genom drunkning, 1 genom ihjelfrysning, 3 genom förbränning och skällning, 1 genom vådlig förgiftning, 8 genom vådlig qväfning, 28 genom krossning, 4 genom skottskador och 4 genom mord och dråp samt

år 1875: 118, hvaraf 25 genom drunkning, 38 genom förbränning och skällning, 10 genom vådlig qväfning, 29 genom krossning, 3 genom mord och dråp och 13 af andra uppgifna dödsorsaker.

Det stora antalet genom förbränning omkomna år 1875 härleder sig från branden vid Tidaholm den 18 Februari samma år, då den aktiebolaget Vulkan tillhöriga tändsticksfabrik derstädes lades i aska, och hvarvid ej endast 38 utan, enligt polisundersökningsprotokollet, 44 personer innebrändes och 10 skadades, af hvilka 2 sedermera affidit.

Till förekommande, såvidt ske kan, för framtiden af dylika olyckors förnyande, i den mån sådant kan vara beroende på byggnadsättet och inredningen samt arbetets ordnande i de inom landet varande eller blifvande eldfarliga anläggningar af enahanda slag, har Eders Kungl. Maj:ts täckts förordna en inspektör öfver tändsticksfabrikerna i riket, med uppdrag att besigtiga desamma och för hvarje fabrik meddela nödiga föreskrifter i afseende å tillverkningens bedrivande samt anordningen i arbetsrummen och fabriken i öfrigt. Af bemälda inspektörs insigtsfulla utöfvande af sin befattning bör man kunna hoppas, att dylika, särskildt genom mångtalet spilda människolif, upprärande olyckshändelser skola framdeles till vida mindre proportioner begränsas.

Sjelfmordens antal uppgifvas på följande sätt:

år 1871: 11, hvaraf 2 genom skärning, 1 genom dränkning och 8 genom hängning;

år 1872: 13, hvaraf 2 genom dränkning, 10 genom hängning och 1 genom gift;

år 1873: 19, hvaraf 1 genom skärning, 5 genom dränkning, 12 genom hängning och 1 genom gift;

år 1874: 14, hvaraf 2 genom skärning, 3 genom dränkning, 6 genom hängning, 2 genom gift och 1 på annat icke uppgifvet sätt samt

år 1875: 12, hvaraf 6 genom hängning, 4 genom dränkning och 2 genom skjutvapen.

I förhållande till folkmängden hafva sjelfmorden utgjort på 10,000 invånare år 1871 0,44, år 1872 0,52, år 1873 0,76, år 1874 0,55 och år 1875 0,47, eller i medeltal för hela femårsperioden 0,55.

Medeltalet utgjorde åren 1831—1840 0,48, 1841—1850 0,58, 1851—1860 0,53, 1861—1870 0,50. Sjelfmorden, som sedan år 1850 varit i nedgående, hafva således under qvinqvenniet visat en stigande tendens. Andra anledningar dertill än tillfälliga finnas icke att omförmäla.

Antalet af de från länet till utrikes ort utflyttade, hvilka hufvudsakligen varit jordbruksidkare, tjenstehjon och arbetare utan uppgifvet yrke, inhemtas af följande tabell:

År.	Hela antalet utflyttade.	Till Amerika.	Till Norge.	Till Danmark.	Till Finland och Ryssland.	Till Tyskland.	Till England.	Till Australien.	Till Frankrike och Italien.	Till öfver-ven ort.
1871...	717	662	9	5	7	25	—	7	2	—
1872...	825	726	25	9	49	9	6	—	1	—
1873...	601	550	20	5	20	5	—	1	—	—
1874 ..	248	188	28	14	6	11	—	—	1	—
1875..	237	177	35	8	8	5	2	—	2	—
Summa	2,628	2,303	117	41	90	55	8	8	6	—

och hafva utflyttningarna varit talrikare år 1871 i 10 län, år 1872 i 10 län, år 1873 i 10 län, år 1874 i 12 län och år 1875 i 12 län. Med hänseende till civilstånd utgjordes de utflyttande af 211 vigda par, ogifta 882 män och 662 kvinnor öfver 15 år samt 340 barn af mankön och 322 barn af qvinkön under 15 år. Den till nära hälften emot nästföregående femårsperiod minskade utflyttningen härleder sig från det halffparten ringare antalet emigranter till Amerika, hvarest de tillförene rikliga arbetstillfällena efter hand aftagit.

I afseende å *befolkningens fördelning, sinnesart, klädedrägt, näringsämnen och hufvudsakliga nöjen*, äfvensom i fråga om behofvet af särskilda *förfoganden för utländske män* eller *skismatiska rörelser*, har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande intet att tillägga, till hvad i senast afgifna femårsberättelse blifvit i underdånighet anført, hvarför detsamma, till undvikande af öfverflödig omsägning, återopas. Här torde dock böra antecknas, att *nya byggnads- och brandordningar*, grundade på Eders Kungl. Maj:ts nådiga byggnads- och brandstadga för rikets städer den 8 Maj 1874 blifvit fastställda för staden

Falköping: byggnadsordning den 10 Februari 1875;

brandordning den 17 Juli 1875;

Mariestad: byggnadsordning den 24 Juli 1875;

brandordning samma dag och år.

Lidköping: byggnadsordning den 31 Augusti 1875;

brandordning den 22 December 1875.

Hjo: byggnadsordning den 21 September 1875;

brandordning samma dag och år.

* Antalet domstolsbehandlade *fylleriförseelser* hafva utgjort:

år 1871 i städerna	263,	å landet	40,
» 1872	» 248,	» 81,	
» 1873	» 262,	» 64,	
» 1874	» 295,	» 54,	
» 1875	» 402,	» 51,	

dock gäller i afseende å berörda uppgifter, såsom måttstock på fyllerilastens till- eller aftagande, hvad Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i senaste femårsberättelsen yttrat, att mången drucken ej blifvit lagförd och att i följd af polisuppsigtens ojemna handhafvande, saköreslängderna å särskilda orter blifva mindre tillförlitliga mätare af dryckenskapslasten än å andra, i hvilket afseende nu, såsom under förra qvinqvenniet, polismyndigheten i Lidköping och under sista året af perioden jemväl i Sköfde ådagalagt ett relativt större nit, hvadan af antalet för fylleri dömda i städerna belöper endast på Lidköping år 1871 87; år 1872 72; år 1873 100; år 1874 109 och år 1875 124 samt sistnämnda år på Sköfde 97.

Å landet utöfvades år 1875 *bränvinsutskänkningsrörelse* endast vid fyra gästgivarvärdar, eller två mindre än under nästföregående femårsperiod. Minutförsäljning af bränvin egde rum allenast å fem ställen, eller åtta mindre än år 1870. Särskildt tillåtna utskänkningsställen å landet hade upphört med undantag af sadana, som vid brunns- och garnisonsorter samt å lägerplats tillfälligt för kortare tid än år medgifvits.

För *bränvinsförsäljningen i städerna* redogöres i följande tabell:

År.	Minuteringsställen.					Utskänkningsställen.						
	Mariestad.	Skara.	Lidköping.	Sköfde.	Hjo.	Falköping.	Mariestad.	Skara.	Lidköping.	Sköfde.	Hjo.	Falköping.
1871.....	1	1	—	2	1	2	6	3	10	6	3	6
1872.....	1	1	—	2	1	2	6	3	10	6	3	6
1873.....	1	1	—	2	1	2	6	3	10	6	3	6
1874.....	—	1	—	2	1	2	7	3	10	6	4	6
1875.....	—	1	—	2	1	2	7	3	10	6	4	6

För oloffig bränvinstillverkning har endast en inom södra Vadsbo fögderi bosatt person blifvit lagförd och till ansvar fälld. Angående *lönkrögeriet*, som varit och är i starkt aftagande, åberopar Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande följande, på domstolarnes saköreslängder grundade tabell:

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
I Mariestad.....	2	—	—	—	—
» Skara.....	—	—	—	—	—
» Lidköping.....	1	4	2	—	7
» Sköfde.....	1	1	1	—	5
» Hjo.....	—	—	1	1	—
» Falköping.....	1	2	—	1	3
» Norra Vadsbo fögderi.....	28	20	12	16	5
» Södra Vadsbo d:o.....	32	11	12	11	6
» Sköfde d:o.....	12	7	10	6	4
» Skara d:o.....	14	32	7	4	2
» Vartofta d:o.....	13	16	16	7	5
» Lidköpings d:o.....	9	8	5	4	7
» Barne d:o.....	28	22	9	9	2
Summa	141	123	75	59	46
Under nästföregående 5 år, Summa	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
	141	155	177	207	161
Under derförut tillämdalupna 5 år, Summa	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
	157	141	125	102	97

Till lönkrögeriets aftagande torde Kungl. förordningen angående bränvinsförsäljning den 18 Sept. 1874, hvarigenom de s. k. salningarna eller sammanskottsköpen försvärats, väsentligen hafva verkat.

Beträffande *fångantalet* vid härvarande cellfängelse torde Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande få hänvisa till nedanstående tabell Litt. A.

Det lyckliga förhållandet, att de häktades antal minskats, härleder sig uppenbarligen från den under de fem år, denna underdaniga berättelse omfattar, rådande lättheten för daglönare att erhålla arbete emot god betalning.

Af 13 *skarpskytteföreningar*, som år 1870 voro i verksamhet, hafva under femårsperioden 8 blifvit upplösta. Endast fem dylika föreningar återstå för det närvarande. Täffingsskjutningar hafva årligen, på sätt som i senaste femårsberättelsen omförmäles, distriktvis egt rum, dervid premier af målskjutningsgevärd och renslar utdelats, hvartill statsverket anvisat medel, för hvilka redogöres i denna tabell:

År.	Summa.	D e r a f		
		till instruktörers afbönande.	till ammunition.	till målskjutningspremier.
1871.....	2,790	1,558	728	504
1872.....	2,052,60	1,251	501	300,60
1873.....	1,986,40	990	398	598,40
1874.....	1,309	725	292	292
1875.....	944	524	210	210
Summa	9,082	5,048	2,129	1,905

Inom länet finnas 131 *sockenbibliotek*, hvaraf 10 i Norra Vadsbo fögderi, 19 i Södra Vadsbo fögderi, 14 i Sköfde fögderi, 18 i Skara fögderi, 21 i Vartofta fögderi, 35 i Lidköpings fögderi och 14 i Barne fögderi.

De i senaste femårsberättelsen omförmälda *förlikningsnämnder* i Bergs, Ransbergs, Mölltorps, Bellefors, Dimbo och Åsle socknar finnas ännu till namnet kvar, men hafva under den tid, denna berättelse omfattar, ej utöfvat någon verksamhet.

Tab. Litt. A.

Fångantalet i länshäktet.

År	Ransakningsfångar.						Straff-fångar för undergående af								Lösdrifvare eller försvars-löse.		Transportfångar.		By-satte.	Baru, som åtföljts af sina mödrar.	Summa i länshäktet förvarade personer.	
	För hvarje-handa grofva brott.		För stöld.		För andra förseelser.		Dödsstraff.		Straffarbete.		Fängelse vid vatten och bröd.		Enkelt fängelse.									
	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.				
1871.....	8	2	29	3	2	—	—	—	—	90	19	296	48	21	9	116	15	9	1	—	5	673
» 1872.....	4	2	23	6	4	—	—	—	—	85	8	262	36	14	11	65	10	10	—	2	3	545
» 1873.....	5	4	9	1	5	—	—	—	—	60	10	219	43	20	8	63	14	8	2	—	10	481
» 1874.....	12	6	39	8	16	3	—	—	—	88	13	155	29	21	15	81	10	—	—	—	7	503
» 1875.....	5	5	15	5	3	1	—	—	—	107	20	161	27	23	5	84	13	—	—	—	5	479
Summa	34	19	115	23	30	4	—	—	—	430	70	1,093	183	99	48	409	62	27	3	2	30	2,681
Medeltal här af i hela tal pr år	7	4	23	5	6	1	—	—	—	86	14	218	36	20	10	82	12	5	1	—	6	536
» under nästföreg. 5 år	13	4	56	5	8	—	—	—	—	99	16	364	66	35	12	126	20	7	1	3	6	846

3. Näringar.

Tab. N:is 2 o. 3. A) **Jordbruk** och B) **Boskapsskötsel**. För berörda näringar redogöres i tabellerna N:is 2 och 3, som härvid bifogas.

Såsom bidrag till bedömning af jordbrukets och boskapsskötselns tillstånd och vaxling under de senaste femton åren, intagas här för jämförelse följande siffror:

Hela utsädesbeloppet (kub.-fot.)

	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.
År 1865	44,099	297,629	65,648	1,256,180	62,898	39,952	714,328
» 1870	52,349	294,792	52,709	1,264,686	46,943	37,579	660,271
• 1875	55,529	315,866	49,042	1,370,501	41,644	37,363	664,245

Hela skördebeloppet med afdrag af utsädet (kub.-fot.)

I medeltal åren:	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.
1861—1865 ..	243,461	1,678,172	288,793	4,528,896	220,042	189,694	4,634,171
1866—1870 ...	259,297	1,551,867	289,850	5,100,975	208,699	170,936	3,690,122
1871—1875 ...	250,705	1,553,494	262,320	6,595,477	232,513	185,286	3,383,073

Eller i korntal:	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.
åren 1861—1865	5,52	5,64	4,40	3,60	3,50	4,75	6,19
1866—1870	4,95	5,26	5,50	4,03	4,44	4,55	5,59
1871—1875	4,51	4,91	5,34	4,81	5,58	4,96	5,09

Härvid måste man dock taga i betraktande att, på sätt i föregående femårsberättelser är vordet omförmäldt, uppgifterna ej kunna anses fullt exakta.

Vinterföddu kreatur:

	Hästar.	Tjurar.	Oxar.	Kor.	Ugnöt.	Får.	Svin.
År 1865	21,743	1,421	28,130	65,754	34,919	78,945	24,235
» 1870	23,920	1,513	25,314	71,462	31,881	77,616	21,572
» 1875	25,966	1,891	27,418	80,458	34,374	73,171	22,521

I afseende på *ejovidden* i länet, *brukningssättet*, *väderleksförhållandena*, *skördarnas beskaffenhet* och *tillräcklighet* för befolkningens behof samt *tjenstehjonslönernas belopp* återoppar Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, för att här undvika återuppreparandet af hvad å andra ställen redan är omförmäldt, dels nästföregående femårsberättelse för länet, dels ock hushållningssällskapets berättelser, angående jordbruk och boskapsskötsel samt de årliga årsväxtberättelserna, hvilka ingå såsom afdelningar af rikets officiella statistik.

I fråga om *jordarterna* torde Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande nu, såsom i nästföregående femårsberättelse, få hänvisa till tab. Litt. F i femårsberättelsen för åren 1856—1860. Jorden i allmänhet är af god beskaffenhet, svagare dock i länets skogsbygd; och hvad jordbruket i dess helhet beträffar torde utan fara för misstag det omdömet kunna uttalas, att det varit och fortfarande är stadt i liflig utveckling, med begagnande af nutidens förbättrade metoder.

Gällande *markegångspris* under Litt. A i markegångstaxan redovisas i följande tabell:

	I kubikfot hvete.	I kubikfot råg.	I kubikfot korn.	I kubikfot hafre.	I kubikfot ärter.	I centner smör.	I centner ost.	I centner hö om 8 ctr.	I vintklass hö om 8 ctr.	I årligt dagsverk.
År 1871	3,53	2,29	1,87	1,20	2,42	55,00	27,00	12,00	1,00	
» 1872	4,00	2,60	2,20	1,25	2,66	56,00	26,00	12,00	1,20	
» 1873	4,35	2,80	2,40	1,35	2,85	58,00	28,00	16,00	1,50	
» 1874	3,80	2,80	2,60	1,60	3,25	66,00	30,00	28,00	1,50	
» 1875	3,40	2,50	2,20	1,50	2,90	68,00	30,00	20,00	1,50	
Medeltalet deraf utgör	3,82	2,60	2,25	1,38	2,82	60,60	28,20	17,60	1,34	
För de nästföregående 5 åren utgjorde medeltalet	3,64	2,37	2,15	1,27	2,89	50,08	26,02	14,60	0,96	
och för åren 1861—1865	3,21	2,29	1,83	1,04	2,61	50,00	26,00	18,50	0,99	

De särskilda årens *medelmärkegångspris*, Litt. C i markegångstaxan, hafva utgjort:

	I kubikfot råg.	I kubikfot korn.	I kronohönd 1/2 råg och 1/2 korn.	I kronohönd 2/3 korn.	I centner smör.
År 1871	2,67	2,12	2,39	2,30	55,21
» 1872	2,60	2,09	2,34	2,26	56,21
» 1873	2,62	2,13	2,37	2,29	56,71
» 1874	2,69	2,19	2,44	2,36	58,71
» 1875	2,80	2,29	2,54	2,46	60,31
Medeltalet deraf utgör	2,68	2,16	2,42	2,33	57,43
För de nästföregående fem åren utgjorde medeltalet	2,54	2,05	2,29	2,22	55,78
Och för åren 1861—1865	2,55	2,07	2,31	2,23	56,53

Handelsprisen på de hufvudsakligaste sädesslagen och potatis hafva vaxlat emellan

	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Potatis.
År 1871 per kubikfot	3,62 å 4,00	2,55 å 3,75	1,95 å 2,37	1,37 å 1,62	0,65 å 0,87
» 1872 »	3,75 å 4,10	2,60 å 3,00	1,90 å 2,62	1,25 å 1,55	0,75 å 0,90
» 1873 »	3,62 å 4,50	3,00 å 3,37	2,15 å 2,62	1,25 å 1,65	0,70 å 1,00
» 1874 »	4 å 4,35	2,87 å 3,32	2,15 å 2,85	1,62 å 1,75	0,82 å 1,17
» 1875 »	3,42 å 4,12	2,17 å 3,12	2 å 2,80	1,55 å 1,80	0,58 å 0,90
Medelprisen utgjorde:					
År 1871 per kubikfot	3,90	2,93	2,19	1,47	0,76
» 1872 »	3,97	2,87	2,70	1,49	0,78
» 1873 »	4,27	3,15	2,41	1,49	0,80
» 1874 »	4,12	3,15	2,51	1,70	0,90
» 1875 »	3,91	2,66	2,29	1,66	0,76
Medelprisen under nästföregående 5 år utgjorde:					
År 1866 per kubikfot	3,45	2,45	2,03	1,36	0,65
» 1867 »	4,39	3,61	2,63	1,45	0,88
» 1868 »	4,54	3,51	2,97	1,63	0,87
» 1869 »	3,48	2,54	2,12	1,38	0,69
» 1870 »	3,63	2,45	1,98	1,41	0,60

Offentligt understöd för missväxt eller skada å gröda har ej egt rum. År 1875 skadades visserligen höstsädesgrödan inom Sandbäcks, Foglums, Essunga, Bärebergs, Malma, Hyringa och Ryda socknar af en häftig *hagelskur*, men den till beloppet icke upptaxerade skadan, som i början ansågs betydlig, visade sig sedermera vara af mindre svår beskaffenhet, så att understöd af allmänna medel ej ifrågasattes.

Några *nya sädeslag* hafva under perioden ej odlats.

Angående *trägårdsskötseln* gäller nu detsamma, som i nästföregående femårsberättelse blifvit yttradt, eller att den egentligen endast bedrifves å herregodsen. En hos allmogen mera utbredd håg för träplantering är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande dock i tillfälle att inregistrera och hushållningssällskapets kretsafdelningar fortfara att med mindre penningbelöningar uppmuntra dylika planteringar, särskildt å soldattorp. *Föreningen för trägårdsskötsels och träplanterings befrämjande* i Skara fortsätter fortfarande, såsom tillföre, sin verksamhet, understödd af hushållningssällskapet med fyrahundra femtio kronor samt af ledamöter med omkring tvåhundra kronor årligen. Föreningens finansiella ställning uppgifves vid 1875 års slut vara ungefärligen enahanda, som vid slutet af år 1870. Dess årsinkomster utgöra omkring åttatusen kronor och dess växtförråd har ökat till cirka 400,000 träns, buskar, plantor och sticklingar.

Den i senaste femårsberättelsen omförmälda *länsträgårdsmästaren*, hvilken under de fyra första åren af femårsperioden med förhöjd lön af ett tusen kronor flitigt tillhandagått med råd och upplysningar vid trägårdars anläggning och vård, afgick vid slutet af år 1874, hvarefter hushållningssällskapet beslöt att befattningen skulle indragas.

I fråga om *vinterfödda kreatur*, åberopar Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande underdånigst bilagda tabell N:o 3, grundad på de af hushållningssällskapet insamlade uppgifter. Kreatursskötseln, genom råd och anvisningar i sällskapets tidning befrämjad, har genom de under perioden successivt ökade prisen på kött och ladugårdsprodukter kraftigt utvecklats sig, hvartill den fortsatta premieringen af goda djur och produkter, vid allmänna och kretsvis anordnade utställningar i sin mån bidragit.

Den i förra femårsberättelsen omförmälda handeln med fläsk inom Södra Vadsbo, Skara och Vartofta fögderin har numera nästan alldeles upphört.

Afkastningen af ladugårdarne har ej allenast varit tillräcklig för länets behof, utan äfven lemnat betydliga öfverskott till afsalu ej allenast inom riket, hufvudsakligen till Stockholm, Vermland och Göteborg, utan äfven till England, men några tillförlitliga upplysningar om tillverknings- och försäljningskvantiteterna har det ej lyckats Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande att annorlunda än delvis förskaffa, hvadan, och då de tillgängliga partiella uppgifterna äro för en totalbild otillräckliga, desamma ansetts här ej böra inflyta.

Handelsprisen för kreatur och ladugårdsprodukter hafva utgjort för en arbetshäst 150 till 800 kronor, ett par 12 å 13 kvarters oxar 200 å 550 kronor, en ko 50 å 240 kronor, ett får 6 å 20 kronor, ett svin 25 å 100 kronor, ett skålpund smör 40 öre å 1 krona, 1 kannan mjölk 15 å 30 öre, ett skålpund sötmjölksost 30 å 80 öre, 1 skålpund skummjölksost 17 å 45 öre och 1 skålpund ull 1 krona å 1 krona 75 öre, i förhållande

till varornas godhet, tillgång och efterfrågan samt vaxlingarna i årsgrödorna.

Några nämnvärda bemödanden af enskilda personer för *djurrasernas förädling*, utöfver hvad i senaste femårsberättelsen omförmäles, äro icke att inberätta.

Föreningen till hästafvelns förbättrande har jemväl under nu ifrågavarande lustrum fortsatt sin verksamhet. Ett stoföl och 2 hingstar af Clydesdaleras, en hingst efter fullblodshingsten Spadassin samt en hingst och 2 ston af Ardenneras äro af föreningen under perioden köpta och inom länet till jordbrukare utlemnade. Föreningens skuld till hushållningssällskapet, 18,000 kronor, är numera till största delen godtgjord. Af det anslag 15,000 kronor, som hushållningssällskapet anvisat till begagnande räntefritt och med amorteringskyldighet inom viss tid för inköp och placering hos enskilda personer af gröfre beskälare och ston af landbruksras, hafva under perioden blifvit använda 13,450 kronor till inköp af 1 hingst och 3 ston af Norrlands ras samt 3 hingstar af icke uppgifven ras. Hushållningssällskapet har derjemte med årligt tillskott af 3,000 kronor understödt den premiering af hingstar, fölston och unghästar, som med bidrag af statsverket från och med år 1874 egt rum; och hafva i enlighet med föreskrifterna i Eders Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse, angående reglemente för *prisbelönande af hästar* den 20 Februari 1874, premier inom länet blifvit utdelade år 1874 för 8 hingstar och 12 fölston samt år 1875 för 16 hingstar och 43 fölston. I jemnbredd härmed har hushållningssällskapet år 1872 anvisat ett årligt anslag af 750 kronor, att användas till premiering af hingstar, passande till förbättrande af arbetshästafveln inom länet. De hästar, för hvilka belöning önskas, uppvisas årligen för en premieringskommission och tio de bästa af de vid uppvisningen approberade erhålla året derefter vid besigtning premium, såvida de språnglistor, som öfver hingstarne böra föras, ådagalägga att de hvar för sig under året betäckt minst tjugo ston. Premierna utbetalas årligen för samma hingstar, så länge de äro till afvel dugliga och fullgöra det årliga minimiantalet betäckningar samt befinnas fria från fel och åkommor, som förringa deras duglighet i allmänhet och såsom afvelsdjur i synnerhet. Ingen bestämmelse finnes i afseende på ras. Af detta anslag har utbetalts år 1874 375 kronor och år 1875 916 kronor, hvarmed premierats det förra året 5 och det senare 10 hingstar. Från stuteriet å Strömsholm hafva varit utställda å särskilda ställen i länet år 1871 5, hvartdera af åren 1872, 1873 och 1874 6 samt år 1875 4 stycken hingstar, hvilka fått begagnas emot språngafgift af 3 kronor för hvarje betäckning. Af enskilda personer tillhöriga hingstar må nämnas, jemte de i senaste femårsberättelsen uppräknade, fullblodshingsten Cavalier, Anglonormanden Horatius, norska hingsten Black och halfblodshingsten Maurits, alla å Kafås, hvilka jemte en å egendomen Holmen i Fägre socken befintlig, i senaste femårsberättelsen omförmäld efter Vinton fallen svadronshingst utöfva en välgörande verkan på hästafveln inom länet, som fortfarande å remontmarknaderna i Sköfde lemnar icke obetydliga bidrag till remonteringen af kavalleriregementena i riket.

En påtänkt och förberedd förening inom länet till ömse-sidig försäkring emot förlust af hästar genom sjukdom, eller annan skada, för hvilken numera reglemente är af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fastställt, hade under femårsperioden ej hunnit åstadkommas.

För undervisning af elever i den s. k. *engelska hofbeslagskonsten* vid veterinärinrättningens i Skara instruktionsmedja, har hushållningssällskapet bidragit med hvartera af åren 1871 och 1872 300 kronor, år 1873 276 kronor 50 öre samt hvartera af åren 1874 och 1875 150 kronor.

Något *schäferi* finnes numera icke inom länet och särskilda anmärkningsvärda bemödanden för fårafveln äro ej att omförmåla. Arrendatorn af kungsgården Höjentorp i Valle härad uppgifves dock underhålla ett ej obetydligt antal väl vårdade får, hvilka i kött och ull bereda honom en tillfredsställande inkomst. Vid nästan hvarje landtbruk uppfödas ock får för husbehof och i någon mån jemväl till afsalu.

I afseende på *svinafveln* förekomma icke några förfoganden, som förtjena omtalas. Hushållningssällskapet har visserligen medgifvit att af de medel, som anvisats till låneunderstöd, i afsigt att bilda konstanta kreaturstammar, så mycket, som för hufvudändamålet ej erfordras, kan få användas till inköp af ädlare såsom afvelsdjur användbara får och svin, men någon benägenhet för en dylik användning af medlen har icke under femårsperioden bland länets jordbrukare försports.

De ursprungligen till utflyttningsbidrag vid laga skiften afsedda, enligt Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 15 Januari 1858, till hushållningssällskapet från ränteriet utbetalade medel 845 riksdaler 22 skillingar 8 runstycken banko, hvilka användts för inköp af *rastjurar*, som med vilkor af fyraårig amortering till enskilda personer utlemnats, hafva under femårsperioden icke varit anlitade, sedan tillförene 26 djur, med begagnande af nämnda medel, anskaffats och fördelats. Deremot har af det ofvanberörda anslag, som hushållningssällskapet till belopp af 20,000 kronor anvisat, såsom lån för bildandet af *konstanta kreaturstammar*, med vilkor, som i senaste femårsberättelsen angifvas, inalles 6,910 kronor blifvit utbetalda, hvarför inköpts 14 kor, 13 qvigor och 3 tjurar af särskilda raser. Sedan denna lånefond i början af år 1869 ställdes till vederbörlige sökandes tjänst, hafva således från densamma utgått 18,294 kronor, motsvarande ett kreatursantal af 44 kor, 23 qvigor och 4 tjurar.

Fjäderfä uppfödes gemenligen endast för eget och ortens behof. Ägghandeln har dock med de stegrade prisen ej obetydligt utvidgats, med hufvudsaklig afsättning på Stockholm, Göteborg, Jönköping och Karlstad.

Biskötelsen är föga utvecklade och synes ej hafva lönat de bemödanden, hushållningssällskapet, särskildt genom anställandet af en under 7 år inom länet verksam biskötare, hvilkens befattning år 1866 indrogs, åt densamma egnat.

Någon farsot ibland husdjuren har lyckligtvis under femårsperioden icke förekommit.

Veterinärinrättningen i Skara jemte enskildt praktiserande *veterinärer*, till antalet 8 år 1875, fördelade i spridda delar af länet, utgöra fortfarande invånarnes enda skyddsmedel emot kreatursjukdomar. Såsom bidrag till aflönande af djurläkare inom de särskilda under hushållningssällskapet lydande kretsafdelningarna, har sällskapet utgifvit:

år 1871.....	1,200 kronor,
» 1872.....	1,900 »
» 1873.....	2,400 »
» 1874.....	2,450 »
» 1875.....	2,300 »

Af ofullbordade *vattenafledningsföretag* sedan nästföregående femårsperiod hafva:

1:o Sjön Emten i Valle härad och den dermed i samband stående Istrumssjön blifvit sänkta för en kostnad af 1,020 kronor, hvaraf egare till qvarnar utom häradet tillskjutit 300 kronor och strandegarne återstoden. En till yttnehållet icke uppmätt landvinning af minst åttio tunnland odlingsbar mark kan derigenom anses vara gjord;

2:o Skelfvums, Götörps och Sils mader i förening med sänkning af Götaån i Sils, Klefva och Kestads socknar blifvit afdikade för en kostnad af 11,410 kronor 43 öre, eller mindre än kostnadsförslaget upptog. 1,973,06 kvadratref mark hafva derigenom för odling torrlagts. Af arbetskostnaderna hafva jordegarne tillskjutit 4,810 kronor 83 öre och återstoden 6,600 kronor erhållits såsom lån af statsverket emot årlig ränte- och kapitalafbetalning, som första gången skedde vid uppödmötena år 1876 med 528 kronor. Företaget, som påbörjades år 1871, afsynades år 1875.

Följande *vattenafledningsföretag* under nu ifrågavarande femårsperiod omförmålas, nemligen:

1:o Ifrån egendomen Marrud i Södra Vadsbo fögderi till sjön Viken har på vederbörande jordegares bekostnad upptagits ett aflopsdike 1,099 famnar långt och 16 fot bredt, hvarigenom 200 tunnland förut vattendränkt mark blifvit odlingsbar;

2:o Delegarne i den s. k. Kräfte kanal, som förbinder sjön Lången i Lerdala socken med Tidaån, hafva fullständigt låtit upprensa densamma för en kostnad af 4,000 kronor, hvilka de med vilkor af tioårig amortering upplånat;

3:o År 1874 började det under femårsperioden bildade aktieföretaget för sänkning af Hornborgasjön i Valle och Gudhems härad sin verksamhet och fortsatte detta betydliga sjösänkingsarbete till Februari månad nästlidna år, då arbetet tillsvidare afbröts. Enligt planen skulle genom detta företag 15,620 tunnland jord vinnas för plogen. Kostnadsförslaget, upptagande en summa af 350,000 kronor, lär dock komma att icke obetydligt öfverskridas, hvilket ock torde hafva gifvit anledning till den omförmålda, såsom man vågar hoppas tillfälliga arbetsinställelsen;

4:o Ullstorps sjösänkingsbolag, bildadt med ett kapital af 3,000 kronor, i afsigt att sänka Ullstorpssjön i Edsvära socken och derigenom åstadkomma en jordvinning af 106 tunnland, har, i anseende till uppkommen tvist med strandegare om ersättning för mistadt fiske och minskad vattentillgång i brunnar, låtit inställa sina arbeten, hvilka icke torde komma att åter upptagas, sedan det tecknade kapitalet blifvit å företaget nedlagdt;

5:o Arrendatorn af den under Hospitalsstyrelsen i riket lydande jordegendomen Hospitalsgården vid Skara har för en kostnad af 2,000 kronor låtit utdika den s. k. Aspbacken, som genomflyter hans egområde och derigenom beredt sig en tillökning i odlingsbart jordområde af 27 tunnland;

6:o Det år 1875 åt egaren af Ökull och Prinshaga i Valle härad meddelade tillstånd att sänka den intill hans egor gränsande Vingsjön, har han under perioden icke begagnat;

7:o Fyra å femhundra tunnland åkerjord, som tillförene lidit af den s. k. Lillåns i Trökörna socken öfversvämningar hafva, genom sänkning af densamma, blifvit derifrån befriade. Till detta arbete hafva vederbörande jordegare erhållit ett statslån af 9,000 kronor, hvarå två års afbetalningar redan skett;

8:o Genom rätning och sänkning af den s. k. Viskebäcken i Elings, Åsaka och Essunga socknar hafva omkring 500 tunnland dels tidtals öfversvämmad, dels i allmänhet vattensjuk mark blifvit beredd för odling. För ändamålet är statslån af 7,500 kronor beviljad, hvarå afbetalning ännu icke egt rum. Arbetet utfördes hufvudsakligen år 1875 och blef sistlidna år genom rensningar fulländadt;

9:o Medelst upptagande af större afloppsdiken inom Askjums by i Malma socken, i gränsen emellan länsmansbostället Askjun Germundsgården och Bärebergs socken, hafva för en af jordinnehafvarne sjelfve sammanskjuten kostnad, uppgående till omkring 2,000 kronor, ungefärligen 200 tunnland tillförene vattensjuk jord blifvit torrlagda.

Grunddikning på herregodsen och jemväl på allmogens, i synnerhet den förmögnare delens deraf, gårdar fortgår oafbrutet; och äro enligt hushållningssällskapets berättelse om jordbruket grunddikade år 1871 1,493 tunnland, år 1872 1,124 tunnland, år 1873 1,582 tunnland, år 1874 1,750 tunnland och år 1875 1,549 tunnland.

Enligt samma källa hade *ängsvattning* å följande ytvidder egt rum: år 1871 å 69 tunnland, år 1872 å 400 tunnland, år 1873 å 149 tunnland, år 1874 å 118 tunnland och år 1875 å 23 tunnland.

Hvad vården och behandlingen af *ladugårdsspillningen* angår, klagas fortfarande öfver trögheten hos det stora flertalet jordbrukare att följa föredömen och anvisningar med hänsyn till den flytande spillningens fullständiga tillgodogörande, bland annat genom gödselstädernas ändamålsenliga läge och inrättande. Framsteg, ehuru väl långsamt, göras dock äfven i detta hänseende. Bland *artificiella gödningsämnen* begagnas jemväl af allmogen alltmer och mer guano, benmjöl, superfosfat och kalk, äfvensom pudretberedningen vinner allt större insteg. De i senaste femårsberättelsen omförmälda fosforitförande lagren i de siluriska aflagringarna å Billingen och Kiunekulle hafva blifvit vetenskapligt undersökta och redogörelse deraf är tryckt i Maj-häftet af hushållningssällskapets tidning för år 1872, hvaraf inhemtas bland annat, att innan försök i större skala, än undersökningsförrättaren kunnat åstadkomma, egt rum, något bestämdt omdöme angående nämnda lagers praktiska användbarhet för jordbrukets behof ej kan uttalas.

Hvad *hågnaderna* beträffa, har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke något att tillägga, hvad föregående femårsberättelser innehålla. På slättbygden, der skogsbristen är kännbar, försvinna de enligt uppgift allt mer och mer.

Hushållningssällskapet har under denna femårsperiod, på samma sätt som ditintills, med vaken blick kraftigt och insigtsfullt utöfvat det sällskapet anförtrödda målsmanskapet för jordbruket och dess binärningar. I sin tidning, som oafbrutet månadsvis under perioden utkommit och kostnadsfritt utdelats till ledamöterna, har sällskapet genom populära uppsatser i hvarjehanda för jordbrukarne angelägna ämnen samt genom råd och minneslistor otvifvelaktigt tillskyndat sine läsare både gagn och tillfredsställelse. I den association, som benämnes *Vestra Sveriges Hushållningssällskaps förening* och hvars föremål är att genom utställningar i Göteborg af slagtdjur, mejerialster, fläsk

och kött m. m. uppmuntra och utveckla dessa grenar af landtmannaverksamheten, har hushållningssällskapet jemväl under nu ifrågavarande femårsperiod deltagit och i sådant afseende årligen anordnat femhundra kronor, hvarjemte det i förening med associerade öfverenskommit om hållande af gemensamma möten, under benämning af *Vestra Sveriges Hushållningssällskapets industri- och landbruksmöten*, under tiden emellan de allmänna landbruksmötena. Tvenne sådana möten, i förening med exposition af maskiner och slöjdalster, hafva under tillopp af stort antal skädelystna hållits under perioden, i Venersborg år 1872 och i Mariestad år 1874. Dessutom har hushållningssällskapet genom ombud jemväl under perioden 1871—1875 deltagit i de sammankomster, som för öfverläggning i landbruksangelägenheter årligen sedan år 1869, på Kungl. Landbruksakademiens föranstaltande, hållas i Stockholm med Hushållningssällskapens i riket deputerade.

Hushållningssällskapets årligen offentliggjorda *räkenskaper* visa följande tillgångar: år 1871 61,684 kronor 22 öre, hvaraf utlånade 53,644 kronor 40 öre, 1872 63,928 kronor 38 öre, hvaraf utlånade 47,197 kronor 23 öre, 1873 64,622 kronor 18 öre, hvaraf utlånade 44,923 kronor 98 öre, 1874 70,185 kronor 8 öre, hvaraf utlånade 42,332 kronor 59 öre och 1875 72,039 kronor 69 öre, hvaraf utlånade 38,259 kronor 41 öre samt utstående förskott till bestyrelsen för landbruksmötet i Mariestad år 1874, hvaraf en icke ringa del torde få afskrifvas, 30,448 kronor 75 öre.

I länet finnas fortfarande tvenne lägre *landbruksskolor*:

1:o å *Claestorp*, der undervisningen i enlighet med nådiga reglementet för lägre landbruksskolor ombesörjts af fyra lärare. Lärlingarnes antal har utgjort år 1871 16, 1872 15, 1873 16, 1874 16 och år 1875 16. Samtliga från skolan utexaminerade hafva, med undantag af några få, som tillträdit eget jordbruk, erhållit förmånliga rättareplatser. Skolan, beräknad för 12 frielever, åtnjuter af statsverket, såsom årligt understöd, fyratusen kronor, och af den s. k. Nonnenska fonden, hvilken år 1875 uppgick till 3,764 kronor 41 öre, har årligen till utdelning bland förtjente afgående lärlingar anvisats 100 kronor, likasom hushållningssällskapet, såsom bidrag åt lärlingarne vid inköp af böcker och skrifmaterialier, årligen skänkt enahanda belopp;

2:o å *Sätenäs*, hvilken skola, beräknad för sex frilärlingar, understöddes af statsverket med 2,000 och af hushållningssällskapet med 2,000 kronor årligen. Vid skolan hafva undervisats i författningsenligt bestämda ämnen år 1871 9, år 1872 8, år 1873 9, år 1874 9 och år 1875 10 lärlingar, hvilka samtliga, då de från skolan afgått, hafva erhållit anställning såsom rättare. Från Nonnenska fonden och af hushållningssällskapet har skolan till fördelning bland lärjungarne årligen fått emottaga samma belopp, som utgått till skolan å Claestorp.

Kursen vid båda läroverken är 2-årig.

De i senaste femårsberättelsen omförmälda s. k. *mönstergårdar* för mindre landbruk, Lilla Hofgården Tun och Hene Bredegården äga fortfarande bestånd och njuta af hushållningssällskapet understöd. De årligen skeende besigtningförrättningar hafva angående dem uttalat det omdömet, att de äro väl skötta och synas motsvara sitt ändamål.

För den af staten aflönade *landbruksingenjörens verksamhet* redogöres i följande tabell:

År.	Uppgjord plan för							Summa kvadrater.	
	indeling till vaxelbruk.	odling af högländ mark.	omläggning af åkerjord.		myr- och kärrutdikning.		sjösjänkning.		
			Genom täckdikning.	Genom öppen arddikning.	För beredning till odling.	För fredande mot frost.			
Q v a d r a t e r f.									
1871.....	1,568	1,663	2,352	4,928	13,608	—	67,592	17	91,728
1872.....	5,398	2,242	2,480	9,052	19,354	168	1,132	73	39,899
1873.....	6,686	1,680	7,477	15,205	13,580	840	14,000	—	59,468
1874.....	3,170	2,632	8,585	9,632	20,370	—	728	—	45,117
1875.....	8,932	706	1,670	17,533	11,732	—	224	—	40,797
Summa	25,754	8,923	22,564	56,350	78,644	1,008	83,676	90	277,009

De i sista femårsberättelsen omförmälda tvenne s. k. *dikningsförmän* fortfara ännu att under landbruksingenjörens ledning, emot tillgodonjutande af enahanda lön, som tillföre af hushållningssällskapet till dem utgifvits, och särskild ersättning af rekvirenter, tillhandagå med biträde vid dränerings- och ängsvattningsarbeten.

Stuterin och holländerin äro icke att omförmäla.

Mejerihandlingen har, med ökade pris på dess tillverkningar, under femårsperioden betydligt utvecklats sig. Jemte mejerin å nästan alla egendomar af någon betydelse äro åtskilliga s. k. bymejerin, der kringboende mindre ladugårdsegare äro i tillfälle att förmånligt realisera sin mjölk, såsom en frukt af enskild företagsamhet inrättade, hvarförutom dels i städerna Mariestad, Falköping och Sköfde större mejerin tillkommit, hvilka behandla icke ringa mjölkkvantiteter, dels de af hushållningssällskapet understödda, i femårsberättelsen för åren 1865—1870 omförmälda bymejerien i Edsvära, Stenåsen, Källstorp och Dala, under femårsperioden ökade med ett nytt mejeri i Alvetorp, Källands härad, fortfarande varit och äro i verksamhet. Af berörda mejerin hafva de i Edsvära och Källstorp förlagda numera guldit sin förlagsskuld till hushållningssällskapet och således upphört att stå under sällskapets tillsyn. De öfriga hafva vid anställda årsbesigtningar ej alltid tillfredsställt de anspråk, man vid dem fäst. På statens bekostnad hafva under denna femårsperiod, liksom under föregående, mejerielever åtnjutit kostnadsfri undervisning å Blomberg samt vid statens mejeriskolor å Ultuna och Bergqvara.

Statsagronomen Alfred Nathorst har inom länet tillhandagått rekvirenter, på sätt denna tabell utvisar:

År.	Undervisnings meddelande uti					Inspektioner af statens	
	mejeri-handtering.	ekonomi-byggnaders uppförande och inredning.	boskapskötsel och djurföreläring.		föredrags hållande vid landtbruksmöten.	koryktarlärningar.	mejerielever.
			Ställen.	Antal kreatur.			
1871.....	3	1	2	330	—	—	2
1872.....	11	5	11	810	—	—	2
1873.....	11	4	11	920	—	2	2
1874.....	11	2	13	1,005	1	2	3
1875.....	16	2	17	1,120	1	2	3
Summa	52	14	54	4,155	2	6	12

I afseende på bränneriens inflytande åberopar Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande underdånigst, hvad föregående femårsberättelser innehålla, och har i detta hänseende intet att ytterligare anföra. För deras antal och tillverkningens belopp redogöres här nedan.

Tillgången på arbetare för jordbrukets behof har i allmänhet varit tillräcklig, ehuru tidtals klagomål försports öfver den lockelse, de höga dagaflöningarna vid jernvägsbyggnaderna inneburet för jordarbetarne att, med öfvergifvande af stadig selsättning i sina hemorter, i andra trakter söka en tillfälligtvis högre arbetsinkomst, tyvärr alltför ofta förenad med en demoralisation, som vanligtvis angriper flockvis sammanförde personer af daglönarens bildningsgrad.

Jordbruksarbetena verkställas fortfarande af jordtorpare, tjenstehjon i husbondens bröd och legdt arbetsfolk, mera sällan och då mest å slättbygden af statorpare.

Dagsverksprisen å landsbygden hafva utgjort under sommartid för ett mansdagsverke högst 2 kronor 50 öre, lägst 1 krona 25 öre, i medeltal 1 krona 50 öre, för ett qvinsdagsverke högst 1 krona 25 öre, lägst 67 öre, i medeltal 75 öre å 1 krona, samt vintertid för ett mansdagsverke högst 1 krona 50 öre, lägst 67 öre, vanligen 1 krona, och för ett qvinsdagsverke högst 75 öre, lägst 35 öre, vanligen 50 öre, allt på egen kost.

C) *Skogshushållning* och D) *Rofdjurs utödande*. De under Tab. N:o 4 der femårsperioden rådande högre prisen på skogsprodukter hafva tyvärr icke bidragit till stärfjande af de i föregående femårsberättelser omnämnda *öfverafverkningarna å enskilde personers skogar*. Någon till siffran bestämd uppgift å beloppet af desamma har väl icke kunnat erhållas och lär väl knappast kunna beredas, men af de uppgifter, som ingått och för hvilka här nedan närmare redogöres, synes att skogarne alltjemt hårdt anlitas. Enstaka bemödanden för beredande af återväxt är det glädjande att kunna omförmäla, likasom att exemplet i detta hänseende synes alltmera verka till efterföljd, men ännu återstår mycket att önska, om vidmagthållandet af denna nationalegendom skall kunna anses betryggadt. I sådan riktning har hushållningssällskapet fortfarande verkat genom den i senaste femårsberättelsen omförmälda anordning att till *undervisning i skogsodling och ordnad skogsskötsel* använda skogstjenstemän i länet, för hvilket ändamål sällskapet utbetalt år 1871 357 kronor 59 öre, år 1872 237 kronor 80 öre, år 1873 288 kronor 5 öre, år 1874 436 kronor 81 öre samt år 1875 122 kronor 41 öre. En inom skoglösa orter i Källands, Kinne, Kinneferdings, Åse och Viste samt Barne härad vaknad håg för skogsplantering har af sällskapets underafdelningar inom nämnda orter blifvit kraftigt understödd, dels med direkta anslag dels medelst anläggande af *plantskolor*, hvarifrån tjenliga plantor utlemnas antingen afgiftsfritt eller emot en ringa ersättning.

Från hushållningssällskapets kassa har, oberäknadt lemnade understöd af kretsafdelningar, till befrämjande af nämnda *skogsplanteringar* utanordnats år 1871 900 kronor, år 1872 800 kronor, år 1873 500 kronor, år 1874 346 kronor 81 öre samt år 1875 200 kronor.

För de *allmänna skogarne* och inkomsterna af desamma redogöres i bilagda tabell N:o 4 och följande tab. Litt. B.

Den befintliga ej särdeles betydliga skiljaktigheten emellan sifferuppgifterna i nämnda tabeller, sins emellan jemförda, hvilken

åtminstone till en del torde kunna förklaras deraf, att bland kulturkostnaderna i tab. Litt. B ej ingått en del utgifter för inköp af skogsfrö, väganläggningar m. m., har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ej ansett nödigt närmare utreda och derigenom fördröja denna underdåniga berättelses afslutande.

Några tillförlitliga uppgifter angående *ytvidden af enskilde personers skogar* har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande lika litet nu som tillföre lyckats förskaffa. I hushållnings-sällskapet redogörelse för jordbruket år 1875 uppgifves den då befintliga skogbärande marken i länet hafva utgjort 350,070

Tab. Litt. B.

Specifik uppgift om kronoskogarne i Skarborgs län för åren 1871—1875.

	Areal af skogsmark och impediment.	Kronoparkerna.						Häradsallmänningsarna.						Kostnaderna för kronoskogarne i medeltal för samma tid.		
		Areal af skogsmark.	Bruttoafkastning i medeltal för åren 1871—1875.		Inkomst af biprodukter i medeltal under åren 1871—1875.	Aflerkad areal under åren 1871—1875.	Beskädd och planterad areal under åren 1871—1875.	Areal af skogsmark.	Bruttoafkastning i medeltal för åren 1871—1875.		Inkomst af biprodukter i medeltal 1871—75.	Aflerkad areal under åren 1871—1875.	Beskädd och planterad areal under åren 1871—1875.	Afvärkning.	Kultur.	
			Qv.-ref.	Normal-famn.					Kronor.	Kronor.						Qv.-ref.
<i>Vadsbo revir.</i>																
Kronoparken Tiveden ¹⁾	7,402,00	6,601,50	575	4,135,83	74,70	beredn.	293	—	—	—	—	—	—	—	307,68	68,50
» Sundsmarken ²⁾	2,504,15	2,501,00	645	5,297,32	183,87	139,20	500	—	—	—	—	—	—	—	565,39	201,18
Häradsallm. Östra Stöpen ³⁾	10,583,91	—	—	—	—	—	—	5,386,41	442	3,371,93	187,42	140	278,90	—	293,98	237,72
Summa	20,490,06	9,102,50	1,220	9,433,15	258,57	139,20	793	5,386,41	442	3,371,93	187,42	140	278,90	—	1,167,05	507,40
<i>Kinne revir.</i>																
Kronoparken Varaskogen ⁴⁾	3,091,90	2,893,85	224	1,530,91	84,05	144,69	165	—	—	—	—	—	—	—	53,74	142,69
» Vestra Kinneskog ⁵⁾	6,286,57	5,968,85	616	3,662,81	27,87	220,00	220	—	—	—	—	—	—	—	364,66	97,27
» Östra d:o ⁶⁾	21,040,79	18,035,51	1,602	8,714,95	421,80	630,00	630	—	—	—	—	—	—	—	786,94	218,68
» Klyftamou ⁷⁾	2,719,50	2,643,73	209	1,520,03	54,10	132,18	112	—	—	—	—	—	—	—	143,16	99,90
» Ledsjömo ⁸⁾	2,335,21	2,152,97	263	3,263,28	—	107,65	119	—	—	—	—	—	—	—	68,52	64,17
» Stenåsen ⁹⁾	2,952,75	2,890,40	359	4,402,44	99,85	144,52	189	—	—	—	—	—	—	—	85,28	177,61
Summa	38,426,72	34,585,31	3,273	23,094,14	687,67	1,379,04	1,435	—	—	—	—	—	—	—	1,502,30	800,30
<i>Slättbygd's revir.</i>																
Kronoparken Furubacken ¹⁰⁾	5,666,32	5,100,72	467	8,112,60	450,00	235,00	1,021	—	—	—	—	—	—	—	196,63	243,27
» Rådaås ¹¹⁾	2,325,25	2,209,00	572	9,894,66	225,00	102,00	452	—	—	—	—	—	—	—	66,94	226,71
» Edsmären ¹²⁾	13,860,00	10,310,17	230	2,643,17	295,00	—	855	—	—	—	—	—	—	—	296,56	146,80
» Östra Hillet ¹³⁾	2,654,75	2,185,00	30	419,37	115,00	—	1,041	—	—	—	—	—	—	—	16,37	69,30
» Vestra d:o ¹⁴⁾	2,724,54	2,623,04	skoglös	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	10,00
Häradsallm. Rolken ¹⁵⁾	11,104,80	—	—	—	—	—	—	9,000,00	66	720,08	500,00	—	496,00	—	64,88	81,20
Summa	38,335,66	22,427,93	1,299	21,069,80	1,085,00	337,00	3,419	9,000,00	66	720,08	500,00	—	496,00	—	641,38	777,47
<i>Fulbygd's revir.</i>																
Kronoparken Mösseberg ¹⁶⁾	5,764,87	5,000,00	43	117,70	—	—	1,500	—	—	—	—	—	—	—	109,00	315,60
Häradsallm. » ¹⁷⁾	4,792,02	—	—	—	—	—	—	4,792,02	—	skoglös	—	—	—	—	ingen	utgift
» Gryten ¹⁸⁾	8,350,02	—	—	—	—	—	—	7,315,18	145	1,687,00	—	730	661,00	—	8,10	126,10
» Vestra Stöpen ¹⁹⁾	3,464,99	—	—	—	—	—	—	1,824,91	—	skoglös	—	—	—	—	ingen	utgift
Summa	22,371,90	5,000,00	43	117,70	—	—	1,500	13,932,11	145	1,687,00	—	730	661,00	—	117,10	441,75
<i>Vartofta revir.</i>																
Kronoparken Kungslena åsar ²⁰⁾	1,161,44	1,050,19	79	1,286,64	—	51,63	329	—	—	—	—	—	—	—	18,45	71,90
» Haboskogen ²¹⁾	3,701,95	3,024,77	81	1,912,33	—	—	175	—	—	—	—	—	—	—	27,37	85,63
Häradsallm. Hökensås ²²⁾	53,837,35	—	—	—	—	—	—	43,963,15	818	7,602,00	33,00	780	8,982,00	—	399,66	1,211,69
Summa	58,700,74	4,074,96	160	3,198,97	—	51,63	504	43,963,15	818	7,602,00	33,00	780	8,982,00	—	445,48	1,369,22
Summa sammanlagt	178,325,08	75,190,70	5,995	56,914,06	2,031,24	1,906,87	7,651	72,281,97	1,471	13,381,01	720,42	1,650	10,417,90	—	3,873,31	3,596,20

¹⁾ Arealen ökad genom tillägg af kronojägarebostället Brunteruds utmark enligt Kungl. brefvet den 19 Februari 1873. ²⁾ Arealen enligt ny indelning. Afkastningen ökad genom vindfallen. ³⁾ Enligt indelningskartan. ⁴⁾ Enligt ny indelning. ⁵⁾ och ⁶⁾ Oförändradt. ⁷⁾ Enligt indelningskartan. ⁸⁾ och ⁹⁾ Enligt ny indelning. ¹⁰⁾ Oförändradt. ¹¹⁾ Enligt ny indelning. Afkastningen ökad genom vindfallen. ¹²⁾ och ¹³⁾ Oförändradt. ¹⁴⁾ Tillkommen. Förklarad såsom kronopark genom Kungl. brefvet den 7 November 1873. ¹⁵⁾ Oförändradt. ¹⁶⁾ Afkastningsmedeltalen för endast trenne år (1874 och 1875). ¹⁷⁾ Oförändradt. ¹⁸⁾ Arealen enligt indelningskartan. ¹⁹⁾ Arealen enligt senast upprättad landmäterikarta. ²⁰⁾ Oförändradt. ²¹⁾ Tillkommen enligt Kungl. brefvet den 13 Oktober 1870 och den 1 Juli 1873. Afkastningsmedeltalen för endast trenne år 1873—1875. ²²⁾ Oförändradt.

tunnland och skulle således sedan år 1870 hafva minskats med 14,871 tunnland, under det nyodlingarna, som väl till hufvudsaklig del kunna antagas hafva skett på skogsmarkens bekostnad, enligt samma källa under femårsperioden utgjort 13,304 tunnland, allt siffror, med hvilka man torde böra varsamt umgås. På sätt anmärkningarna vid tabellen Litt. B visa, hafva sedan utgången af nästföregående femårsperiod, enligt Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 13 Oktober 1870 och den 1 Juli 1873 samt den 7 November sistnämnda år, tvenne kronoskogar tillkommit, nemligen kronoparkerna Vestra Hilllet och Håboskogen.

Nettoafkastningen af kronoparkerna och häradsallmänningarna i länet, som åren 1866—1870 utgjorde 120,453 kronor 10 öre, uppgår för de år denna underdåniga berättelse omfattar, obräknadt inkomster af biprodukter, enligt tabellen Litt. B till 312,627 kronor 80 öre och om äfven detta belopp ej skulle utgöra absoluta nettot, enär, på sätt ofvan är nämnt, en del utgifter ej blifvit bland de förtecknade kulturomkostnaderna beräknade, så kan skillnaden dock ej vara betydlig, i följd hvaraf den relativa inkomstförökningen representerar ett penningevärde, som med mer än 150 procent öfverstiger resultatet under de förstnämnda fem åren, hvartill förbättrade kommunikationsanstalter, bränslebehöfvande industriella anläggningar och stegrade pris i utlandet gemensamt torde hafva samverkat.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 10 December 1869, den 18 Februari 1870 och den 5 Juni 1874 bestod *skogsstaten* inom länet år 1875 af en skogsinspektör, fem jägmästare och 21 kronojägare med sammanräknad lön af 23,416 kronor 90 öre jemte 1,483 kronor 10 öre, uppskattad inkomst af boställen, äfvensom derjemte af elfva bevakare å häradsallmänningarna, af hvilka tio åtnjöto hvardera såsom årslön 250 kronor, boställsuppskattning inberäknad, och en å allmanningen Mösseberg endast boställe; hvarjemte å pensionsstat till en afskedad kronojägare årligen utgått 150 kronor.

Afverkningen å kronoskogarne sker genom traktuggning. Blådnig användes deremot å en del enskilda och till ordnad hushållning icke indelade boställsskogar. Under femårsperioden hafva inalles tio boställsskogar, omfattande en areal af 1,256,657 kvadratref, impediment inberäknade, blifvit af jägmästarna i länet till traktuggning indelade. Redogörelse för afverkningen å boställsskogarne kan, i anseende till bristande uppgifter, ej meddelas.

Samtliga *häradsallmänningarna* stå under skogsstatens vård och förvaltning, i hvilken dock delegarne uti allmanningen Östra Stöpen, Rolken, Gryten och Hökensås deltaga genom allmänningstyrelser, för hvilka Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fastställt reglementen. Fördelningen af skogsafkastningen å allmanningen Hökensås delegarne emellan, enligt klassifikation, på sätt som i femårsberättelsen för åren 1866—1870 närmare omförmäles, upphörde år 1875, då nytt reglemente för allmanningen fastställdes, enligt hvilket afverkningen numera säljes å auktion och försäljningsbeloppet utan undantag fördelas mellan delegarne, efter oförmedlat mantal.

Förhållandet med *allmänningkassorna* vid periodens slut var följande:

Allmanningen Hökensås:

I ränteriet inestående 1,127,80.

Allmanningen Rolken:

I ränteriet 854,45.
På deposition i Skaraborgs läns enskilda bank 2,000,00. 2,854,45.

Allmanningen Gryten:

I ränteriet 3,075,97.
På deposition i Skaraborgs läns enskilda bank 300,00. 3,375,97.

Allmanningen Östra Stöpen:

I ränteriet 7,760,34.
Hos ordföranden i allmänningstyrelsen 6,655,85. 14,416,19.
hvilka sistnämnda medel, sedan derifrån afgått godtgörelse till Kungl. Maj:t och kronan för utbetalda förskott till regleringskostnader och aflöningar, enligt delegarnes beslut, skola jemte ytterligare inflytande skogsförsäljningsmedel tillsvidare besparas, för att användas till något för hela Vadsbo härad gagneligt ändamål.

Allmanningen Vestra Stöpen:

I ränteriet 1,02.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts och rikets Statskontors skrifvelse den 29 December 1876 utgjorde allmanningarnas skuld till skogsplanteringskassan för förskotter till regleringsutgifter och aflöningar m. m.

för Hökensås 32,55,
» Rolken 9,078,68,
» Gryten 7,242,09,
» Östra Stöpen 7,383,48,

hvilken skuld, hvarom anteckning ansetts här böra inflyta, ehuru sifferbeloppens bestämmande ligger utanför tidsområdet för denna underdåniga berättelse, kommer i första rummet att af tillgängliga och framdeles inflytande försäljningsmedel gäldas.

Undervisningsanstalt för skogsskötsel finnes ej inom länet.

Likaledes saknas här *ek- och mullbärspanteringar*, äfvensom andra nämnvärda *skogspanteringar* och *flygsandsfält*.

I fråga om *export af skogsprodukter* har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande lika litet nu som under föregående femårsperioder lyckats anskaffa material till statistik deröfver, och beträffande exportorterna torde få hänvisas till innehållet af senaste femårsberättelse.

Ångsågar uppgifvas vara i länet inrättade:

I Norra Vadsbo fögderi vid Säby, Ek, Jula, Ymsjöholm, Börstorp, Tjos, Bromö, Foglö, Finnerödja och Sjötorp, vid hvilka under perioden tillverkats 17,068 tolfter plank och 13,380 tolfter bräder;

i Södra Vadsbo fögderi:

vid Forsvik, hvarest under perioden försågats 3,868 tolfter plank och bräder;

vid Perstorp med en tillverkning af 900 tolfter plank, 6,410 tolfter bräder, 2,310 kubikfot takspån och 2,473 tolfter läkt;

vid Granviken, hvarest under fyra år tillverkats 4,376 tolfter plank och 9,979 tolfter bräder samt 214 tolfter läkt. För år 1872 saknas uppgift i anseende till förkomna anteckningar å tillverkningsorten;

vid Sätra, som endast år 1875 varit i gång, 125 tolfter plank och 165 tolfter bräder;

vid Edet med en tillverkning af cirka 2,000 tolfter plank och 1,000 tolfter bräder;

vid Åboholm, hvarest försågats omkring 335 tolfter plank och bräder;

vid Vräkefors, der sågning egt rum af omkring 5,000 tolfter plank och 2,500 tolfter bräder;

vid Igelbäcken, hvarest omkring 100 sågstockar förädlats till plank eller bräder;

vid Sveneby, der under tre år tillverkats 1,200 tolfter plank och 1,500 tolfter bräder;

vid Holmen, hvilken såg anlades år 1874, med årlig tillverkning af omkring 1,105 tolfter plank och bräder;

vid Ryholm, anlagd samma år, hvarest årligen producerats cirka 1,000 tolfter plank, 300 tolfter bräder och 100 kubikfamnars stäfver;

i Sköfde fögderi vid Vreten och Svensbro, hvarifrån någon tillverkningsquantitet ej är uppgifven;

i Skara fögderi vid Härlingstorp, hvarest under perioden legosågning idkats, utan att upplysning kunnat erhållas om legans belopp eller den försågade virkesquantiteten;

i Vartofta fögderi:

vid Tidaholm, der 17,729 tolfter plank, 37,184 tolfter bräder och 1,762 tolfter läkt till ett uppskattadt värde af 234,000 kronor tillverkats;

vid Annefors, der tillverkningsbeloppet utgjort 2,681 tolfter plank och 20,937 tolfter bräder; värde jemte derifrån försålda 33 stycken bjelkar och 200 spiror 173,532 kronor;

vid Källefäll 166 tolfter plank, värde 3,400 kronor; samt

vid Kafås, der tillverkningen år 1874 utgjort 970 tolfter plank, 2,875 tolfter bräder och 2,188 tolfter läkt, värde tillhopa 29,000 kronor.

Från Sandhems ångsåg och några större vattensågar hafva uppgifter om tillverkningsbelopp och värden ej kunnat erhållas.

Deremot meddelas, att på Tidaholms skogar under år 1875 afverkats 4,300 tolfter sågblock, 50 tolfter byggnadstimmer, 1,500 kubikfamnars ved och 525 tolfter spånvirke, till uppgifvet värde af 123,000 kronor.

På sätt tab. N:o 3 visar, utgjorde hela antalet år 1875 i länet befintliga getter endast 59 stycken och någon skada på skogarne har af dem ej förfövat.

De i länet befintliga tvenne glasbruk, hvilka såsom *brännmaterial* till stor del använda torf, anlita för sitt vedbehof hufvudsakligen egna skogar och utöfva således icke något menligt inflytande på skogsvården, hvarest det ej kan nekas, att de på senare tider tillkomna industriella anläggningar af hvarjehanda slag föranleda en ganska vidsträckt virkesförbrukning och genom de jemförelsevis höga pris de bevilja fresta skogsegaren till öfverafverkning.

Virkesprisen uppgifvas under femårsperioden sålunda: för ett byggnadstimmer 30 fot långt, 7 tum i topp från 2 kronor till 4 kronor 50 öre; för en sågstock 20 fot lång 9 à 10 tum i topp 3 à 6 kronor; för en tolft plank 3x9 tum 18 à 48 kronor; för en tolft en tums bräder 4 à 10 kronor, för en brofamnbjörkved 12 à 24 kronor; för samma mått alved 7 kronor à 17 kronor 33 öre; för en brofamnbarrved 8 à 18 kronor; för en tunna kol 50 öre à 1 krona 25 öre; för 100 gärdselstänger 1 krona 50 öre à 7 kronor 50 öre; för 100 stycken stör 1 krona 25 öre à 5 kronor, högst på slättbygden och lägst i skogsbygden samt beroende derjemte af tillgången på billiga kommunikationsmedel.

Hvad angår *torfmossarne* inom länet, så har från Vartofta

fögderi meddelats följande på förnyade undersökningar grundade förteckning, hvilken här intages:

Socken.	Mossarnes benämning.	Areal.		Beskaffenhet m. m.
		Antal.	Kappl. (tunnl.)	
Slöta	Åske- och Vipemossarne.....	2	25 27	Goda, 3 till 6 fot djupa. Användas.
	Utmarks- och Grönekullsmossar	2	50	
Karleby	Bruna- och Storemossarne ..	3	600	Medelmättiga, 10 till 15 fot djupa. Användas.
Luttra	Sköttuings, Långholmens o. Prestegårdsmossar	5	500	Goda, användas allmänt.
Åsle	Åsle och Svartorps mossar....	2	350	Medelmättiga, användas allmänt.
Mularp	Kjellebergs mossar.....	2	40	Af sämre beskaffenhet, men användas.
Tiarp	Tiarps mosse.....	1	10	
Hvarf	Hvarfs mosse	1	5	Af medelmättig beskaffenhet. Användas föga.
Kungslena ..	Kungslena mossar	4	50	
Hömb	Hömb's mosse	1	10	Af sämre beskaffenhet. Användas föga.
Dimbo	Dimbo torfmossar.....	20	100	
Otttravad ...	Otttravads mosse	1	5	Medelmättiga. Användas endast vid Tidaholms tändstieksfabr.
Ångarp och Baltak	Ångarps och Baltaks mossar	—	150	
Velinge	Velinge mosse.....	1	30	God på djupet. Användes något.
Brandstorp....	Skåmningfors mosse.....	1	12 26	
Habo	Södra Bredmossen.....	1	50	Öfverst hvitmossa, ej undersökta eller använda. Antagligen af sämre beskaffenhet.
	Hellebo mosse.....	1	30	
	Galta mosse	1	30	
	Lenebergsmossen	1	10	
	Gölamossen	1	30	
	Staremossen	1	100	
	Spånga mosse	1	30	
	Nybromosse	1	8	
	Komosse	1	30	
	Fiskebäck	Hornsmosse	1	
Källefrömosse		1	10	
Norra Bredmossen		1	130	
Hornbromossen		1	15	
Bärömmossen		1	125	
Qvislamosse		1	20	
Sänkemosse		1	20	
Slättemosse		1	10	
Kringlamossen		1	50	
Krängerymossen		1	40	
Sandhem	Svedbromossen	1	30	Af sämre beskaffenhet, något använda.
	Sandhems mossar	3	15	
Hångsdala	Hångsdala mossar.....	2	10	Medelmättiga, föga använda.
Skörstorp.....	Skörstorps mossar	2	20	Goda, allmänt använda.
Gerum	Gerums mosse	1	105	
Yllestad	Ryttarn.....	1	600	Af sämre beskaffenhet, ej använd.
Näs	Näs sockens mossar	—	50	Af bästa beskaffenhet, användas allmänt, äfven till afsalu. Vartofta mosse af 10 fots djup.
Åsaka	Vartofta och Kyrkeslätt's mossar	—	140	
Kelfvene.....	Hjortemossen, Skabrott och Kårdamsmosse.....	3	50	

Socken.	Mossarnes benämning.	Antal.	Areal.		Beskaffenhet m. m.
			Tunnl.	Kappt.	
Kinneved.....	Lilla och Stora Karbon, Hässlebergs, Mönarps, Skräddare, Bredarebergs och Holmestorps mossar	7	100	20	Öfverst hvitmossa, på djupet goda, användas.
Vårkumla	Vipemossen	1	16		
Börstig.....	Lilla och Stora Karbon.....	2	35		God, användes, 4 à 7 fot djup.
Brismene.....	Store Karbomossen	1	80		
Grolanda	Fager, Svarte, Risa o. Hol- ma mossar	4	35	27	Öfverst hvitmossa, på djupet goda. Anvån- das.
	Summa	—	4,014	4	

I öfrigt återopas de i de tvenne senast afgifna femårsberättelserna i detta hänseende lemnade uppgifter med det tillägg: att i Breviks socken finnes en torfmosse af särdeles god beskaffenhet med ett 4,5 fot mäktigt torflager, af hvilken mosse, Motala mekaniska verkstads aktiebolag inköpt och bearbetar 369,6 kvadratref.

Derjemte uppgifves, att inom Udenäs, Ransbergs, Värings, Odensåkers och Bergs pastorat finnas till beskaffenheten ännu icke undersökta torfmossar af betydlig areal.

Jemte ofvanomförmälda torftägt å Breviks mosse för Motala verkstads behof har *torfberedning* af relativt större omfattning egt rum:

å Bromö, hvarest under perioden upptagits för att såsom brännmaterial vid glastillverkningen användas 140,000 tr torf;

å en mosse i Finnerödja socken, der en år 1875 inrättad torfberedningsfabrik tillverkat 14,725 tunnorrörtorf;

å en af mossarne i Edsvära socken, hvarifrån ett år 1874 bildadt bolag med en kapitaltillgång af 17,000 kronor och en arbetsstyrka af 25 à 30 personer dagligen under sommarmånaderna år 1875 till afsalu emot 45 öre per centner bragt i marknaden 13,000 centner särdeles god presstorf;

å torfmossarne i Forshems socken, hvarest för Årnäs glasbruks räkning upptagits sammanräknadt under femårsperioden 13,795,350 stycken bräntorf;

samt å den s. k. Torsmossen i Flo och Näs socknar i Åse härad, hvarest Flo bräntorfs aktiebolag med aktiekapital af 8,000 kronor, fördeladt i lotter om 10 kronor, år 1875 upptagit 400,000 stycken skärtorf, som försålt i orten. Bolaget, hvars tillgångar ansetts otillräckliga för massans ändamålsenliga bearbetande, hvilket ej läter kunna ske utan maskin, uppgifves hafva för afsigt att genom utvidgad aktieteckning föröka sitt driftkapital, hvilket med afseende å den kringliggande slättbyggdenns fattigdom på annat brännmaterial, antages böra förmånligt kunna användas.

Dessutom hafva under perioden bearbetats, bland andra, följande torfmossar:

vid Åkersberg i Fägre socken 30 tunnland med årlig tillverkning af 24,000 kubikfot;

vid Holmen i Fägre socken 35 tunnland med årlig tillverkning af 54,000 kubikfot;

vid Rödjan i Fägre socken 5 tunnland med årlig tillverkning af 1,200 kubikfot;

vid Ryholm i Beatebergs socken 50 tunnland med årlig tillverkning af 60,000 kubikfot;

vid Forsvik i Udenäs socken 15 tunnland med årlig tillverkning af 42,000 kubikfot;

vid Nya Lerdala i Lerdala socken 5 tunnland med årlig tillverkning af 6,000 kubikfot.

Såsom *surrogat för vedbränsle* omtalas från Vartofta fögderi torf och kokes äfvensom stenkolsanvändningen synes tilltaga. Antalet *dödade rofdjur* inhemtas af tabellen N:o 5. Tab. N:o 5.

Under femårsperioden hafva, såvidt känt är, andra rofdjur icke blifvit inom länet dödade än ett lodjur, hvarför belöning utgått med 25 kronor af statsmedel, samt det i tabellen upptagna antal räfvar, för hvilka landstinget under åren 1871—1874 låtit utbetala skottpenningar med tre kronor för hvarje djur, hvilket belopp, med afseende å den aftagande ifvern för räffjagt, från och med år 1875 sålunda ändrats att för gammalt djur erhålles fem kronor och för unge tre kronor.

Nödigt material för upprättandet af tab. N:o 6 angående *rofdjur dödade husdjur* har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande nu såsom under föregående femårsperioder ej lyckats anskaffa.

E) Bergs- och brukskandtering. F) Fabriker, manu- Tab. N:is 7a o. 7b. **fakturer och handverkerin.** tabb. N:is 7a och 7b. För begagnandet af tabellen N:o 7a torde det vara nödigt förutskicka den upplysningen, att *jernbrukens* antal, sedan Skagersholms stångjernstillverkning under perioden blifvit nedlagd, egentligen är 8 eller Ribbingsfors, Sättra, Lagerfors, Åreberg, Ryfors, Forsvik, Annefors och Stenkälla, ehuru de i tabellen af skäl, som i föregående femårsberättelser äro oförmälda, måst upptagas till 13 eller antalet af de derstädes befintliga särskilda verkstäder för jernförädling.

I fråga om denna tabell gäller fortfarande hvad tillföre är sagdt, eller att egarnes bevilning ej alltid kunnat uppgifvas till följd af bristande specifikation i bevilningstaxeringslängderna, äfvensom att upplysningar om tillverkningskvantiteter och värden ej allestädes kunnat erhållas. Dessutom bör nämnas, att den i tabellen upptagna trämassefabrik tillhör det bland jernverken upptagna Forsviks bruk, som eges af ett aktiebolag, samt att af vadmalstamparna endast två äro sjelfständiga, men de öfriga drifvas i sammanhang med färgerirörelse. Quantiteten och värdet af tillverkningarna vid vadmalstamparna hafva därför icke alltid blifvit skilda från färgeriens alster och hvad som i detta hänseende blifvit påfördt vadmalstamparna i tabellen afser därför endast två sådana verk i Sköfde, ett i Skara och ett i Barne fögderin. För de öfriga redovisas bland färggods under rubriken färgerin.

Under femårsperioden *nedlagda fabriker* äro Svanviks färgeri och manufakturmedja i Skara fögderi samt Åkholmss pappersbruk i Sköfde fögderi, hvilket sedan år 1874 ej begagnats, äfvensom, på sätt ofvan är nämndt, stångjernssmedjan vid Skagersholm, hvilken, sedan denna egendom genom köp öfvergått till Bofors-Gullspångs aktiebolag, som hufvudsakligen begagnade den för koltägt till bolagets öfriga verk, vid 1871 års slut upphörde att begagnas.

Af de i Vartofta fögderi befintliga verk hafva Tidaholms stångjernssmedja, Källefalls och Settersfors kopparhamrar samt Madäugsholms och Skämmingsfors manufakturverk under perioden

ej varit i gång, men vid Settersfors redskapshammare till stångjern och åkerbruksredskap förarbetats omkring 250 centner jern. Vid de öfriga fyra redskapshammarna derstädes har tillverkats åkerbruksredskap vid Källebacken af 80 centner jern, vid Slätt-

äng af 60 centner, vid Tunarp af 125 centner och vid Öjarsforsen af 175 centner jern; varande vid dessa mindre verk tillverkningskvantiteter och värden ej uppgifna.

Tab. Litt. C.

Rörelsen vid jernförädlingsverken.

	Blåsmakin.	Hammar.	Åsior.	Kupolfigurar.	1871.			1872.			1873.			1874.			1875.			Summa.		
					Tillverk- nings- värde.	Tillverk- nings- värde.	Försälj- nings- värde.	Tillverk- nings- värde.	Tillverk- nings- värde.	Försälj- nings- värde.	Tillverk- nings- värde.	Tillverk- nings- värde.	Försälj- nings- värde.	Tillverk- nings- värde.	Tillverk- nings- värde.	Försälj- nings- värde.	Tillverk- nings- värde.	Tillverk- nings- värde.	Försälj- nings- värde.	quantitet.	Tillverk- nings- värde.	Tillverk- nings- värde.
<i>Stångjern.</i>																						
<i>I Norra Vadsbo fögderi.</i>																						
Ribbingsfors	2	3			8,669	58,846	69,349	8,893	62,254	80,040	8,905	66,789	104,622	8,371	92,080	92,081	8,795	96,750	96,750	43,633	376,719	442,842
Skagersholm	4	4			9,083	63,581	61,581												9,083	63,581	61,581	
<i>I Södra Vadsbo fögderi.</i>																						
Sättra	1	3			8,234	53,000	57,638	6,755	65,400	74,305	537	5,500	6,981	237	2,200	2,844	1,000	8,000	10,000	16,763	134,100	151,768
Lagerfors	3	1	2	1	8,160	61,300	65,287	8,400	71,600	75,600	4,202	49,000	51,000	6,396	67,300	70,360	4,951	52,000	54,462	32,109	301,200	316,709
<i>I Sköfde fögderi.</i>																						
Åreberg	1	1			488	3,220	3,416	507	4,816	5,070	495	6,141	6,438	429	5,329	5,587	154	1,909	2,002	2,073	21,415	22,513
<i>I Vartofta fögderi.</i>																						
Ryfors	1	1	1		2,750	16,000	18,140	3,198	18,584	21,629	3,064	21,912	23,490	2,638	27,960	29,640	2,142	24,609	25,060	13,792	109,065	117,959
Tidaholm	1	1																				
Summa	5	10	15	1	37,384	253,947	275,411	27,753	222,654	256,644	17,203	149,342	192,531	18,071	194,869	200,512	17,042	183,268	188,274	117,453	1,006,080	1,113,372
<i>Manufaktur- och spiksmide.</i>																						
<i>I Södra Vadsbo fögderi.</i>																						
Forsvik	9	1			640	18,033	20,865	1,014	35,197	37,904	768	34,591	41,242	724	21,050	28,428	669	19,450	26,270	3,815	128,321	154,709
Lagerfors	13	2	7	2	1,074	12,600	13,897	1,400	18,600	20,000	1,061	20,150	21,200	1,030	14,500	15,450	3,825	57,000	61,200	8,390	122,850	131,747
<i>I Vartofta fögderi.</i>																						
Ryfors	2	2			959	5,427	6,192	646	7,249	7,760	653	8,063	8,590	496	8,369	8,960	369	5,758	5,910	3,123	34,866	37,412
Tidaholm	4	7			980	12,423	13,758	1,312	17,897	26,116	1,398	30,560	36,427	1,590	33,738	34,290	1,432	30,442	30,867	6,712	125,060	141,458
Annefors	5	6			2,716	30,195	32,123	2,891	35,921	38,627	2,420	47,157	49,296	2,433	43,305	45,601	2,431	39,426	41,321	12,891	196,004	206,968
Summa	13	11	19	17	6,369	78,678	86,835	7,263	114,864	130,407	6,300	140,521	156,755	6,273	120,962	132,729	8,726	152,076	165,568	34,931	607,101	672,294
<i>Gjuteri.</i>																						
<i>I Södra Vadsbo fögderi.</i>																						
Forsvik				2	6,513	41,468	50,770	9,549	79,164	112,689	8,747	102,331	136,251	7,314	68,900	97,284	8,290	77,341	109,189	40,413	369,204	506,183
Stenkälla														300	3,600	4,500	300	3,600	4,500	600	7,200	9,000
Summa				2	6,513	41,468	50,770	9,549	79,164	112,689	8,747	102,331	136,251	7,614	72,500	101,784	8,590	80,941	113,689	41,013	376,404	515,183
<i>Mekanisk verkstad.</i>																						
Forsvik, med 13 jernsvarvar, 2 hyfvelmaskiner, 1 cylinderrörmaskin, 4 bormaskiner, 1 gångmaskin samt diverse andra maskiner för träarbeten						28,419	32,561		36,475	49,948		66,841	82,094		63,424	82,291		45,360	55,020		240,519	301,914

Angående rörelsen vid jernförädlingsverken har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande upprättat å föregående sida införda särskilda tabell Litt. C, i hvilken för hvarje jernförädlingsgren vid de särskilda verkstäderna summariskt redovisas.

Enligt vederbörande bergmästares uppgift hafva år 1871 vid Åboholms jernmanufakturverk tillverkats 317 centner 53 skålp. gods och år 1875 vid Årebergs manufakturmedja 92 centner 78 skålp. manufaktursmide, hvilken sistnämnda, till beloppet obetydliga tillverkning af kronofogden i Sköfde fögderi icke omförmäls och således ej influtit i tabellen N:o 7 a.

Egentliga afsättningsorten för bruks- och jernmanufaktur-tillverkningen i länet, der densamma icke på beställning vare sig inom landet eller från utrikes ort utöfvas, fortfar att vara Göteborg.

Kolätgången vid de större jernbruken samt vid Granvikens masugn för hvarje år af perioden, inhemtas af följande tabell:

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
	Tunnor.	Tunnor.	Tunnor.	Tunnor.	Tunnor.
Åtgången af träkol					
vid Ribbingsfors	21,362	23,393	17,664	18,505	18,424
» Skagersholm	41,338	—	—	—	—
» Forsvik	9,176	2,832	2,740	—	1,404
» Sättra	19,752	19,768	1,808	1,224	5,332
» Lagerfors	20,300	21,150	11,664	—	—
» Granviken	85,930	—	81,144	59,424	52,416
» Åreberg	2,928	3,024	2,952	2,568	912
» Ryfors	16,416	19,188	18,360	15,828	13,164
» Tidaholm	2,514	2,944	2,867	4,801	3,036
För Annefors manufakturverk saknas uppgift.					

Åtgången af stenkol	S t e n k o l .					K o k e s .				
	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.
	k.-fot.	k.-fot.	k.-fot.	k.-fot.	k.-fot.	k.-fot.	k.-fot.	k.-fot.	k.-fot.	k.-fot.
vid Forsvik ..	70	3,565	4,920	4,509	3,955	8,688	10,679	11,440	12,069	8,710
» Lagerfors	882	1,386	1,008	—	—	—	—	—	1,638	3,150

I fråga om förlagsorter för råämnen samt transportmedlen och rigtningen såväl för dem som för tillverkningarna, har under femårsperioden icke någon annan förändring inträffat, än som varit en följd af jernvägsanläggningarna inom länet, med hvilka numera, när sådant bekvämligen kan ske och skyndsamt är behöflig, de hittills varande farlederna kombineras.

För tackjernstillverkningen vid länets enda masugn Granvikens redogöres, såvidt uppgifter kunnat erhållas, i följande tabell Litt. D.

Beträffande malmförlagsorter och kommunikationsleder, åberopas innehållet af femårsberättelsen 1866—1870, efter hvilken tid i detta hänseende icke någon förändring skett. Kolförrådet har till största delen hemtats å egna skogar och om beloppet af köpekolen hafva några upplysningar ej kunnat erhållas.

Från brunstensgrufvorna vid Bölet i Udenäs socken hafva år 1871 upptagits 1,200 centner manganmalm, men under öfriga åren af femårsperioden har någon malmpuffodring derstädes ej egt rum, likasom under de fem år denna berättelse omfattar brunstensgrufvan vid Mossebo i Mölltorps socken ej varit bearbetad.

Vid Hönssätters alunbruk har under perioden icke någon tillverkning egt rum.

Från Södra Vadsbo fögderi förmäles, att den der under femårsperioden bedrifna träoljefabriken under år 1874 gifvit förlust och under år 1875 betydligt minskat sin tillverkning, särskildt i anledning af brist på råämnen, hvarpå tillgången lärer aftaga. Afsättningsorterna hafva varit Stockholm, Göteborg och Kristiania.

Vid qvarnstensbrottet i Lugnäs anses en årlig brytning af omkring 500 qvarnstenar ega rum, ehuru, i anseende till mängden af tillverkare, någon till siffran bestämd uppgift om tillverkningsbeloppet ej kunnat meddelas. Tillverkningskostnaden per sten uppskattas till 70 å 110 kronor och hvarje stenpar betingar vid försäljning ett ungefärligt pris af 500 å 600 kronor. Qvarnstensbrytning idkas jemväl fortfarande inom Bergs, Timmersdala och Låstads socknar, ehuru arbetet derstädes under perioden så lamt bedrifvits, att i Låstads socken endast år 1871 4 stenar och i Bergs socken endast år 1875 2 stenar upphuggits, hvilka blifvit försålda för femtio kronor per stycke.

Slipstensgrytet vid Katorp i Böja socken har under perioden sysselsatt åtta å tio personer, hvilka årligen tillverkat omkring 400 slipstenar, till ett värde af 1,50 å 2 och 3 kronor per stycke.

Sandstensbrottet å Billingen har under perioden bearbetats af två personer, hvilka af fabrikatet, utgörande trappor, spishällar, skorstenar och brunnskar, haft en årlig inkomst hvardera af omkring 500 kronor. Sandstensbrottet i Klyftamoberget i Böja socken har under perioden ej varit begagnadt.

Stenhuggeri har idkats i icke ringa omfång inom Medelplana, Österplana och Vesterplana socknar å Kinnekulle samt i synnerhet å den der belägna egendomen Hellekis, hvarest vid ett stenförädlingsverk med tvenne hyflings- och en slipmaskin för ångkraft det ur berget brutna råämnet slipats och bearbetats till hvarjehanda industriföremål. Tillverkningsvärdet å stengods derstädes utgjorde:

år 1871	kronor 15,144.
» 1872	» 21,100.
» 1873	» 26,800.
» 1874	» 33,000.
» 1875	» 34,100.

Tab. Litt. D. Tackjernstillverkningen vid Granvikens masugn.

År.	Tillverknings- quantitet.	Tillverknings- värde.	Försäljnings- värde.
	Centner.	Kronor.	Kronor.
1871.....	40,660	99,144	117,914
1872.....	20,095,55	93,454	—
1873.....	44,227	159,919	296,330
1874.....	31,284,28	—	132,018
1875.....	27,582,84	—	93,778

Afsättningsorterna hafva varit desamma, som i senaste femårsberättelsen uppgifvas, och angående den öfriga försäljningen af förarbetad tågsten från brotten å Kinnekulle meddelas, att värdet deraf utgjort:

år 1871	kronor 14,141: 88,
» 1872	» 15,009: 59,
» 1873	» 12,320: 18,
» 1874	» 24,523: 96,
» 1875	» 21,950: 69,

hufvudsakligen från egendomen Råbäck och en del af Vesterplana socken. För en icke obetydlig del af tågstenstillverkningen inom Kinne härad, hvilken bedrifves af ett stort flertal inom Kinnekullesocknarna bosatte personer, har någon redogörelse icke kunnat lemnas.

Kalktillverkning har under perioden egt rum till belopp år 1875 inom Bergs socken af 4,095 kubikfot, inom Sätters socken af 10,000 kubikfot och inom Timmersdala socken af 11,340 kubikfot, eller mindre än år 1870, hvartill orsaken varit tillfällig och torde böra sökas i den omständigheten att stora snömassor under vintren år 1874 och långt fram på våren 1875 lade hinder i vägen för arbetet i grufvorna. Omkring 30 å 40 personer hafva årligen varit sysselsatte med nämnda arbete. Vidare har kalk tillverkats inom Våmbs socken samt vid foten af Mösseberg i Torbjörntorps och Friggeråkers socknar till belopp af 76,000 kubikfot år 1871, 78,000 kubikfot år 1872, 72,500 kubikfot år 1873, 75,500 kubikfot år 1874 och 86,400 kubikfot år 1875, hvilken tillverkning för 18 å 20 öre per kubikfot lär hafva afyttrats till Göteborg, Jönköping och Töreboda; å hemmanet Peregården Bjellum i Bolums socken Valle härad, hvar est år 1875 7 ugnar anlades med en betydlig, till beloppet dock icke känd tillverkning, hvilken egarne hafva för afsigt att uppdrifva till 200,000 centner årligen; i Klefva socken, hvar est årligen tillverkats med 6 ugnar och en arbetspersonal af 15 man dagligen omkring 22,000 kubikfot; i Gökheims socken der 30 arbetare i 18 ugnar åstadkommit en årlig produkt af 44,000 kubikfot; på 18 särskilda ställen inom Slöta, Karleby, Åsle, Hvarfs, Kungslena, Ottravad och Hvalstads socknar med en från 11 ställen uppgifven årstillverkning af lågt skattadt 8,500 tunnor kalk; varande från 7 ställen tillverkningsbeloppet ej uppgifvet; vid foten af Hunneberg i Åse härad med en tillverkning af omkring 60,000 kubikfot osläckt kalk årligen; vid egendomen Blomberg i Kinneferdings härad, der kalktillverkningen under femårsperioden utgjort 562,535 kubikfot, i värde motsvarande

59,282 kronor 96 öre samt inom Medelplana, Österplana, Klefva och Fullösa socknar, hvar est tillverkningen uppgifves hafva utgjort år 1871 568,445 kubikfot, år 1872 581,132 kubikfot, år 1873 464,037 kubikfot, år 1874 572,579 kubikfot och år 1875 573,188 kubikfot. Kalken användes dels såsom gödningsämne, dels till mureriarbeten och har försålts såväl inom länet, som till andra orter i riket för ett pris, som vexlat emellan 75 öre och 1 krona 25 öre per tunna.

Brytning af kalksten har skett dels vid Ulunda i Valle härad, ehuru i ringa omfång, dels vid foten af Billingen i Våmbs socken, hvar est årligen omkring 14,000 qvadratfot till trappor, trottoarbeläggning och stenfotsbeklädnad förarbetad sten upprutits och försålts för 20 öre per qvadratfot, samt å fyra ställen i Falköpings, Åsle och Dimbo socknar af Vartofta härad, med en sammanräknad behållning för fem år af 2,500 kronor.

I länet i gång varande pappersbruk äro, sedan en i Sköfde befintlig dylik fabrik år 1875 nedlades, tre till antalet nemligen Tidaholm, Bälteberga och Katrinefors.

Den i senaste femårsberättelsen omförmälda fabrik vid hemmanet Sved i Vartofta för beredning af färgstoffer har, i anseende till uppkommen tvist om bättre rätt till malmtägt i Hökensåssockne, hvarifrån den sjömalin, som utgör råämnet för färgfabrikationen uppfordras, under femårsperioden ringa bedrifvits. En af hemmansegarne i Sved har dock å eget område påträffat enahanda fyndigheter, hvarefter han beredt flere båtlastar färgämne, som till Jönköping, Norrköping och Göteborg försålts för 55 öre per kubikfot.

För glastillverkningen vid Bromö redogöres i tab. Litt. E.

Vid Arnäs glasbruk med 2 glasugnar, 19 kylugnar, 1 temperugn och 1 brännugn har bränsleåtgången och tillverkningskvantiteten förhållit sig på följande sätt:

	Bränsleåtgång.			Tillverkningens		
	Bränn-torf. St.	Kastved. Famnar.	Stenkol. Kub.-fot.	kvantitet.		Värde.
				Hel-buteljer. St.	Half-buteljer. St.	
År 1871	900,000	2,696	—	365,566	1,088,229	80,001,21
» 1872	1,824,850	3,704	—	683,151	1,425,043	124,343,11
» 1873	1,774,500	3,001	—	701,376	1,893,870	169,743,08
» 1874	3,596,000	1,607	30,437	1,217,014	2,839,436	267,727,28
» 1875	5,700,000	1,440	10,475	1,306,601	3,110,335	246,978,92

Tab. Litt. E.

Glastillverkningen vid Bromö.

	G l a s t i l l v e r k n i n g .											Tillverk-nings-värde.	Försälj-nings-värde.	Ved-, kol- och torfåtgång.												
	I-ma sort			A-sort			B-sort			U-sort				Takpannor		Kol. K.-fot.	Kastved. Famnar.	Långved. Stubbar. Famnar.	Torf. Tunnor.							
	kistor.	bundlar.	stycken.	kistor.	bundlar.	stycken.	kistor.	bundlar.	stycken.	kistor.	bundlar.			stycken.	kistor.					bundlar.	stycken.					
																						För hel kista.				
År 1873	13	9	—	118	5	—	935	17	—	534	6	—	—	—	—	—	—	79	—	80	—	30,000	300	809	10,000	
» 1874	—	—	—	143	3	—	979	8	—	770	—	—	—	—	—	—	—	—	72	—	72	25	10,000	300	1,225	31,000
» 1875	—	—	—	125	12	—	993	—	—	923	—	—	—	—	—	—	—	—	73	—	64	—	—	400	1,600	31,000

K. Mits Befallningshafvandes femårsberättelser 1871-1875. Skaraborgs län.

Bruket eges fortfarande af fabriksfirman Carnegie & C:ni i Göteborg. Vid den der underhållna bruksskolan undervisades år 1871 30, år 1872 33, år 1873 40, år 1874 50 och år 1875 60 barn.

Under de fem år, hvarom i denna underdåniga berättelse är fråga, hafva blifvit *nyanlagda*:

1:o *Gjuteriet vid Stensfält* i Trästena socken, Södra Vadsbo fögderi, med en ångmaskin om fem hästkrafter, en kupolugn, en blåsmaskin och två svarfstolar, hvarest sedan år 1873 förfärdigats gjutgods till sågverk, hvilka af egaren uppsättas såväl inom som utom länet. Årliga tillverkningen har uppgått till 8,509 centner gjutgods, i värde skattade till 80,491 kronor;

2:o *Moholms qvarn*, med tre turbiner, drifna af Tidaåns vatten, invid Moholms egendom i Mo socken. Qvarnen arrenderas af ett aktiebolag, benämndt Moholms qvarnaktiebolag, och med sju par ständigt i gång varande stenar, har för försäljning hufvudsakligen till Vermland, men jemväl inom länet och till Göteborg förmalts:

	Hvete. T.r.	Råg. T.r.	Korn. T.r.	Värde. Kronor.
År 1873.....	4,019.	11,194.	1,414.	358,870.
» 1874.....	3,417.	31,270.	1,884.	673,898.
» 1875.....	11,200.	31,592.	682.	804,894.

3:o Ett *pappersbruk vid Tidaholm*, hvartill en åren 1874 och 1875 der inrättad trämassfabrik, i anseende till minskad efterfrågan af trämassa, förändrats. Fabriken tillhör ett svenskt-engelskt bolag, kalladt *Sinx*;

4:o En *gevärsfabrik vid Aledal* i Habo samt en *låsfabrik vid Kyrkeqvarn* i Sandhems socken, hvilka först år 1875 började sin verksamhet, hvarför redogöres i tabellen N:o 7 a;

5:o I stället för den år 1870 nedlagda trådullfabriken vid Qvarnekulla i Gustaf Adolfs socken är derstädes under anläggning en *vagnfabrik* efter amerikansk metod.

I fråga om *binäringar* och *hemslöjd* har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande intet att tillägga, hvad senast afgifna femårsberättelsen upptager. Linberedning, väfnader, tillverkning af möbler och laggekärl samt båtbyggeri eger ännu rum å de der omförmälda orter, men angående afkastningen af dessa handslöjder hafva några tillförlitliga sifferuppgifter ej kunnat anskaffas. De särskilda tillverkningarna uppgifvas hafva under denna femårsperiod bedrivits till ungefär samma omfång, som tillföre.

Potatisriforningsanstalten å Knäppan i Hjo landssocken har fortfarande varit i verksamhet på samma sätt som i berättelsen för sista qvinqvinniet omförmäles, dervid blifvit beredt:

år 1871 af 2,520 kubikfot potatis 125 centner mjöl;				
» 1872 » 3,780 » » 187 » »				
» 1873 » 2,205 » » 100 » »				
» 1874 » 1,890 » » 94 » »				
» 1875 » 2,205 » » 109 » »				

Medelpriset på potatisen har varit 48 öre per kubikfot och mjölet har försålts till 16 kronor per centner.

Vid den Göta kanalbolag tillhöriga, åt arrendator upplåtna *reparationsdockan vid Sjötorp*, hafva nedannämnda antal fartyg blifvit reparerade:

år 1871 med 6,963 dagsverken	29 fartyg,
» 1872 » 7,458 »	26 »
» 1873 » 7,347 »	36 »
» 1874 » 13,015 »	40 »
» 1875 » 10,078 »	41 »

Fiske idkas allestädes i de inom länet belägna många sjöarne och utgör en väsentlig biinkomst för strandegarne. I synnerhet är Venersfisket ganska indrägtigt. Oaktadt skedd reglering af fisket i detta vatten, är det dock att befara, att detsamma ej med den mätta begagnas, som önskligt vore. Väckt förslag om anställandet af en fiskerifiskal för Venern, på bekostnad af landstingen i de län, hvilkas område gränsa intill denna sjö, har ännu icke kommit till utförande. Några tillförlitliga uppgifter om den inkomst, länets invånare hemta af fisket, hafva icke erhållits, om sådana ens kunna beredas. Kläckningsanstalten för fiskyngel vid Gullspångselven, som förbinder sjöarne Skagern och Venern, har under femårsperioden varit i ständig verksamhet och uppgifvas 30,000 lax- och 300,000 sikyngel vara der utkläckta och i vattnet utsläppta. Vid Suttran i Habo, Starbäck i Gustaf Adolfs och Svedån i Brandstorps socken idkas laxfiske, som dock, i anseende till de fiskandes bristande insigter rörande handteringens ändamålsenliga bedrivande och vården om fisket, varit föga lönande. I Gullspångselven deremot bedrivnes årligen ett särdeles förmånligt och inkomstgivande laxfiske, hvarför, på sätt i närmast föregående femårsberättelse är omförmäldt, ordningsreglor blifvit af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande utfärdade.

Jagt idkas merändels ej såsom näringsgren, utan hufvudsakligen för nöje skull. Jagtmarkerna vårdas i allmänhet bättre än tillföre och med krypskyttar hålles strängare räfst. Att matnyttigt villebråd ändock föga ökas torde bero af bristande anstalter för roffåglars och andra rofdjurs förföljande. Landstinget har emellertid, såsom förut är nämndt, från och med år 1875 höjt skottpenningarna för räf från 3 till 5 kronor.

Förhållandet med *bränvinstillverkningen* och kostnaden derför framgår af denna tabell:

	Antal bränne- rin.	Tillverknings- belopp. Kannor.	Afgifternas belopp. Kronor.	Kostnaderna för kontrollen. Kronor.
År 1871.....	49	1,630,648,7	1,221,692,66	46,330,77
» 1872.....	49	1,440,066,7	1,152,053,36	41,635,32
» 1873.....	46	1,516,569,9	1,213,255,92	43,291,23
» 1874.....	44	1,520,504,4	1,216,403,52	44,384,86
» 1875.....	46	1,622,129,2	1,297,703,36	50,110,20
Summa	234	7,729,918,9	6,101,103,82	225,752,38

4. Kommunikationsanstalter och varuutbyten.

Tab. N:o 8. A) **Landtkommunikationer.** Allmänna landsvägarnes samt härads- och socknevägarnes *längd* inom länet vid periodens slut,

äfvensom längden af nyanlagda och omlagda eller förbättrade vägar under åren 1871—1875 omförmäles uti härvid fogade ta-

bell N:o 8. Skiljaktigheten emellan antalet å denna tabell och den deremot svarande under nästföregående femårsperiod härleder sig från förändrade uppgifter från Södra Vadsbo, Skara, Vartofta, Lidköpings och Barne fögderin, hvilka vederbörande förklarar, enligt vägdelningslängder, mera noggranna än de tillföre meddelade.

Vägarnes *beskaffenhet* har under qvinvennet betydligt förbättrats. Mindre goda äro de dock ännu i delar af Udenäs och Bergs socknar af Södra Vadsbo härad, der marken är backig och sanddjup, på åtskilliga ställen i Gudhems härad samt i trakten kring Falköping och Leaby. Väglagningssämnen äro grus, lera, kalkskiffer och bokad sten, som å lösa vägbanor börjat alltmera användas. Den allmänna väglagningstiden är i allmänhet höstetiden, i några orter på våren.

I afseende på *fördelningen af väglagningssämnen* dristar Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande hänvisa till sitt yttrande i senaste femårsberättelsen såsom fortfarande fullt tillämpligt.

Angående de i tabellen upptagna *nyanläggningar och förbättringar af vägar* anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande böra meddela:

1:o Inom Sköfde fögderi har omläggningen af landsvägen för undvikande af en brant backe norr om den s. k. Hasslums bro i Forsby socken emellan Sköfde och Versås gästgifvaregård blifvit fullbordad år 1871 för en kostnad af 1,287 kronor, hvilka sammanskjutits af kringliggande kommuner inom Kåkind's härad samt Fridene och Korsberga socknar i Vartofta härad;

2:o Inom Norra Vadsbo fögderi har enskild person låtit räta och förbättra 3,000 fot af häradsvägen emellan Hasle Vallby och Fredsbergs socken och därför utgifvit 1,500 kronor;

3:o Inom Södra Vadsbo fögderi har, för att bereda invånarne å de till Udenäs socken hörande, på andra sidan sjön Viken belägna s. k. Vikaskogarne bättre förbindelse med kyrka och presterskap, på Udenäs sockens bekostnad en 0,6 mil lång väg blifvit anlagd, från säteriet Sannum till Brosundet 0,3 mil och vidare i förbindelse med färja öfver nämnda sund 0,3 mil på andra sidan om detsamma, för en kostnad, färjan inberäknad, af 1,000 kronor;

4:o Inom Barne fögderi har på enskilda vägloftsegrars bekostnad en förut befintlig 0,3 mil lång byväg blifvit iståndsatt och till sockenväg förändrad. Uppgift om kostnaden för detta arbete saknas.

Andra vägomläggningar eller förbättringar hafva under perioden ej egt rum.

I ränteriet inestå ännu 132 kronor 62 öre i Nåder anvisade statsmedel till *understödjande af vägundersökningar*, hvilka medel under den tid, denna berättelse omfattar ej behöft användas.

Följande *broar* äro under femårsperioden ombygda:

Foglö bro i Torsö socken för en kostnad af 1,300 kronor;

Nybro bro i Fredsbergs socken för 971 kronor;

Torstorps bro i samma socken för 800 kronor;

Greby bro å vägen emellan Värings och Valla gästgifvaregårdar för 90 kronor, fördelade på underhållsskyldiga 2 mantal;

Greby lilla bro å samma väg för 50 kronor, som utgått af $\frac{3}{4}$ hemman;

Bäckabron på vägen emellan Mariestad och Moholm för 206 kronor, fördelade på underhållsskyldiga $4\frac{3}{4}$ mantal;

Vråkefors bro på vägen emellan Hunnekulla och Spethults gästgifvaregårdar för 200 kronor, hvartill egarne af $13\frac{1}{4}$ hemman bidragit;

Lundsbro å landsvägen emellan Sköfde och Binnebergs gästgifvaregård för 600 kronor, som utgått af åtta hemman;

Broqvarnsbro öfver Lidaån å allmänna landsvägen emellan Jungs och Håkantorps gästgifvaregårdar för 3,600 kronor; samt

Brakebro öfver ån Flian emellan Skara och Hallebergs gästgifvaregård af Hornborga sjösänkningsaktiebolag, som ej kunnat uppgifva kostnaden.

Väg- och bropenningar betalas icke någonstades inom länet.

Å allmänna med skjutsstationer försedda vägar funnos vid periodens slut 649 *grindar* och således 41 mindre än år 1870, eller 11 i Norra Vadsbo, 57 i Södra Vadsbo, 176 i Sköfde, 20 i Skara, 333 i Vartofta och 52 i Lidköpings fögderi. I Barne fögderi fanns, på samma sätt som sistnämnda år, icke någon grind öfver allmän skjutsväg.

Gästgifveriens antal inom länet samt antalet i krono- och gästgifveriskjuts under perioden använda hästar, inhemtas af bilagda tabell N:o 8.

Det minskade antalet gästgifvaregårdar härleder sig derifrån, att gästgifveriet i Borgunda, Sköfde fögderi, enligt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes laga kraftvunna resolution den 16 Februari 1875, indragits; att Flata, Hendene och Marskaby gästgifvaregårdar i Skara fögderi likaledes indragits och skjutshåll i stället förlagts till Skara, i enlighet med Eders Kungl. Maj:ts och Rikets Kammarkollegii icke öfverklagade utslag den 2 November 1871, hvarigenom Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes beslut i samma mål blifvit fastställt, samt att Klöstrets och Skärfs gästgifvaregårdar sammandragits och förlagts till Axevall, enligt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes utslag den 14 April 1875, hvilket uppå anförda besvär af Kammarkollegium återförvisadt, vid periodens slut berodde på Eders Kungl. Maj:ts nådiga pröfning, hvaremellertid beslutet i författningsskyldighet gått i verkställighet.

För öfrigt har någon annan förändring i fråga om gästgifveri och skjutshållning under perioden ej egt rum, än att på grund af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes utslag den 8 Juli 1874 från Valla till Hunnekulla gästgifvaregårdar i Södra Vadsbo fögderi öfverflyttats $21\frac{1}{4}$ mantal jemte det till skjutsning förut ej indelade $\frac{9}{32}$ mantal jemväl dit förlagts, hvarigenom skjutsningsskyldigheten vid berörda båda gästgifvaregårdar jemmare fördelats.

Af de medel riksdagen anvisat till *underlättande af skjutsningstungen*, der den genom entreprenad bestrides och befannes särdeles tryckande, har vid fördelning tillfallit detta län: år 1871 620 kronor 20 öre till 9 skjutslag, år 1872 692 kronor 82 öre till likaledes 9 skjutslag, år 1873 547 kronor 86 öre till 8 skjutslag, år 1874 280 kronor 66 öre till 7 skjutslag och år 1875 812 kronor 61 öre till 14 skjutslag. Det högsta understöd, som under ett år tilldelats något skjutslag, uppgår till 174 kronor 52 öre, som för år 1875 utbetaltes till $31\frac{1}{32}$ mantal skjutsningsskyldiga vid Öfverby gästgifvaregård.

Skjutsanstalter, som icke tillhöra gästgifvaregårdarnes klass, hafva på grund af det Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i Nådiga kungörelsen den 14 December 1866 gifna bemyndigande, varit inrättade i Töreboda med skjutsafgift 1 krona 90 öre, vid Håkantorps jernvägsstation å Uddevalla—Venersborg—

Herrljunga-banan med skjutsafgift 1 krona 60 öre samt vid Vara jernvägsstation å samma bana med skjutsafgift 1 krona 20 öre för hvarje häst och mil, vagnpenningar oberäknade, äfvensom vid Moholm, hvarifrån resande fortskaffats emot en afgift af 2 kronor per häst och mil intill år 1875, då vid förnyad entreprenadauktion fordrats 3 kronor, hvilket anbud icke af länsstyrelsen antogs, i följd hvaraf skjutsstationen upphörde.

Utgångna *hästantalet* har under perioden betydligt ökat, hvartill någon särskildt verkande orsak ej kan uppgifvas.

Sedan ifrån och med den 1 Januari 1875 Kungl. Generalpoststyrelsen öfvertagit den förut på jordbruket hvilande kronobrefbäringskyldigheten, begagnades sistnämnda år jernvägarne, oberäknade följande *postlinier* inom länet, nemligen:

Mariestad — Ek — Timmersdala — Nya Lerdala — Eggby — Skara;

Skara—Gerum—Jungs skola—Håkantorps;

Skara—Vånga—Edsvära—Vedum;

Vedum—Lekåsa—Essunga—Sollebrunn;

Hjo — Södra Fogelås — Daretorp — Tidaholm — Ekedalen — Hångsdala — Faleqvarna — Falköping;

Tidaholm—Stenstorp (numera indragen);

Lidköping—Mellby—Tång—Grästorp;

Mariestad—Moholm;

Mariestad—Hasle—Lyrestad—Hofva;

Elgarås — Hofva — Gullspång — Skagern — Vall — Rudskoga — Åtorp;

Moholm — Trästena — Fägre — Halna — Karlslund — Forsvik — Karlsborg — Mölltorp — Ranekulle — Bellefors — Moholm;

Mariestad — Björsäter — Forshem — Hellekis — Källängen — Lidköping;

Mariestad—Torsö (gångpost);

Töreboda—Fredsborg (d:o);

Jula—Tidavad—Dagsberg—Sköfde;

Moholm—Vad—Våring;

Bellefors—Beateberg;

Beateberg—Karlslund (gångpost);

Södra Fogelås—Brandstorp—Gustaf Adolf—Habo;

Stenstorp—Högstena—Åsle—Faleqvarna—Kymbo—Slättäng—Sandhem;

Slättäng—Vättak—Hvalstad—Hångsdala;

Sandhem—Visttorp—Vartofta;

Karlslund—Tived;

Sköfde—Sventorpsby—Tibro—Ranekulle;

Fridene—Tidaholm (gångpost);

Sköfde—Varola—Mofalla (Ebbetorp)—Hjo;

Hjo—Gredbäck—Bredvik—Mölltorp;

Mullsjö—Bjurbäck (gångpost);

Torbjörntorp—Broddeborp (gångpost) numera indragen;

Dala—Sjögerstad—Häggum—Broddeborp;

Axevall—Bjerklunda (gångpost);

Falköping—Torbjörntorp—Bjorum—Bjerklunda—Skara;

Sörby—Klefva—Bjorum;

Sörby—Grolanda—Hallanda;

Sörby—Mjeldrunge;

Vartofta—Kinneved—Börstig—Kärråkra (gångpost);

Eggby — Lundsbrunn (Dalaholm) — Lundsbrunn — Vinninga (gångpost);

Skara—Lundsbrunn—Götene;

Källängen—Götene—Björsäter;

Götene—Forshem;

Skara—Synnerby—Resville—Lidköping;

Resville—Härjevad (gångpost);

Resville—Trässberg (d:o);

Gerum—Öttum (d:o);

Vara—Skarstad—Vånga;

Vara—Kedum—Essunga;

Vedum—Lundby Stommen—Tråvad—Edsvära (Odensberg);

Essunga—Foglum—Härene—Vårgårda;

Håkantorps—Hjerpås—Mellby;

Ulfstorp—Malma—Höckgården (gångpost);

Grästorp—Främmestad—Höckgården;

Lilleskog—Oreberg (gångpost);

Grästorp—Tun—Tådene—Örslösa—Lidköping;

Örslösa—Sunnersberg (gångpost);

Lidköping—Sunnersberg—Otterstad.

Diligensbefordringen, som förr egde rum mellan Mariestad — Moholm, Sköfde—Hjo och Sköfde—Lidköping har upphört, sedan jernvägsanläggningar numera förbinda berörda orter med hvarandra.

Fångforslingen från orterna till länshäktet af försvarslöse och personer, hvilka dit införas för att förvandlingsvis aftjena böter, har ombesörjts fortfarande på samma sätt, som i femårsberättelsen för åren 1861—1865 omförmäles. Skjutslegan för sistnämnda fångtransport höjdes dock den 1 Juni 1875 från förut bestämda 75 öre till 1 krona 4 öre per häst och mil, 3 öre vagnpenningar oberäknade.

Kronobrefbärningen, sådan den tillföre egt rum, medelst brefbäringsliniers anordnande härads- eller tingslagsvis samt derintill belägna hemmans indelande för brevrens fortställande emellan tjänstemännen och de personer eller myndigheter, med hvilka de i tjänsteärende behöfde skriftvexla, har upphört från och med den 1 Januari 1875, då Kungl. Generalpoststyrelsen, såsom ofvan är omförmäldt, öfvertog tjänstebrefsbefordringen i orterna. Oaktadt det tillmötesgående, som denna myndighet på allt sätt vid de nya postliniernas ordnande inom länet ådagalagt, ligger det dock i sakens natur, att denna inrättning ej kan fullständigt ersätta den forna kronobrefbärningen, hvilken berörde hvarje punkt, der ett tjänstebref behöfde aflemnas och klagan förspörjes ock från flere håll öfver försenadt fortskaffande af påbud och meddelanden i verkställighetsärenden, jemte det tjänstemännen delvis betungats med kostnad och besvär för afhemtning och aflemnande vid poststation, mer eller mindre från deras bostäder fjerran belägen, af en brefpost, som tillföre kommit dem kostnadsfritt tillhanda.

Varuforslingen å landsväg är fortfarande såsom hittills af ringa betydelse och kan icke såsom någon näringskälla betraktas.

Under femårsperioden har *statens jernväg emellan Sköfde och Karlsborg* blifvit anlagd och följande enskilda smalspåriga jernvägar fullbordats och afsynats för trafik, nemligen:

1:o *Hjo—Stenstorps jernväg* och i förbindelse dermed en jernväg emellan Svensbro, en station å samma bana, samt Ekedalen. Nädigt tillstånd till anläggande af den förstnämnda banan beviljades den 19 Januari 1872, hvarefter banan 3,6 mil lång, med en spårvidd af 3 fot, 8 skålpund skenor per löpande fot och stationer vid Mofalla, Korsberga, Fridene, Vreten, Svens-

bro och Dala, af ett aktiebolag färdigbyggdes, så att den kunde för trafik öppnas den 19 November 1873. Den andra banan, 0,8 mil lång, med lika spårvidd och station vid Kaffås oktrojerades den 6 Februari 1874 och blef jemte hufvudlinien vederbörligen afsynad och godkänd i November månad sistnämnda år. Anläggningskostnaden för de förenade bansträckningarna med inventarier och materiel har uppgått till 1,006,463 kronor 60 öre, hvilka medel anskaffats genom aktieteckning till belopp af Kronor 487,025: — (hvar till landstinget bidragit med 20,000 och Hjo stad med 80,000 kronor). Genom lån i handels- och sjöfartsfonden emot 5 proc. ränta och 1 proc. amortering från 1876 års början..... » 240,000: — Obligationslån hos Smålands enskilda bank » 130,000: — Tillfälliga lån » 214,792: —

Kronor 1,071,817: —

Med 2 fram- och 2 återgående tåg dagligen hafva dessa jernvägar år 1874, det enda för hvilket fullständig uppgift erhållits, lemnat en inkomst af Kronor 70,475,80, men deremot erfordrat en utgift af » 53,252,58.

Skilnaden, 17,223 kronor 22 öre, har användts till ränteliquid, byggnadsarbeten och materielens fullständigande. Vid 1874 års slut var jernvägarnes finansiella ställning följande:

Tillgångar.

Banbyggnaden Hjo—Stenstorp.....	Kr.	690,377,69.
» Svensbro—Ekedalen	»	125,557,89.
Inventarier och materiel	»	165,186,80.
Fastigheter	»	25,341,22.
Ogulden aktieteckning	»	65,533,54.

Kr. 1,071,997,14.

Skulder.

Aktiebeloppet	Kr.	487,025,00.
Lån af handels- och sjöfartsfonden	»	240,000,00.
Obligationslån hos Smålands enskilda bank ...	»	130,000,00.
Tillfälliga lån	»	214,792,14.
Tillgång utöfver skulderna.....	»	180,00.

Kr. 1,071,997,14.

2:o *Mariestad—Moholms jernväg*, oktrojerad den 15 Maj 1872, färdigbyggd och afsynad den 1 Maj 1874, hvarest den dagligen trafikerats med 2 fram- och 2 återgående tåg samt tidtals ett tredje tåg å onsdagar och lördagar, då torgdagar hållas i Mariestad. Egare ett aktiebolag. Banans längd är 1,7 mil med en spårvidd af 3 fot och 7³/₄ skålpund skenor per löpande fot samt stationer vid Jula och Seckestad.

Anläggningskostnaden utgör för banbyggnad med jord, hus, stängsel, telegrafledning m. m. samt materiel och inventarier Kronor 458,445,38, som anskaffats genom aktieteckning för » 218,200,00 (hvaraf landstinget tecknat 20,000 och staden Mariestad 130,000 kronor).

Lån af handels- och sjöfartsfonden.....	»	20,000,00.
Obligationslån hos aktiebolaget Göteborgs Handelskompani	»	200,000,00.
Tillfälliga lån.....	»	20,245,38.

Kr. 458,445,38.

Under år 1875 har banan gifvit inkomst Kr. 34,814,71, och erfordrat utgift » 31,438,33.

Skilnaden 3,376 kronor 38 öre har jemte 27,000 kronor för sålda preferensaktier användts till betalning af räntor och skulder till särskilda personer. Bolagets ställning vid slutet af år 1875 var följande:

Tillgångar.

Jernvägsbyggnaden m. m.	Kr.	386,587,46.
Rörlig materiel	»	67,960,62.
Inventarier	»	7,453,48.
Materialier	»	1,914,25.
Fordringar	»	4,947,24.
Skulder utöfver tillgångarne	»	17,300,72.

Kr. 486,163,77.

Skulder.

Till aktieegarne	Kr.	218,200,00.
Obligationslån hos Göteborgs Handelskompani: kapital	200,000,00,	
ogulden ränta.....	3,333,33.	» 203,333,33.
Lån af handels- och sjöfartsfonden.....	»	20,000,00.
270 st. preferensaktier	»	27,000,00.
Till enskilde personer	»	17,630,44.

Kr. 486,163,77.

3:o *Jernvägen Lidköping—Skara—Stenstorp*, anlagd på föranstaltande af ett aktiebolag, hvilket erhållit tillstånd till anläggningen genom Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 4 Oktober 1872, för en kostnad af 1,423,902,52 kronor, som anskaffats genom aktieteckning Kr. 549,600,00. lån hos aktiebolaget Göteborgs Handelskompani » 700,000,00. d:o hos länets enskilda bank » 200,000,00.

Kr. 1,449,600,00.

Spårvidden är 3 fot med 10,40 skålp. skenor per löpande fot och vägens längd 4,7 mil med stationer vid Espås, Broddestorp, Axevall, Skara, Vinninga och Lidköping samt bispår vid Bjellum, Härlingstorp och Tubbetorp, hvarest på tillsägelse tåguppehåll sker.

År 1875 utgjorde inkomsterna Kr. 128,719,50, och utgifterna » 104,913,88.

Skilnaden 23,805,62 kronor användes till ränteliquid, hvilken dock deraf ej fullt betäcktes.

Bolagets ställning vid nämnda 1875 års slut var följande:

Tillgångar.

Jernvägsbyggnaden	Kr.	1,118,273,15.
Rörlig materiel	»	191,722,00.
Hus och anläggningar	»	78,175,71.
Inventarier	»	23,534,52.
Materialier och förråd	»	12,197,14.
Fordringar	»	16,715,03.
Skulder utöfver tillgångarne.....	»	13,175,07.

Kr. 1,453,792,62.

Skulder.

Till Göteborgs Handelskompani.....	Kr.	694,975,00.
Till Skaraborgs läns enskilda bank.....	»	206,000,00.
Diverse skulder	»	3,217,62.
Aktieteckning	»	549,600,00.

Kr. 1,453,792,62.

Banan öppnades för trafik den 19 November 1874.

För ett bolag med syftemål att anlägga *jernväg ifrån Lidköping till Häkantorps station* på Uddevalla—Venersborg—Herrljunga-jernvägen har Eders Kungl. Maj:ts den 31 Juli 1874 fastställt bolagsordning och sedermera i nådigt bref den 26 Februari 1875 lemnat bolaget tillstånd att, efter godkänd plan, bygga jernväg med tre fots spårvidd emellan förstnämnda ställen samt derjemte för ändamålet beviljat bolaget ett lån af 20,000 kronor ur handels- och sjöfartsfonden. Jernvägen, som är beräknad att blifva 2,6 mil lång med tre stationer, skall enligt kostnadsförslag kunna byggas för 750,000 kronor, men arbetet derå har under nu ifrågavarande femårsperiod ej börjat.

Sedan denna jernväg blifvit färdig, kommer Skaraborgs län, till båtnad för handel och industri, att i olika riktningar genomskäras af tvenne staten tillhöriga banor och fyra enskilda jernvägsanläggningar.

B) Sjökommunikationer. Passagerareångfartyg, som gjort reguliera turer inom länet hafva under år 1875 varit: ångaren Örn på Vettern emellan Hjo samt Jönköping, Grenna, Visingsö och Hästholmen en gång i veckan, Per Brahe likaledes på Vettern emellan Hjo, Jönköping och Stockholm. *Öfriga ångfartyg*, som idkat sjöfart på vatten inom länet, äro i Venern Eos och Lidköping, emellan staden af samma namn och Göteborg, samt å Göta kanal, med angörande af derintill belägna orter, passagerareångfartygen Juno, Baltzar v. Platen, Motala Ström, Vadstena och Venus, äfvensom lastångarne Aranäs, Amalia, Adlercreutz, Brage, Birger, Bien, Casper Ehrenborg, Delphin, Dalsland, Edsvalla, Fraser, Freja, Hedda, Idun, Jönköping, Ingrid, Linköping, Linné, Motala, Mariestad, Neptun, Norden, Necken, Nystad, Norselven, Oden, Otteren, Småland, Signhild, Sten Sture, Trollhättan, Triton, Vieille Montagne, Vettern, Vestern och Åvik, Salo, Sunbeam och Sjöfröken, af hvilka lastångare en del endast en gång passerat kanalleden. Någon regulier passagerareångbåtsfart till och ifrån kuststäderna Mariestad och Lidköping har under perioden ej egt rum. Genom länsandelen af Göta kanal hafva dessutom år 1875 framgått följande *segelfartyg*, 44 galeaser, 60 slupar, 4 kuttrar, 3 skonertar, 4 jakter och 4 båtar. Den i senaste femårsberättelsen omförmälda ångsluppen Lidan afslutade år 1871 sina turer på Lidköping och kringliggande orter.

Med återopande af senaste femårsberättelsen ifråga om *kusthamnarne i länet* och deras djuplek, får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ytterligare meddela, att jemte de tillföre uppräknade finnas hamnar, en vid Österäng och en i närheten deraf belägen, Friheten kallad, hvardera om 8 fots medeldjup samt vid Trolmen, 11 fot djup, vid Margreteberg i Näs socken, 9 fot djup, och vid Frugård omkring 6 fot djup, hvilka båda sistnämnda hamnar hufvudsakligen användas vid utskieppning af tegel från de egendomar, under hvilka de lyda.

I städerna Mariestad, Lidköping och Hjo finnas jemväl *hamnanläggningar*, hvilka i föregående femårsberättelser blifvit beskrifna och hvilkas finanser vid periodens slut skildras sålunda:

Hamnkassan i Mariestad, hvarest *segelfarten* under femårsperioden 1871—1875, efter afdrag af utgifterna, lemnat en behållning af 20,600 kronor 56 öre, förfogade år 1875 öfver ett inkomstöfverskott af 43,583 kronor 26 öre, hvilka dock för förestående välbehöflig uppmuddring af hamnen till hufvudsaklig del anses komma att tagas i anspråk. Tillgångarna hafva ännu

icke medgifvit byggandet af den stenkaaj, som enligt beslut skall ersätta den nuvarande ytterst bristfälliga träbron. Staden har numera öfvertagit hamnanläggningen.

Hamnen i Lidköping, hvarest, såvidt känt är, några större reparationsarbeten nu ej förestå, visade år 1875 en kassabehållning af 78,896 kronor 2 öre.

Hamnen i Hjo, hvilken reglements enligt, sedan aktieegare för sina tillskott erhållit full godtgörelse, år 1872 öfverlemnades till staden, har, efter särskild underdånig ansökning, under föreskrifna vilkor hvad förvaltningen beträffar, genom Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 6 Mars 1874 blifvit anförtrodd åt styrelsen för jernvägsbolaget Hjo—Stenstorp att deröfver med stadens rätt förfoga. Hamnkassans räkenskaper visade vid 1875 års slut en brist af 1,959 kronor 18 öre.

I den till länet hörande del af sjön Venern äro uppförda 12 *fyrar*, som skötas af 10 stycken fyrvaktare, med årlig lön af sammanräknadt 1,485 kronor. I nämnda farvatten finnas dessutom 569 prickar, 4 bojar och 121 fasta *sjömärken*, bestående af spirbåkar, stänger med taflo eller tunnor i toppen samt kummel af sten, hvilkas vård är anförtrodd åt 41 lotsar och prickhållare, med sammanräknad årlön af 1,958 kronor.

Strömsundet i Ekens skärgård har icke heller under denna period blifvit uppensadt. *Frågan om uppensning och kanalisering af Ullerredssundet* i Ekens skärgård, för att åstadkomma bekvämligare förbindelse emellan östra och vestra delarna af sjön Venern, har, efter nära trettioårig hvila, ånyo blifvit upptagen år 1874, då vid ett sammanträde i Lidköping den 19 December beslut fattades, att denna farled borde ånyo undersökas och, om möjligt, försättas i segelbart skick. Med anledning häraf skedde förnyad undersökning år 1875 och ett kostnadsförslag upprättades, utvisande ett utgiftsbelopp af 178,000 kronor för sprängning och erforderlig fördjupning af det 26,500 fot långa sundet. De vid nyssnämnda sammanträde för frågans behandling och företagets ävägabringande utsedde komiterade hade sedermera till Eders Kungl. Maj:ts ingifvit underdånig ansökning om statsunderstöd, hvilken framställning vid periodens slut icke blifvit i nåder slutligen pröfvad.

Fyr- och båkväsendet i Venern är, såsom i nästföregående femårsberättelse omförmäles, staldt under tillsyn af en *Direktion för segelfartens förbättrande å sjön Venern*, med säte i Karlstad; och har, genom denna direktionens försorg, för beredande af en bekvämare och af undervattenskar mindre besvärad segelled från och till Göta kanals mynning vid Sjötorp, det s. k. Kilmarsundet emellan Torsö och Kalförarne blifvit undersökt och sedermera nästlidna år utprickadt.

Göta kanal, som, med en längdsträckning inom länet af 124,000 fot, är 10 fot djup och ej får befaras af mera än 9,5 fot djupgående fartyg, har varit för trafik öppen:

år 1871	från den 18 April	till den 18 November;
» 1872	» 14 »	» 13 December;
» 1873	» 12 »	» 21 »
» 1874	» 8 »	» 9 »
» 1875	» 4 Maj	» 20 November.

Flottning förekommer fortfarande såsom tillföre endast i Bottensjön och Stråken, å hvilken sistnämnda sjö de tvenne sista åren af femårsperioden en odäckad ångbåt tjenstgjort vid bogsering af kalkprämar och timmerflottor.

Frågan om *reglering af sjön Venerns vattenhöjd* har under perioden ej varit å bane och någon kanalbyggnad har icke heller egt rum.

Jemte postkontoren i städerna Mariestad, Skara, Falköping, Sköfde och Lidköping samt postexpeditionerna i Hjo, Tidaholm, numera flyttad till Stenstorp, Moholm och Vara, funnos år 1875 i länet följande *poststationer*:

Ek, Timmersdala, Nya Lerdala, Eggby, Gerum, Jungs skola, Håkantorp, Vånga, Edsvära, Vedum, Lekåsa, Essunga, Södra Fogelås, Daretorp, Töreboda, Fredsberg, Jula, Tidavad, Dagsberg, Vad, Våring, Beateberg, Brandstorp, Gustaf Adolf, Habo, Högstena, Åsle, Kymbo, Slättäng, Sandhem, Vättak, Hvalstad, Visttorp, Vartofta, Tived, Sventorps by, Tibro, Ekedalen, Hångsdala, Faleqvarna, Stenstorp, Mellby, Tång, Grästorp, Hasle, Lyresta, Hofva, Elgarås, Gullspång, Skagern, Vall, Fridene, Varola, Mofalla, Gredbäck, Bredvik, Mullsjö, Bjurbäck, Dala, Sjögerstad, Häggum, Broddetorp, Axvall, Bjerkunda, Torbjörntorp, Bjurum, Sörby, Klefva, Grolanda, Kinneved, Börstig, Lundsbrunn, Vinninga, Götene, Rudskoga, Åtorp, Fågre, Halna, Karlslund, Forsvik, Mölltorp, Ranekulle, Bellefors, Björsäter, Forshem, Hellekis, Källängen, Torsö, Sunnersby, Resville, Härjevad, Trässberg, Öttum, Skarstad, Kedum, Lundby Stommen, Tråvad, Foglum, Härene, Hjerpås, Ulfstorp, Malma, Höckgården, Främmestad, Lilleskog, Oreberg, Tun, Tådene, Örslösa, Sunnersberg, Otterstad.

Vid samtliga jernvägsstationer inom länet äro ock postanstalter inrättade.

Telegrafstationer funnos år 1875 i Mariestad, Skara, Lidköping, Hjo, Sköfde, Karlsborg och Sjötorp, äfvensom vid hvarje jernvägsstation. Jernvägarnes telegrafledning har, då de ej i jernvägsärenden behöft användas, varit upplätta till begagnande jemväl för enskild telegramväxling.

C) *Sjöfart och handel*. Antal *fartyg* och båtar Tab. N:is 9a o. 9b.

Öfver tre nyläster med besättning, äfvensom antalet handlande och deras betjening såväl å landsbygden som i städerna, inhemtas af bilagda tabeller N:o 9a och 9b.

Sjöfarten är fortfarande obetydlig, om ock lästetalet å i länet hemmahörande fartyg något ökats.

Några nämnvärda *sjöskador* hafva ej under perioden inträffat. Ångfartyget Motala Ströms påstötning i Viken hösten år 1875 kan knappast såsom sjöskada betecknas, då fartyget utan särdeles olägenhet åter lyckades gå klart.

I afseende å *varutbyten* har icke någon förändring inträdt, sedan nästföregående femårsberättelse afgafs, hvadan innehållet i densamma beträffande denna angelägenhet återopas.

Marknaderna, till antalet 40 vid periodens slut, hade under tiden sedan år 1870 minskats med tre. Marknadsplatser voro år 1875 i städerna samt i Algutstorp, Enebacken, Grästorp, Hofva, Jung, Kungslena, Naum, Onsjö, Slädene, Slättäng, Torsö, Töreboda, Ullene, Våring och Öfverby. Högastensplatsen, Rödesund och Ingetorp hade under perioden upphört att vara marknadsorter. Samtliga marknader hafva till hufvudsakligt föremål kreaturshandel, utom marknaden i Öfverby, der företrädesvis lin afyttras. Remontmarknaden i Sköfde i September månad fortfar att vara lifligt besökt och lemna en betydlig kontingent till hästuppsättningen vid kavalleriregementena i riket. *Torgdagar* hållas två gånger i veckan i städerna och å Karlsborg; en gång i hvarje vecka i Töreboda, Hofva, Öfverby och Moholm samt 2 gånger i månaden i Finnerödja, å Forsvik samt vid Tidaholm.

Afgifterna för *bränvinsförsäljningen* samt städernas, landstingets och hushållningssällskapets andelar deruti inhemtas af tab. Litt. F.

Tab. Litt. F.

Minuthandel med och utskänkning af spirituösa drycker under åren 1871—1875.

	1871—1872.			1872—1873.			1873—1874.			1874—1875.			1875—1876.							
	Antal		Afgift. Kronor.	Antal		Afgift. Kronor.	Antal		Afgift. Kronor.	Antal		Afgift. Kronor.	Antal		Afgift. Kronor.					
	minuthandels- ställen.	utskänk- nings- ställen.		minuthandels- ställen.	utskänk- nings- ställen.		minuthandels- ställen.	utskänk- nings- ställen.		minuthandels- ställen.	utskänk- nings- ställen.		minuthandels- ställen.	utskänk- nings- ställen.						
I Mariestad	1	6	2	6,266,67	1	6	3	6,480,01	—	7	1	6,106,67	—	7	2	6,520,00	—	7	2	6,520,00
I Skara	1	3	—	5,500,00	1	3	—	5,500,00	1	3	—	5,500,00	1	2	—	30,753,20	1	2	—	38,017,06
I Lidköping	2	7	3	16,453,33	—	10	3	16,359,99	—	10	4	16,493,32	—	10	3	55,914,74	—	10	—	16,000,00
I Sköfde	1	6	1	8,106,67	1	6	1	3,731,67	1	6	1	3,680,00	1	6	1	3,680,00	1	6	1	3,680,00
I Hjo	1	3	—	3,900,00	1	3	—	4,200,00	1	3	—	3,700,00	1	4	—	13,524,59	1	4	—	6,499,20
I Falköping	2	6	—	14,092,50	2	6	—	14,207,50	2	6	—	14,207,50	2	6	—	14,207,50	1	6	—	27,250,00
Summa för städerna	8	31	6	54,319,17	6	34	7	50,479,17	5	35	6	49,687,49	5	35	6	124,600,03	4	35	4	97,966,26
På landet	12	6	5	8,875,06	12	5	5	12,876,75	12	5	9	14,791,25	8	4	6	10,061,39	6	5	6	14,026,42
Summa för hela länet	20	37	11	63,194,17	18	39	12	63,355,92	17	40	15	64,478,74	13	39	12	134,661,42	10	40	10	111,992,68
<i>Disposition.</i>																				
Uppbördsprovision	—	—	—	126,40	—	—	—	126,66	—	—	—	128,76	—	—	—	269,32	—	—	—	230,54
Till landstinget	—	—	—	12,613,82	—	—	—	12,645,86	—	—	—	12,870,00	—	—	—	26,878,42	—	—	—	22,303,61
” hushållningssällskapet	—	—	—	12,613,82	—	—	—	12,645,86	—	—	—	12,870,00	—	—	—	26,878,42	—	—	—	22,303,61
” länets socknar	—	—	—	5,314,35	—	—	—	7,710,62	—	—	—	8,857,00	—	—	—	6,024,77	—	—	—	8,395,09
” ” städer	—	—	—	32,525,78	—	—	—	30,226,92	—	—	—	29,752,98	—	—	—	74,610,49	—	—	—	58,759,83
Summa	—	—	—	63,194,17	—	—	—	63,355,92	—	—	—	64,478,74	—	—	—	134,661,42	—	—	—	111,992,68

Anm. Dessutom fauns på landet mindre partihandel med bränvin året 1874—1875 på 8 ställen och året 1875—1876 på 10 ställen.

Hushållningssällskapets, landstingets och socknarnas å landet andelar i bränvinsförsäljningsavgifterna hafva under nu ifrågavarande femårsperiod blifvit använda på enahanda sätt, som omförmäles i senaste femårsberättelsen, hvilken därför i detta hänseende återopas. I städerna har användningssättet varit följande: i Mariestad och Lidköping till stadsutgifterna i allmänhet; i Skara såsom bidrag till elementarläroverksbyggnaden och uppförande af stadens nya hotell samt till ränta å jernvägs-lånet och kostnader för stadens utvidgande; i Sköfde till ut-

gifter för vattenledning, prestgårdsbyggnad och parkanläggning; i Hjo till kyrkogårdens planering och inhägnad med nytt jernstaket, till brandredskapens förbättrande samt till ränta och amortering å det lån, som upptagits för aktieteckning i jernvägsbolaget; och i Falköping till inköp af tomter, utvidgning af gator, trottoarers anläggande, rådhusgårdens planerande och plantering derstädes af trån och buskar, rådhusets förbättrande och inredning bland annat till fyra nya fängelserum samt till inköp af ett vattenuppfodringsverk.

5. Kameralförhållanden.

Tab. N:o 10. *Hemman* och jordlägenheter af alla slag efter olika natur å landsbygden samt jordområde och egendomar i städerna äro upptagna i bifogade tabell N:o 10.

Enär öfver städernas egoområden delvis saknas kartor och beskrifningar kan deraf förklarar den olikhet i uppgifven areal, som i mån af uppmätning och kartläggning framträder. Under perioden har skattlagda lägenheten Kämpagården eller Biskopstomten, utgörande en areal af 64 tunnland, på grund af Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 14 November 1873 blifvit från Skara landssocken förlagd till staden Skara, hvars egoområde sålunda utvidgats.

Under femårsperioden hafva åtta lägenheter blifvit *skattlagda* utan åsatt mantal; $5\frac{201761}{211630}$ mantal samt 61 lägenheter blifvit från krono till skatte köpta och $\frac{1}{4}$ hemman Högeryd i Fogelås socken, ej redovisadt bland hemmanen i tabellen 10, blifvit *ur ödesmål upptaget*, hvarjemte 344 mål, rörande *avgäld å afsöndrad jord* från enskildes hemman, blifvit handlagda och slutligen afgjorda.

Öfver den fasta *egendom* i länet, som år 1875 *egdes af utländske män* har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande upprättat nedan intagna tabell, upptagande derjemte de särskilda egendomarnes taxeringsvärden. Tab. Litt. G.

De i länet befintliga *fideikommiss* äro förtecknade och så vidt ske kunnat till uppkomsten och arfsföljden beskrifna i tab. Litt. H.

Antalet under hvardera året i femårsperioden verkställda *hemmansklyfningar* inhemtas af denna tabell:

	Antal.	Antal delegare.	Mantal.	Skiftade qv.-ref.
År 1871	90	275	22,944	33,067
» 1872	123	324	28,088	67,765
» 1873	93	214	13,943	27,858
» 1874	110	267	18,950	39,268
» 1875	101	241	22,359	41,962
Summa	517	1,321	106,284	209,920
Medeltal	103	264	21	41,984

Huru de i tab. N:o 10 summariskt uppgifna tomter och jordareal äro på länets *städer* fördelade, inhemtas af tab. Litt. I.

Anledningen till det för Sköfde år 1875 mindre än år 1870 uppgifna antalet tomter härleder sig derifrån, att sistnämnda år en del genom stadens tillernade utvidgning påräknade nya tom-

ter då upptagits såsom redan befintliga, men från den nu lemnade tabellen uteslutits, emedan, till följd af Eders Kungl. Maj:ts nådiga byggnadsstadga för städerna den 8 Maj 1874, ny planläggning af staden måst ega rum, hvilken ännu icke hunnit fastställas och den åsyftade utvidgningen under de fem år, hvarom fråga nu är, icke kommit till stånd. Hvad Falköping angår härleder sig skiljaktigheten derifrån, att åtskilliga å stadsdelen Ranten, ehuru delvis före år 1870 utlagda och bebyggda tomter ej blifvit i tabellen för perioden 1866—1870 upptagna samt att en del med flere hus bebyggda tomteplaner i sjelfva staden tillföre hvar för sig upptagits såsom allenast en tomt, men i uppgifterna till denna femårsberättelse blifvit beräknade till lika många tomter, som antalet derå uppförda hus, tillhörige särskilde egare.

Laga skiftena, som under nästförflyttna qvinquennium Tab. N:o 11. utgjorde 100 å 66 hemman, hafva under tiden derifrån till och med år 1875, enligt underdånigst bilagda tabell N:o 11, uppgått till allenast 94 å 64,06 hemman samt hafva således än ytterligare minskats. Någon tillförlitlig uppgift om ännu kvarvarande oskiftade byar har ej kunnat beredas. Af hemman uppgifvas vid periodens slut återstå oskiftade 1,213 mantal. Utaf dessa förmodas 264 komma att undergå laga skifte och 949 att förblifva oskiftade.

Landtmäteripersonalens antal utgjorde år 1875 15 på eget ansvar arbetande landtmätare och 2 biträden. De på landtmätarne belöpande andelar af beloppen i sistnämnda tabell kol. 25 hafva utgjort cirka:

1871	1872	1873	1874	1875
Kr. 8,576	8,045	6,150	6,707	9,007

eller i medeltal för hvardera året 7,697 kronor, som, fördelade på ofvannämnda antal arbetande landtmätare, visar en qvot för hvardera af 452 kronor 76 öre årligen, eller, äfven om dertill lägges lika stort belopp för andra förrättningar än laga skiften, en i alla afseenden otillräcklig årsinkomst. Rörande skiftesverkets inflytande på jordbruket har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande jemväl nu icke annat att anföra än femårsberättelsen för åren 1861—1865 innehåller, hvarför densamma i detta afseende i underdånighet återopas.

Enligt fastställt formulär upprättad redogörelse för *kro-* Tab. N:o 12 *nouppbörden* inom länet hvarje år af perioden får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i underdånigst bilagda tabell N:o 12 öfverlemnna. Utskylderna hafva ordentligt ingått, resterna hafva varit obetydliga och uppbördsännens redovisning har med berömvärd noggrannhet och punktlighet fullgjorts.

Tab. Litt. G.

Utländingar tillhörig fast egendom inom länet vid 1875 års slut.

Härad och socken.	Egarens namn och hemvist.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.		Af pröfningskomitén fastställt värde					
					Parti- summa.	Hufvudsumma.	å jordbruks- fastighet.		å annan fastighet.			
							Parti- summa.	Hufvud- summa.	Parti- summa.	Hufvud- summa.		
Åse,	Ås	H. Jensen	Kjesenborg	med underlydande	1	frälse	$\frac{3}{4}$	21,000				
				Åsen Lilleg.	3	kronoskatte	$\frac{1}{4}$	9,000	30,000			
"	Tuu ...	Löjtnant W. Hansen	Gammalstorp	med underlydande	—	frälse säteri	1	112,000				
				Tuu Gamleg.	—	"	1	35,000				
				Skomakaretorp	1	rå och rör	$\frac{1}{8}$	1,750				
				Torpet	1	"	$\frac{1}{8}$	1,750				
				Ängebo	1	frälse	1	27,000				
				Tuu Johansg.	7	"	$\frac{3}{4}$	15,000				
				Blaxtorp Björn Jensg.	8	"	$\frac{1}{2}$	4,000				
				Tuu Trufve	9	"	$\frac{1}{2}$	10,000				
				D:o Håkan Bengtsg.	11	"	$\frac{1}{2}$	8,000				
				D:o Andersg.	11	"	$\frac{1}{2}$	10,000				
				D:o Hofg.	12	"	$\frac{1}{4}$	4,000				
				Olofstorp norra	1	"	$\frac{1}{2}$	8,000				
				D:o södra	1	"	$\frac{1}{2}$	8,000				
				D:o Bengt Jensg.	1	"	$\frac{1}{2}$	8,000				
				Femtungen	5	"	$\frac{1}{2}$	8,000				
				Knipan	1	"	$\frac{3}{8}$	8,500				
				Tuu Tomten	13	"	$\frac{1}{4}$	6,000				
				D:o Torsten Eriksg.	14	"	$\frac{1}{4}$	6,000				
				D:o Ingemarsg.	15	"	$\frac{1}{4}$	2,500				
				Hästekällan	1	"	$\frac{1}{4}$	6,000				
				Frälseräntan af $\frac{1}{4}$ mtl Tuu	—	—	—	—			150	
				Trägardeu	—	—	—	—			150	
				Frälseräntan af $\frac{1}{2}$ mtl Björn	—	—	—	—			150	
				Jensg.	—	—	—	—			150	
"	Friel ...			Sågaretorp	1	skatte	$\frac{1}{4}$	7,000				
				Friel Anderstomt	16	frälse	$\frac{1}{16}$	2,000	298,500			300
Vartofta,	Mularp.	F. W. Rauert	Källeberg	med underlydande	—	frälse säteri	$\frac{1}{2}$	63,000				
				Hörlyckan	—	"	$\frac{1}{2}$	—				
				Söderberg	—	skatte lägenhet	—	2,000				
				Mularp Aplag.	—	frälse	1	32,000				
				Härsåsen	—	skatte	$\frac{1}{4}$	4,100				
				Roms qvarn	—	—	—	—			2,000	
				Rättneby	—	frälse	$\frac{1}{2}$	12,100				
"	Slöta ...			Rörsberga	—	frälse säteri	$\frac{1}{2}$	11,000	124,200			2,000
Valle,	Skarke.	S. M. Schiöler	Baacka	med underlydande	4	skatte	$\frac{1}{2}$	12,000				
				Solberga	1	"	1	12,000				
				2:ne trakter till d:o	—	d:o lägenhet	—	100				
				Späckatorp	1	skatte	$\frac{1}{4}$	5,000				
				Väberga Nolg.	1	"	1	12,000				
				D:o Millomg.	2	frälse	1	13,500				
				D:o Håkansg.	3	"	1	13,500				
				Västorp	1	skatte	$\frac{1}{4}$	3,000				
				Ötverbo Millomg.	13	"	$\frac{11}{16}$	9,500				
				Flinkebacken	—	d:o lägenhet	—	300	80,900			

Forts. af Tab. Litt. G.

Härad och socken.	Egarens namn och hemvist.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.		Af pröfningskomitén fastställt värde				
					Parti- summa.	Hufvud- summa.	å jordbruks- fastighet.		å annan fastighet.		
							Parti- summa.	Hufvud- summa.	Parti- summa.	Hufvud- summa.	
Valle, Istrum.	G. F. Borch	<i>Ötanda</i> med underlydande	1	skatte säteri	1	2 1/2	70,000	109,000			
		Hallabo	1	frälse	1/4		5,000				
		Stjelholmen	1	"	1/2		12,000				
		Vägenborg	1	"	1/4		7,000				
		Lycke	1	skatte	1/2		15,000				
Vadsbo, Hofva	L. von Harten	<i>Gudhammar</i> med underlydande	12	frälse säteri	2	3 1/2	120,000	203,500	4,000	9,000	
		Brushult	1	kronoskatte	1/4		10,000				
		Högsten	1	frälse	1/4		8,000				
		Kullen	1	kronoskatte	1		60,000				
		Bränningsmosse	—	skatte lägenhet	—		800				
		Bengtstorp	—	"	—		500				
		En trakt sydost om Rörvik	—	"	—		500				
		Hästhagsängen	—	"	—		1,000				
		Högstenskärr	—	"	—		200				
		Rörvik	—	"	—		2,500				
		Gudhammars qvarn	—	—	—		—				3,000
		" såg	—	—	—		—				2,000
		" tegelbruk	—	—	—		—				—

Anm. Samtliga ofvan omnämnda utländingar äro danske undersåtar och sköta med berömvärd omsorg de egendomar de innehafva, såväl beträffande jordbruk som skogsvård. Deras förhållande till underhafvande uppgifves vara i alla afseenden tillfredsställande. Inom Barne härad finnas dessutom trene egendomar, nemligen 3 mantal Baggården, 1 1/3 mantal Vesterby och 4 1/4 mantal Håberg, samtliga i Flo socken, hvilkas egare löjtnant Sylvan på arrende upplåtit gårdarne till trene arrendatorer, jemväl danske män, angående hvilkas förvaltning och förhållande till underlydande arbetare enahanda omdöme uttalas, som i fråga om ofvan förtecknade jordegare, hvilka sjelfve bruka sin jord. Egendomarne Frugård och Näs hvilka under femårsperioden till sommaren 1875 innehafvs af likaledes danske undersåtarne J. C. Duewen och derefter L. A. Tind, hafva numera åter öfvergått i svensk mans ego, sedan skogen under den förstnämndes besittningstid, enligt hvad från orten förjüdes, varit föremål för mera än vanlig misshushållning.

Tab. Litt. H.

Egendomar af fideikommissnatur inom länet år 1875.

Härad och socken.	Nuvarande innehafvares namn och hemvist.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.		Af pröfningskomitén fastställt värde			
					Parti- summa.	Hufvud- summa.	å jordbruks- fastighet.		å annan fastighet.	
							Parti- summa.	Hufvud- summa.	Parti- summa.	Hufvud- summa.
Vadsbo, Ek	Kammarherre H. Lilljestierna	<i>Ek</i> ¹⁾ Stommen med underlydande	1	frälse säteri	1	6 1/4	141,000	235,800		
		Ibm Storeg	2	"	1					
		Ibm Lilleg.	3	"	1					
		Almare	4	"	1/2					
		Knutstorp Nolg.	2	frälse	1					
		Ibm Sörg	3	"	1					
		Rumperyd	1	"	1/4					
		Torstorp	1	"	1/4					
		Vackerborg	1	"	1/4					

¹⁾ Genom förordnande af aflidne Kammarrådsrådet Anders Gerhard Lilljestierna i lifstiden ikläddes egendomen *Ek* i Nerike den 3 Mars 1774 fideikommissnatur, som sedermera med Kungl. Maj:ts nådiga tillstånd öfverflyttades på säteriet Ek med underlydande, hvilken egendom, enligt fideikommissstiftelsen, bör för all framtid öfvergå till äldste lefvande sonen inom familjen och om manlig afkomling saknas, till äldsta dottern samt, om fideikommissarien dör barnlös, till närmaste arfvinge.

Forts. af Tab. Litt. H.

Härad och socken.	Nuvarande innehafvares namn och hemvist.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.		Af pröfningskomitén fastställt värde			
					Parti-summa.	Hufvudsumma.	å jordbruksfastighet.		å annan fastighet.	
							Parti-summa.	Hufvudsumma.	Parti-summa.	Hufvudsumma.
Vadsbo, Hasle	Hofmarskalken S. Löfvenskiöld på Nissafors	Fåleberg ²⁾ Skatteg.	1	frälse	1		20,000			
		Ihm Nedre Bossg.	2	»	1		20,000			
		Ihm Öfre Bossg.	3	»	1		20,000			
		Ihm Bredeg.	4	»	1		20,000			
		Ihm Backg.	5	»	1		20,000			
		Ihm Huleg.	6	»	1		20,000			
		Ihm Sörg.	7	»	$\frac{1}{2}$	$6\frac{1}{2}$	10,000	130,000		
» Trästena	Baron Alfred v. Düben på Marielund	Hallandsberg ³⁾	1	frälse säteri	$\frac{1}{2}$		35,000			
		Nyrud	1	skatte do	1		35,000			
		Ribberud	1	frälse	$\frac{1}{2}$		12,500			
		Stenkälla Fogdeg.	4	»	1		32,000			
		Bresäter	2	»	1		20,000			
		Trästena Stommen	1	skatte	1	5	28,000	162,500		
Gudhem, Friggeråker	Grefve C. A. Spens på Engelholm	Bäckabo ⁴⁾ Stora med underlydande	9, 10	frälse säteri	2		40,000			
		Stingagården	15	»	1		18,000			
		Aspenäs	1	rå och rör	$\frac{1}{4}$		5,000			
		Bäckabo Lilla	1	frälse	$\frac{1}{8}$	$3\frac{3}{8}$	4,500	67,500		
Gudhem, Bjerka	Enkefru A. M. Mannerfeldt, Trästena	Trästena ⁵⁾ Anders Jonsg.	1	rå och rör	1					
		Ihm. Ledsg.	6	»	$\frac{1}{2}$					
		Ihm Karls eller Backg.	5	frälse säteri	$\frac{1}{2}$		60,000			
		Ihm Huleg.	4	»	$\frac{1}{2}$					
		Ihm Andersg.	8	rå och rör	$\frac{1}{2}$					
		Ihm Torbjörnsg.	9	»	$\frac{1}{2}$					
		Brestorp	1	skatte	1		20,000			
		Holmstorp	1	frälse	$\frac{1}{2}$		10,000			
		Ihm	2	»	$\frac{1}{2}$					
		Hyndebo eller Lund	1	»	$\frac{1}{4}$		5,000			
		Trästena Bengt Pers el. Store Skatteg.	2	rå och rör	1		20,000			
		Ihm Sven Anders eller Backg.	7	»	$\frac{3}{4}$		15,000			
Ihm Lille Skatteg.	3	»	$\frac{1}{2}$		15,000					
Anisåsen	1	frälse	$\frac{1}{4}$	$8\frac{1}{4}$	5,000	150,000				

²⁾ Fideikommisset Fåleberg stiftades den 18 April 1797 af Amiralitets-Öfverkommissarien Carl Fredrik Löfvenskiöld till förmån för hans andre son Carl Fredrik Löfvenskiöld, från hvilken det öfvergick till nuvarande innehafvaren, som derjente efter sin farbror Excellensen Baron Salomon Löfvenskiöld innehar fideikommiss-egendomarne Källeryd och Nissafors i Småland. Arfsföljden sker från far till son och, om son saknas, inträder närmaste manliga arvinge såsom fideikommissarie.

³⁾ Fideikommissrätten öfverflyttad från Mellingeholm i Roslagen, hvilken egendom på 1700-talet af Vivica Bonde, född Trolle, skänktes till hennes barnbarn af den yngre Sturesläkten, att under fideikommissnatur vara arflligt såväl på manliga som qvinliga linien inom ätten. Vid senaste innehafvarens år 1875 inträffade död öfvergick fideikommisset till hans qvinliga kusins son, f. Ryttmästaren, Friherre Alfred v. Düben på Marielund i Uppland.

⁴⁾ Fideikommisssegenskapen, enligt uppgift, flyttad från halva egendomen Börstorp i Vadsbo härad till Stora Bäckabo, hvilket är afsedt att vara en oförtyrterlig egendom, som går i arf från äldste sonens äldste son inom den s. k. Engelholms grenen af grefliga ätten Spens, hvilken nu innehar fideikommisset.

⁵⁾ Fideikommisset stiftades år 1807 af General-Löjtnanten och Kommandör:n med St. Korset af Kungl. Maj:ts Svärdsorden, Georg Wilhelm Fock till förmån för hans äldsta dotter, att framgent öfvergå till äldsta dotters dotter o. s. v. Nuvarande innehafvaren, Enkefru Mannerfeldt, född Graunfeldt, är dotter till första fideikommissinnehafvaren Anna Charlotta Fock i hennes äktenskap med Ryttnästaren Johan Gustaf Graunfeldt.

Forts. af Tab. Litt. H.

Härad och socken.	Nuvarande innehafvares namn och hemvist.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.		Af pröfningskomitén fastställt värde			
					Parti-summa.	Hufvudsumma.	å jordbruksfastighet.		å annan fastighet.	
							Parti-summa.	Hufvudsumma.	Parti-summa.	Hufvudsumma.
Skåning, Vånga ...	Löjtnant C. P. v. Härleman	Asstorp ⁶⁾	1	frälse säteri	1	37/24	18,000	49,700		
		Söabäcken	1	frälse	1/2		2,500			
» Qvånum		Jutebo	1	»	1/4		1,000			
		Vester Vånga Måtan	11	»	1/8		500			
Vilske, Sörby.....		Qvånum Stommen	3	skatte säteri	2/3		18,000			
		Sörby Korsg.	7	frälse	3/4		9,700			
» Jåla.....	Enkefru G. C. Fock, Höfrö	Höfrö ⁷⁾	1	frälse säteri	1		65,000			
		Olofstorp	1	»	1					
» Floby.....		Hagöna	1	rå och rör	1/8		2,000			
		Jåla Storeg	3	frälse	1/2		8,000			
		Johannelund	1	rå och rör	1/8		10,000			
		Kålöna	1	»	1/8		2,000			
		Rya Vesterg.	2	frälse	1/2		5,000			
		Ibm Eriksg.	4	»	1/2		2,500			
		Ibm Ledsg.	3	»	1/2		5,500			
		Smörkullen	1	»	1/2		6,000			
		Torpåsen	1	rå och rör	1/8		1,000			
		Vesterbo.....	2	frälse	1/2		7,000			
		Ullarp	1	»	1/4		5,000			
		Gunnestorp	1	»	1/2		4,000			
		Habblarp Håkan Eskilsg.	4	»	1/2		6,000			
		Hemningsholmen	1	»	1/6		2,500			
		Erikstorp.....	1	»	1		8,000			
		Flatöna	1	rå och rör	1/8	1,000				
		Floby Ny Granneg.	2	frälse	1/2	6,000				
		Ibm Bossg.	14	»	1	10,000				
		Ibm »	15	»	1	10,000				
		Långaläst.....	1	skatte	1 1/2	28,000				
		Lougarp	1	frälse	1	12,000				
		Rålkebacken	1	»	1/2	2,000				
		Västorp Österg.	2	»	1/2	6,000				
Ibm Herreg.	3	»	1/2	5,000						
Vist Millomg.....	1	»	1/2	10,000						
» Göteve		Göteve Gateg.....	2	»	1/2	8,000				
		Ibm Hofmansg.....	4	»	1/2	9,000				
» Sörby.....		Sörby Bossg.	6	»	1	14,000				
		Ibm Hallebo	9	»	1/2	8,000				
Frökind, Grolanda		Bro	—	»	1	15,000				
		Håsejö	—	»	1/8	9,450				
		Skånum Tomten.....	—	»	1/2	6,000				
		Skärfvum Gripag.	—	»	1/2	6,000				

⁶⁾ Den 14 November 1751 förordnades af Öfverste-Löjtnanten Paco Johan Härleman genom testamente, som sedermera af Kungl. Maj:t i nåder godkändes, att hans egendom Forsbacka bruk i Gestrkland skulle efter testators och hans hustrus död delas lika emellan deras fyra söner och äldsta sonens andel utgöra ett fideikommiss inom Härlemanska släkten på svärdssidan. Stiftarens sonson Fänriken Christian Albrecht Härleman bortbytte med Nådigt tillstånd den 22 Augusti 1774 sitt fideikommiss i Forsbacka bruk emot Astorp och fick fideikommissrätten öfverflyttad till sistnämnda egendom, som nu innehafves af Trafikchefen vid Lidköping—Skara—Stenstorps jernväg Christian Paco Härleman, från stiftaren den femte innehafvaren i rätt nedstigande led.

⁷⁾ Fideikommisset stiftades den 3 November 1752 af Öfversten Hans Henrik Fock och går i arf till äldsta sonen, hvar efter annan, med rättighet för efterlevande enka att disponera egendomen, så länge hon lever och i enkostånd förblifver. Nuvarande fideikommissarien är Kammarjunkaren Johan Axel Fock, den fjerde i ordningen från stiftaren i rätt nedstigande led; men fideikommisset innehafves såsom enkesäte af hans moder Gustafva Charlotta Arvidsson.

Forts. af Tab. Litt. H.

Härad och socken.	Nuvarande innehafvares namn och hemvist.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.		Af pröfningskomitén fastställt värde			
					Parti- summa.	Hufvudsumma.	å jordbruks- fastighet.		å annan fastighet.	
							Parti- summa.	Hufvud- summa.	Parti- summa.	Hufvud- summa.
Elfebs l., Eriksberg D:o Mjeldrunge D:o Skölfvene ..	Underlöjtnant Carl Mauritz	Skärfvum Sörg.	3	frälse	1/2		4,200			
		Ibm Nolg.	1	»	3/4		7,350			
		Slätteban.	—	»	1/4		4,500			
		Slätteberg.	—	»	1		8,000			
		Stora Risa.	—	»	3/8		3,360			
		Lilla Risa.	—	»	1/8		1,050			
		Vädbäcken.	—	»	1/4		2,000			
		Simonstorp.	—	frälse säteri	1		17,430			
		Espekullen.	—	rå och rör	1/8		2,300			
		Hagen.	—	»	1/4		2,400			
		Röne.	—	frälse	1		8,000			
		Plogskog.	—	—	1/4		—			
		Glömme.	—	—	1		—			
		Vimle.	—	—	1/2	27	—	365,540		
Vartofta, Åsle.	Per Scheffer, Färdala.	Färdala ⁸⁾	1	frälse säteri	1		35,000			
		Flittorp Nedreg.	9	frälse	3/8		15,000			
		Ibm Rumpeg.	10	»	1/2		10,000			
		Åsle Källeg.	17	»	1		18,000			
		Ibm Klöfvag.	18	»	1		18,000			
		Ibm Brog.	19	»	1		18,000			
		Ibm Haraldsg.	20	»	1/2		9,000			
		Klefvän.	—	»	3/8		3,000			
		Hofmene.	—	»	1		25,000			
		Hagen.	—	rå och rör	1/8		1,500			
		Örjanstorp.	—	»	1/8		1,500			
		Hofmene Uddag.	3	frälse	1		18,000			
		Färdala qvarn.	—	frälse säteri	—		—		200	
» Tiarp.		Tiarp Backg.	6	frälse	1		24,000			
		Frälseräntan af Tiarp Lille Skatteg. D:o af Ibms Store Skatteg.	—	—	—		—		2,168	
» Hvarf.		Källebo.	—	frälse	1		14,700			
		Hvarf Bredeg.	10	»	1		14,700			
		Ibm Lilla Verfvän.	—	»	1/2		8,400			
Gudhem, Högstena » Ljunghem		Rearstorp Storeg.	4	»	1		12,000			
		Krogstorp Stora.	1	»	1	13 3/4	24,000	269,800	4,536	
Källand, Råda.	Ingeniör G. W. Pählman, Ågården.	Ågården ⁹⁾	—	frälse säteri	1		40,000			
		Tomten.	1	rå och rör	1/4		10,000			
		Hårebacka Storeg.	5	frälse	1		40,000			

⁸⁾ Fideikommisset stiftades år 1788 af Fältmarskalken och Kommendören med Stora Korset af Kungl. Svärdsorden Per Scheffer till förmån för hans kusins son Öfverste-Löjtnanten Ulric Theophilus Scheffer och hans hustru Beata Christina Du Rietz, med föreskrift att egendomen alltid skulle gå i arf inom deras släkt från far till äldste son, så länge någon Scheffer af ätten N:o 1,975 finnes och sedermera tillfalla afslidne Kaptenen Johan Gabriel v. Schantz' äldsta manliga afkomling samt om denna gren af adliga ätten N:o 1,255 skulle utdö på svärdssidan, återgå till Schefferska släkten på kvinnolinien och om jemväl denna skulle utlockna, ånyo hemfalla till bemälda von Schantz' qvinliga efterkommande.

⁹⁾ I testamentariskt förordnande den 15 Oktober 1786 föreskref Hofmarskalken Axel Magnus Stiernsparre, att egendomen jemte uppräknade lösören skulle, i egenskap af fideikommiss, tillfalla hans broder, Öfverste-Löjtnanten Erik Stiernsparre, eller, om han dog barulös, hans brorsdotter Sofia Petronella Stjernsparre och hennes afkomlingar, med vilkor, om hon trädde i äktenskap, att mannen med sitt *adliga* namn förenade namnet Stjernsparre. Fideikommisset öfver gick efter henne till hennes dotter Augusta Ulrika Silfversparre-Stjernsparre och genom hennes giftermål med Kaptenen Gustaf Wilhelm Pählman till bemälda makars son, Ingeniören Gustaf Wilhelm Pählman.

Forts. af Tab. Litt. H.

Härad och socken.	Nuvarande innehafvares namn och hemvist.	Egendomens namn.	Nummer.	Natur.	Mantal.		Af pröfningskomitén fastställt värde				
					Parti- summa.	Hufvudsumma.	å jordbruks- fastighet.		å annan fastighet.		
							Parti- summa.	Hufvud- summa.	Parti- summa.	Hufvud- summa.	
Källand, Rackeby .		Brastorp Jon Orresg.....	1	frälse	1	8 ⁵ / ₈	18,000	226,000	100	300	
		Ibm Herr Nilsg.....	2	"	³ / ₈		15,000				
		Tomten i Gluggetorp.....	1	skatte läg.	—		1,000				
		Do i Råda.....	1	"	—		—				
		En väderqvarn.....	—	frälse	—		—				100
		En vädersåg.....	—	"	—		—				200
		Rackeby Storeg.....	—	frälse säteri	4		90,000				
		Almeryd Bengtsg.....	1	frälse	³ / ₈		6,000				
		Ibm Anderög.....	2	"	³ / ₈		6,000				
		Barne, Essunga....	Frans Leonard Björnberg..	Djupsås ¹⁰⁾ Stora.....	—		frälse säteri				1
Vägatorp.....	3			frälse	³ / ₄	20,000					
Bjuggegården.....	1			"	¹ / ₈	4,000					
Vägatorp Holmen.....	4			"	¹ / ₈	3,000					
Krogstorp Stora.....	1			"	¹ / ₂	8,000					
Ibm Lilla.....	1			"	¹ / ₈	4,000					
Stora Djupsås qvarn.....	—			—	—	—	7,000				
Ibm såg.....	—			—	—	—	750				
Krogstorps qvarn.....	—			—	—	—	6,000				
Frälseräntan af Nilstorp Perag. ¹ / ₂ mtl.....	—			—	—	—	200				
Do af ¹ / ₄ mtl Brona eller Berget.....	—			—	—	—	100				
Do af ¹ / ₈ mtl Broddeberg.....	—			—	—	—	100				
" Foglum.....	8			frälse	1	16,000					
" Åsaka.....	3			skatte	¹ / ₈	2,500					
" Malma.....	—			krono	¹ / ₃₂	750					
	—	—	—	—	—						

Areal.

	Åker.	Aug.	Skog.	Hagmark.	Impediment.
T u n n l a n d.					
Ek.....	1,062	60	1,600	500	
Fåleberg.....	414	60	910	320	
Hallandsberg.....	420	Ej uppgifven.	447	Ej uppgifven.	
Bäckabo.....	260	40	Ej uppgifven.	75	36
Trästena.....	400	400	1,000	300	200
Asstorp.....	400	Ej uppgifven.	1,100	Ej uppgifven.	
Höfrö, omkring.....	1,700	400	600	600	
Fårdala.....	800	560	Sakuar skog.	854	
Ågården.....	975	120	470		
Djupsås.....	847	173	25	308	

¹⁰⁾ Fideikommisset stiftades år 1775 af Kaptenen Alexander Björnberg och hans fru Lovisa Fleetwood, i ändamål att i Björnbergska släkten bibehålla godset, som borde tillfalla äldsta manliga afkomlingen, hvar efter annan. Sedan stiftaren år 1788 barnlös afidit öfvergick egendomen först till äldre brodern Johan Fredrik och, efter hans sonsons död utan manlig afkomling, till yngre brodern Davids gren samt innehafves nu af stiftarens brorssons sonsons son Frans Leonard Björnberg.

Landstingets kassabehållning, som år 1870 utgjorde 63,767 kronor 25 öre, hade vid slutet af år 1875 ökat till 136,282 kronor 80 öre, hvaraf 100,000 kronor utgöra nominalbeloppet af tecknade aktier i jernvägsanläggningarna Uddevalla—Venersborg—Herrljunga, Mariestad—Moholm, Hjo—Stenstorp, Lidköping—Skara—Stenstorp samt Lidköping—Håkantorps och återstoden är afsedd att användas till ännu icke förfallen ytterligare aktieteckning i de trenne sistnämnda jernvägsbyggnaderna till belopp af tillhoppa 68,000 kronor.

På invånarne i länet har under femårsperioden i lands-

tingskatt uttaxerats; år 1871 5,257 kronor 68 öre med 7 öre pr bevillningskrona, år 1872 20,293 kronor 31 öre med 28 öre, år 1873 22,438 kronor 80 öre med 30 öre, år 1874 19,914 kronor 57 öre med 25 öre och år 1875 11,279 kronor 39 öre med 13 öre på hvarje bevillningskrona, eller tillhoppa 79,183 kronor 75 öre, emot 35,580 kronor 96 öre under perioden 1866—1870.

För *sockenkommunernas finanser* afgifves numera af Eders Kungl. Maj:ts Statistiska Centralbyrå särskild redogörelse, till hvilken Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande alltså dristar, hvad detta län angår, underdånigst hänvisa.

6. Politi.

Jemte de här ofvan omförmälda tillämpningsskolor för bildande af rättarelärlingar har under perioden *veterinär-läroverket* i Skara fortfarande varit i verksamhet på sätt, som inhemtas af härvid fogade tvenne tabeller:

År.	Inkomster.	Utgifter.	Kapitalfond vid slutet af hvarje år.	Antal lärlingar.		På inrättningen till värd emottagna kreatur.	Å inrättningen för erhållande af råd uppväsende kreatur.	Utom inrättningen värdade eller besiggade kreatur.	På inrättningen skodda.	Summa kreatur.	Dödlighetsprocent af de å inrättningen värdade djuren.	
				Veterinärlever.	Summa.							
1871	11,086,76	8,581,26	20,858,33	25	23	48	543	2,083	2,137	1,447	6,210	2,2 %
1872	7,502,20	6,786,97	21,537,56	15	18	33	272	1,260	811	1,490	3,833	1,4
1873	6,426,00	7,376,76	20,622,86	13	18	31	428	1,230	1,024	763	3,445	2,8
1874	6,420,93	6,560,43	20,483,36	6	18	24	848	847	1,404	1,215	4,314	2,2
1875	19,614,10	11,769,48	28,327,98	14	10	24	216	958	1,369	1,184	3,727	2,9

Olika djurslag, som vid veterinärinrättningen blifvit värdade eller för hvilka erhållits råd:

År.	Hästar.	Nöt-kreatur.	Får.	Svin.	Hundar.	Kattor.	Fåglar.	Summa.
1871	3,969	1,307	341	348	119	18	114	6,216
1872	2,664	692	164	243	54	26	50	3,893
1873	2,028	796	168	263	58	31	101	3,445
1874	2,958	820	183	287	28	12	31	4,314
1875	2,549	783	160	156	44	11	24	3,727

Anledningen till det aftagande lärjungeantalet är uteslutande att söka i osäkerheten om den befogenhet såsom veterinärläkare, hvartill en fyraårig kurs vid läroverket berättigar utexaminerad och approberad elev. Enligt Eders Kungl. Maj:ts nädiga bref den 11 Oktöber 1872 är bestämdt, att afgångsexamen skall omfatta alla de läroämnen, hvori elev erhållit undervisning eller fullständig kurs i djurläkarekonsten samt att utexaminerad elev eger att från apotek utbekomma såväl häftigt verkande som andra för veterinärkonstens utöfning erforderliga läkemedel, äfvensom att under tillfälliga tjänstesor tillhandahålla desamma; i jemnbredd hvarmed 1 § i Kungl. reglementet den 20 Juli 1855 oförändradt förklarar inrättningens ändamål vara att meddela undervisning i veterinärvetenskapen och *bilda skickliga hofslagare* för landsortens behof. Af dessa sväfvande kompetensbestämmelser hafva lärjungar ansett sig ega

Tab. Litt. I.

Hus, tomter och jordar i städerna år 1875.

	Tomter.		Antal nybyggda bostadshus.	Jordar och lägenheter.						Taxeringsvärde i Kronor.		
	Antal			Åker.	Äng.	Skog.	Betesmark m. m.	Summa jordareal.	Nuvärande mantal.	Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa.
	bebyggda.	obebyggda.										
Mariestad	136	20	1	4,200	470,04	4,704	—	9,374,04	4	1,451,275	403,400	1,854,675
Skara	107	3	3	11,160	250	1,800	3,948	17,158	20	1,699,000	690,200	2,389,200
Lidköping	179	8	1	5,306	—	11,282,94	—	16,588,94	16 $\frac{3}{4}$	2,103,975	794,548	2,898,523
Sköfde	86	3	8	7,032,63	508	461	—	8,001,63	4	1,883,420	290,510	2,173,930
Hjo	83	37	—	5,236	521	482	2,702,80	8,941,80	3 $\frac{1}{4}$	613,900	338,700	952,600
Falköping	154	—	6	10,111,85	—	—	780,15	10,892	13	808,100	493,100	1,301,200
Summa	745	71	19	43,046,48	1,749,04	18,729,94	7,430,95	70,956,41	61	8,559,670	3,010,458	11,570,128

anledning att antaga sin på genomgången lärokurs i Skara grundade befoget vara inskränkt till rättigheten att sko hästar, och följden har blifvit, att redan inskrifne lärjungar, hvilka med sina studier åsyftat att varda till veterinärpraktik berättigade, lemnat inrättningen och andra afhållit sig från att der söka inträde. Sedan tillernadt nytt reglemente med tydligt uttryckt berättigande för utexaminerad elev från Skara veterinärinrättning att utöfva veterinärläkareyrket, hvartill Nädigst förordnade komiterade redan i December månad år 1874 uppgjort förslag, hunnit utfärdas, bör man dock kunna hoppas, att detta missförhållande skall upphöra ej mindre än det af djuregere i orten uttalade missnöje deröfver, att den läkarevärd för deras djur, som de hittills vid förefallande behof kunnat vid veterinärinrättningen påräkna, under senare tider ofta af brist på tillräckligt antal elever vid läroverket måst dem förvägras.

Till uppförande af en, i anseende till den gamla smedjans förfall, välbehöfelig ny tidsenlig instruktionssmedja vid veterinärinrättningen har riksdagen år 1874 anvisat 10,000 kronor och hushållningssällskapet beviljat ett understöd af 2,000 kronor. Byggnaden, påbörjad år 1875, har dock ännu icke kunnat afslutas, hufvudsakligen till följd af byggnadsmedlens otillräcklighet.

Vestergötlands fornminnesförening, om hvars syftemål och tillkomst blifvit i nästföregående tvenne femårsberättelser taladt, har jemväl under den tid denna underdåniga berättelse afser, fortsatt sin i arkeologiskt hänseende förtjenstfulla verksamhet. Dess samlingar hafva under femårsperioden ökats och förvaras numera å tvenne ställen, dels i Skara, der, jemte hvarjehanda fornsaker från brons-, sten- och jernåldern, en ej obetydlig myntsamling samt åtskilliga konst- och industriföremål såväl från medeltiden som nyare tiden tilldraga sig uppmärksamheten; dels ock i Edåsa nära Vretens jernvägsstation å Hjo—Stenstorpsbanan belägna, till gudstjenst numera icke begagnade kyrka, hvilken af grefve G. Posse på Vreten, friherre R. v. Essen på Ljunghem och prosten J. Otterström i Varola blifvit inköpt och skänkt till föreningen. I det här inrättade museet inrymmas kyrkliga föremål såsom altarprydnader, helgonbilder, dopfunter m. m. af antiqvariskt värde. Af föreningens i senaste femårsberättelsen omförmälda tidskrift har under perioden ytterligare ett häfte utkommit och det tredje häftet ligger nu under presen. Genom sina medlemmar inom såväl Skaraborgs som Elfsborgs län vakar föreningen öfver fredandet af forntida minnesmärken inom provinsen och anmäler i mån af behof befarade eller skeende åverkningar hos länsstyrelserna för laglikmätig åtgärd.

Under femårsperioden har genom åtskillige personers nitälskan en s. k. *folkhögskola* inom länet kommit till stånd. Den öppnades den 1 November 1873 i Ullervad, en half mil från Mariestad, hvarest af en förste och en andre samt trenne biträdande lärare i form af muntliga föredrag och samtal undervisning årligen under sex månader från November månads början till slutet af April meddelats i modersmål, svensk historia, kulturhistoria, grundlagar, kommunallagar, statsförvaltning, politik, geografi, räkning, geometri, fysik, växt- och djurkänedom, fysisk geografi och geologi, skönskrifning, bokhålleri, sång, fältmätning och kartritning, afvägning, skogsskötsel, redskaps- och byggnadsritning samt trädgårdsskötsel och anläggning, hvarjemte talöfningar och öfverläggningar egt rum, äfvensom lärjungarne sammanträd till stämmor för tillämpning af kommunallagarne.

Lärjungarnes antal utgjorde år 1873 40, år 1874—1875 45 och år 1875—1876 40. Skolan, som årligen under nämnda tre år åtnjutit understöd af landstinget med 1,000 kronor och under de sista tvenne åren af statsverket med enahanda belopp samt af enskilde gynnare och vänner, hvilka tecknat s. k. försäkringslotter, årligen i mån af behof uppburit bidrag och till undervisningsmateriel genom sammanskott för en gång erhållit såsom gåfva tillhopa 2,114 kronor 50 öre, hade vid slutet af tredje räkenskapsåret den 15 April 1876 en behållning af 97 kronor 59 öre å fonden för lärarnes löner och hyresersättningar m. m., af 504 kronor 63 öre å undervisningsmateriefonden och 2,306 kronor 60 öre å byggnadsfonden, hvartill insamling sker i ändamål att framdeles å lämplig plats uppföra särskildt folkhögskolehus. För undervisningen, som af hvarje lärjunge vanligen begagnas endast en termin eller sex månader, erlägger han en afgift, i allmänhet bestämd till 60 kronor för lästerminen. Några kompetensvilkor för inträde i folkhögskolan äro ej bestämda.

Uppfostringsanstalter, som ej tillhöra folkskolornas klass, äro: den ofvannämnda skolan vid *Årnäs* för bruksarbetarnes barn;

En skola vid *Sättra bruk* jemväl för bruksarbetarnes barn, stiftad af framlidne professor Norder och vidmagthållen af egaren;

Flickskolan vid Torpelund i Lugnås, närmare beskrifven i senaste femårsberättelse, hvarest undervisats:

år 1871	62 flickor,
» 1872	64 »
» 1873	55 »
» 1874	53 » och
» 1875	45 »

Fattigflickskolan i Mariestad har, med enahanda hjälpmedel och på samma sätt, som tillföre, under perioden fortgått.

Enahanda är förhållandet med

a) *Småbarnsskolan i Mariestad*, hvilken fortfarande af sparbanken derstädes åtnjutit årligt understöd af 300 kronor, och

b) *Privatskolan* derstädes för nybörjare, hvarmed under perioden varit förenadt ett femklassigt elementarläroverk för flickor, understödt genom anslag af allmänna medel.

I *fattigflickskolan i Sköfde* hafva jemväl under de fem år denna berättelse omfattar 18 flickor årligen kostnadsfritt undervisats i kristendom, skrifning, räkning och handaslöjd.

Den i senaste berättelsen omförmälda *flickskolan i Hjo* jemte en af enskild person derstädes bekostad *småbarnsskola* hafva efter enahanda plan som tillföre varit i verksamhet. I den förra uppgifvas 20 och i den senare 33 lärjungar hafva årligen åtnjutit undervisning.

Uti en s. k. *slöjdskola för flickor i Hjo*, underhållen med räntan af en genom gåfvor och testamenten bildad fond, som vid början af år 1871 uppgått till 13,818 kronor 24 öre, hafva sedan år 1872 under inseende af en lärarinna, som tillika är skolförestånderska, 30 flickor årligen erhållit kostnadsfri undervisning i de stycken, som fordras af en duglig tjenstepiga i s. k. bättre hus. Såsom vilkor för inträde i skolan gäller att hafva uppnått 13 års ålder och besitta det kunskapsmått, som i folkskolan meddelas.

För de medel 10,000 kronor, f. d. ryttmästaren Bergendahl anvisat till inrättandet å hans egendom *Ryholm af en slöjdskola* för flickor, men sedermera beslutat att för annat allmännyttigt ändamål använda, hafva under femårsperioden blifvit uppförda

inom hvardera af Bellefors och Beatebergs socknar 2 småskolor. I Ekeskogs socken var år 1875 likaledes under byggnad ett dylikt skolhus, som numera är färdigt.

Den af aflidne prosten Silvius i lifstiden inrättade, i senaste femårsberättelsen omförmälda och beskrifna *högre folkskolan i Tuns socken* har jemväl under nu ifrågavarande period varit i verksamhet. Skolans plan, styrelse och inkomster äro desamma, som i nämnda berättelse äro uppgifna.

Sedan under enskild persons ledning en del skolgossar i Skara år 1871 börjat förfärdiga små slöjdalster, hvilka vid föranstaltad utställning vunnit både bifall och afsättning hade tanken derstädes vaknat på fördelen af en *undervisningsanstalt för folk- och elementarskolans ungdom i sådan slöjd*, som vore föremål för husflit, hvilket föranledde skolrådet att i ärendet påkalla understöd af hushållningssällskapet, som och år 1873 för en gång beviljade ett anslag till en slöjdskola i Skara af 500 kronor. Grundad på detta anslag samt på afgifter af en del lärjungar har skolan från och med 1874 varit i verksamhet med en lärjungefrekvens sistnämnda år af 46 betalande och 20 frielever. Skolan, som var i behof af vidare understöd, hade under femårsperioden ej vunnit sådan stadga, att dess fortfarande verksamhet med säkerhet kan anses för framtiden betryggad.

En af hushållningssällskapet likaledes med 500 kronor för en gång understödd *slöjdskola i Lidköping* hade under femårsperioden ej kommit till stånd, ehuru åtskilliga förberedande åtgärder dertför blifvit vidtagna. I sammanhang härmed torde böra nämnas, att landstinget, för slöjdundervisningens i länet befrämjande med hufvudsakligt afseende på husslöjden, vid sam-

manträde år 1875 beviljat 1,500 kronor årligen under fem år samt öfverlemnad dispositionen såväl deröfver, som öfver andra medel, hvilka kunde erhållas eller redan voro insamlade till en af tinget utsedd komité.

I fråga om *polisen* i städerna och på landet har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke något att tillägga hvad femårsberättelsen för åren 1861—1865 innehåller.

Eldsläckningsväsendet i städerna Mariestad, Lidköping, Hjo och Falköping är under femårsperioden ordnad i öfverensstämmelse med Eders Kungl. Maj:ts nådiga brandstadga för rikets städer den 8 Maj 1874 och derpå grundade af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fastställda brandordningar. Dylik brandordning är sedermera utfärdad jemväl för Skara och fattas således endast för Sköfde. I hvarje stad är för eldsläckningsanstalternas handhavande vederbörligen organiserad brandkorps inrättad.

Kreditanstalterna i länet utgöras af Skaraborgs läns enskilda bank med hufvudkontor i Sköfde och afdelningskontor i Mariestad, Skara, Lidköping och Falköping samt kommissionsexpeditioner å Karlsborg, Tidaholm, Töreboda och Vara; Smålands enskilda banks afdelningskontor i Hjo; Venersborgs enskilda banks afdelning i Lidköping och Borås enskilda banks afdelning i Grästorps. 2:ne hypoteksföreningar, nemligen emellan delegare i Göteborgs och Bohus län samt Elfsborgs län med Dalsland och Smålands m. fl. provinser Hypoteksförening utöfva inom länet lånerörelse efter fastställda grunder emot fastig-

Tab. Litt. K. Uppgift på Skaraborgs läns enskilda banks ställning vid utgången af hvar och ett af nedannämnda år.

Ar.	T i l l g å n g a r.														
	Grundfond.	Kassabehållning.	Räntebärande obligationer.	Innestående på deposition i Riksbanken.	Innestående på deposition i andra banker.	Vexlar och invisningar.	Saldo af löpande räkning med banker.	Saldo af obetalda räntor.	Fordringar å beviljade kreditiv.	Utestående lån mot hypotek eller borgen.	Beroende på lagsökning.	Beroende på konkursutredning.	Fastigheter.	Inventarier.	Summa.
1871...	750,000	1,120,090 ⁶⁶	—	—	500,000	723,990 ⁸⁹	68,178 ⁷²	41,097 ³⁷	853,300	1,023,820	4,402 ²⁵	2,500	17,093 ⁵³	6,082 ³⁶	5,110,555 ⁷⁸
1872	747,345 ⁵⁰	813,739 ¹⁴	15,000	—	100,000	847,654 ⁶⁰	232,458 ⁰⁶	39,953 ¹⁵	903,074 ²³	1,243,707 ⁶²	2,000	2,500	17,093 ⁵³	5,864 ⁵⁴	4,970,390 ⁸⁷
1873...	802,345 ⁵⁰	1,236,163 ⁴³	47,940	—	700,000	1,348,871 ⁵⁰	181,074 ⁷⁰	55,468 ¹⁷	1,171,234 ²¹	1,796,800	4,500	2,500	17,093 ⁵³	5,921 ⁵⁹	7,369,912 ⁶³
1874...	930,380 ⁵⁰	709,429 ⁹⁷	43,470	—	1,000,000	1,628,880 ³⁹	150,575 ⁴⁰	93,594 ⁰²	1,606,645 ⁸⁴	2,308,800	2,900	—	17,093 ⁵³	6,498 ⁷⁸	8,498,268 ⁴³
1875...	1,341,000	758,278 ⁵⁷	29,450 ⁵⁰	—	—	2,043,163 ⁹⁶	582,788 ⁰³	79,846 ⁴⁰	1,537,837 ⁰²	2,514,960	14,250	3,300	17,093 ⁵³	7,000	8,928,968 ⁰¹

År.	S k u l d e r.											Totalbelopp, som strömmat in och ut i bankens samtliga kassor.	
	Utelöpande sedlar.	Utelöpande postremissvexlar.	Innestående på upp- och afskrifning.	Innestående på depositions-räkning.	Upptagna lån.	Saldo af löpande räkning med banker.	Saldo af obetalda räntor.	Lottgarnes kapital.	Reservfond.	Outdelade vinster.	Netto-behållning.		Summa.
1871...	1,631,620	—	449,572 ²¹	1,845,666 ²⁶	—	17,754 ⁶⁹	—	1,000,000	34,113 ⁵⁵	14,000	117,829 ⁰⁷	5,110,555 ⁷⁸	103,340,308 ²⁷
1872...	1,332,285	92,786 ⁹⁵	373,797 ³⁹	1,849,851 ²⁶	—	137,670 ⁷⁰	—	1,000,000	41,942 ⁶²	34,000	108,056 ⁴⁵	4,970,390 ⁸⁷	104,091,328 ⁹⁶
1873...	1,739,575	252,981 ¹⁵	641,304 ⁹³	3,121,542 ⁵⁰	—	110,305 ²⁸	—	1,245,000	77,499 ⁰⁷	40,000	141,704 ⁴⁰	7,369,912 ⁶³	124,827,615 ⁸¹
1874...	1,583,385	362,014 ⁰⁵	476,583 ⁶¹	4,345,602 ⁵⁰	50,000	132,721 ⁹⁷	—	1,244,000	87,153 ⁴⁷	60,000	156,807 ⁸³	8,498,268 ⁴³	145,342,927
1875...	1,889,545	211,431 ²²	510,369 ⁵⁹	4,648,005 ²⁶	100,000	24,117 ⁸⁵	6,895 ⁸⁹	1,244,000	100,000	12,361 ³⁰	182,241 ⁹⁰	8,928,968 ⁰¹	176,054,116 ⁹⁹

K. M:ts Befallningshafvandes femårsberättelser 1871—1875. Skaraborgs län.

hetshypotek. För Skaraborgs läns enskilda banks ställning vid slutet af hvarje år i femårsperioden meddelas en öfversigt i närlagda tabell Litt. K.

Rörande öfriga kreditanstalters verksamhet hafva uppgifter ej blifvit infortrade.

Tab. N:o 13. Öfver *sparbankerna* i länet har enligt påbjudet formulär bilagda tabellariska redogörelse blifvit upprättad. Tabellen N:o 13.

Hvardera af de i länet befintliga sparbankernas ställning vid slutet af år 1875 är åskådliggjord i tab. Litt. L.

Under år 1875 har den år 1845 stiftade *sparbanken å Karlsborg*, på sätt Kungl. brefvet den 20 Augusti samma år medgifver, upphört och den i sistnämnda tabell upptagna besparingsfonden, utgörande 3,510 kronor 66 öre, användts till bekostande af en orgel i församlingens kyrka.

Angående öfriga sparbankerna meddelas:

1:o *Mariestads sparbank*, som inrättades år 1821, har sitt verksamhetsområde inom Mariestad, med rättighet jemväl för invånarne i andra delar af länet att der göra insättningar. Dess reglemente, hvaruti hufvudmännen vid årssammankomsten kunna göra ändringar, var ej vid periodens slut af någon myndighet fastställt. Den har sedan år 1864 hållits tillgänglig för insättare hvarje helgfri lördag från kl. $\frac{1}{2}$ 10 till $\frac{1}{2}$ 11 f.m. samt från kl. 5—7 e.m., eller, om helgedag å lördag inträffat, samma tider nästföregående dag. Ränta å insatta medel har godtgjorts med $5\frac{1}{3}$ % före den 1 Augusti 1872 och $4\frac{1}{2}$ % efter nämnda tid. Utlåning sker emot fastighetsinteckning eller borgen, ömsom med och ömsom utan amortering. För räkenskapernas afslutande har sparbanken varit stängd från medlet af December till sista lördagen i Januari månad årligen. Direktionen sammanträder månadligen en gång för granskning af räkenskaperna och pröfning af låneansökningar. Räntan å utlånta medel erlägges halfårsvis i Januari och Juni månader, och amortering, der den ifrågakommer, sker i sammanhang med ränteliqviden i Januari månad.

2:o *Länets allmänna sparbank*, inrättad år 1847. Verksamhetsområde Skaraborgs län. Reglemente fastställt af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande senast den 20 Oktober 1874. Sedan stiftelseåret öppen för insättningar hos socknevis ordnade afdelningskomitéer de första åtta dagarne i hvarje månad, hvarjemte hufvudkontoret i Skara sedan år 1872 hållits för allmänheten tillgängligt en timma dagligen elfva dagar i hvarje månad. Ränta har sedan sparbankens stiftelse godtgjorts med fem procent årligen utom åren 1872 och 1874 då räntan utgick med endast $4\frac{1}{2}$ procent. Utlåning emot dels inteckningssäkerhet dels borgen.

3:o *Lidköpings sparbank*, inrättad 1834, utöfvar sin verksamhet inom staden Lidköping och närbelägna härad å landsbygden; har reglemente fastställt af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 28 Februari 1866; hålles sedan år 1868 tillgänglig för insättare hvarje lördag från kl. 12—1 samt 5—6 på dagen; har sedan sin stiftelse lemnat insättare 5 % ränta och bedrifver utlåningsrörelse emot säkerhet af borgen, inteckning, obligationer, aktier och andra värdepapper.

4:o *Bromö sparbank*, hvarest några insättningar numera ej förekomma, har egentligen varit afsedd för bevarandet och fruktbargörandet af glasbruksarbetarnes och underlydande arbetsbefolknings besparingar, hvilka af bruksinnehafvarne förräntats och fortfarande förräntas efter en räntefot af 5 %. Inrättningen har icke något reglemente och räknar sin tillvaro från år 1813.

5:o *Sköfde sparbank*, inrättad år 1861. Verksamhetsområde Sköfde stad och angränsande landssocknar. Reglemente fastställt af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 25 Februari 1871. Tillgänglig för insättare hvarje helgfri lördag från kl. 3—4 e.m. har sparbanken godtgjort dem 5 % ränta å insatta medel sedan stiftelsedagen. Utlåning sker emot borgen eller inteckningssäkerhet.

6:o *Hjo sparbank*, inrättad år 1862. Verksamhetsområde Hjo stad och kringliggande socknar i Kåkind och Gudhems hä-

Tab. Litt. L.

Sparbankerna år 1875.

	Antal delegare.					Delegarnes						Sparbankens egen fond.				
	Överskående vid årets början från föregående års slut.	Tillkomne nye under året.	Summa.	Afångne under året.	Överskående vid årets slut.	Behållning vid årets början från föregående års slut.	Insatta belopp under året.	Räkter godtgjorda i årets räkenskaper.	Summa.	Utlånta belopp under året.	Återskående behållning vid årets slut.	Vid årets början.	Fondens inkomster under året.	Summa.	Afgränsade förvalningskostnader m. m. under året.	Fondens behållning vid årets slut.
Mariestads	3,874	463	4,337	432	3,905	512,571,65	87,803,38	22,058,99	622,434,02	102,038,30	520,395,72	46,551,02	8,920,43	55,471,45	3,754,78	51,716,67
Länets allmänna	12,239	1,842	14,081	1,093	12,988	1,122,063,73	198,039,17	58,387,61	1,378,490,51	149,736,92	1,228,753,59	44,100,49	11,055,47	55,155,96	5,301,71	49,854,25
Lidköpings	1,655	365	2,020	227	1,793	252,973,30	60,169,88	12,263,70	325,406,88	72,811,38	252,595,50	24,868,22	4,063,22	28,931,44	1,686,09	27,245,35
Bromö	59	—	59	2	57	8,622,77	—	430,46	9,053,23	584,96	8,468,27	—	—	—	—	—
Karlsborgs	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,408,01	102,65	3,510,66	—	3,510,66
Sköfde	2,154	368	2,522	130	2,392	174,043,62	43,596,06	8,769,91	226,409,59	26,880,47	199,529,12	5,145,64	2,680,52	7,826,16	904,17	6,921,99
Hjo	1,459	217	1,676	103	1,573	159,230,59	31,931,19	8,123,37	199,285,15	21,603,09	177,682,06	1,346,28	710,27	2,056,55	955,09	1,101,52
Falköpings	897	99	996	101	895	133,783,11	34,493,44	6,523,62	174,800,17	35,974,70	138,825,47	2,261,62	1,604,43	3,866,05	395,00	3,471,05
Summa	22,337	3,354	25,691	2,088	23,603	2,363,288,77	456,033,12	116,537,66	2,935,879,55	409,629,82	2,526,249,73	127,681,28	29,136,99	156,818,27	12,996,78	143,821,49

rad. Reglemente af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fastställt den 15 April 1862. Öppen för allmänheten under tiden från 1862 till 1868 kl. 2—3 e.m. hvarje helgfri lördag och sedermera jemväl kl. 9—10 f.m. samma dagar. Räntan å insatta medel sedan den 1 Augusti 1862 godtgjord med 5 %. Utlåning emot borgen eller fastighetsinteckning, samt

7:o *Falköpings sparbank*, stiftad år 1860. Verksamhetsområde Falköping och kringliggande landsbygd. Ej fastställt reglemente under femårsperioden. Sedan år 1860 tillgänglig för insättare helgfria måndagar från kl. 5—6 och lördagar från 12—1 e.m. Ränta har sedan den 1 Juli 1860 godtgjorts insättare med 5 % och utlåning har skett emot säkerhet af in-teckning eller borgen.

Skiljaktigheten emellan ingående balansen, sådan den upp-gifvits år 1870 och till nu förevarande berättelse, beror på för-ändrade uppgifter från styrelserna för Lidköpings, Karlsborgs och Falköpings sparbanker.

Vid jämförelse emellan beloppet af de till sparbankernas förvaltning anförtrödda medlen åren 1870 och 1875 visar sig, att allmänhetens hos dessa inrättningar inestående medel under de fem åren fördubblats.

Sparbankernas kapitalutlåning och förvaltningskostnader under femårsperioden har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande på vanligt sätt sökt åskådliggöra genom bilagda tabell Litt. M.

För en *sparbank i Grästorp* har Eders Kungl. Maj:ts Be-fallningshafvande fastställt reglemente, men denna har först år 1876 börjat sin verksamhet.

Mindre *sparkassor* omförmälas ock i Tuns och Näs sock-nar, egentligen afsedda för insättningar af tjänstefolk. Angående deras rörelse, som lärer vara obetydlig, saknas detaljuppgifter, för hvilkas infordrande vid detta tillfälle Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande ej ansett skäligt vidtaga särskilda till tids-utdrägt ledande åtgärder.

År 1875 inom länet befintliga *sockenmagasin* och deras tillgångar inhemtas af efterföljande tabell.

Berörda magasin hafva under perioden minskats ifrån 112 till 85 med en ökad penningetillgång af 6,512 kronor 32 öre, men 15,340,8 kubikfot mindre spanmålsförråd än år 1870.

Sockenmagasin.

	Antal	Tillgångar.	
		Penningar.	Spanmål.
		Kronor.	Kubikfot.
Norra Vadsbo fögderi	4	10,004,44	912,0
Södra Vadsbo »	6	1,36	953,0
Sköfde »	8	8,108,98	9,899,5
Skara »	12	1,964,44	6,840,9
Vartofta »	17	7,759,49	6,350,5
Lidköpings »	20	6,099,86	14,130,6
Barne »	18	971,93	9,115,6
Summa	85	34,910,50	48,202,1

Från *Jönköpings m. fl. läns lifförsäkrings- och pensions-anstalt* har ingått följande uppgift om antalet delegare och deras behållning inom detta län.

	Antal delegare.	Delegarnes inom länet behållning.
den 31 December 1871	25.	4,729,25,
» 1872	25.	5,059,56,
» 1873	25.	5,742,77,
» 1874	25.	6,116,52,
» 1875	25.	6,484,97.

Några nya delegare från detta län hafva således icke sedan år 1870 i denna försäkringsinrättning ingått.

För den verksamhet *länets ränte- och kapitalförsäkrings-anstalt* under perioden utöfvat, innefattar tabell Litt. N redo-görelse. Anstalten, om hvars arbetsplan och syftemål nästföru-tgångna femårsberättelse lemna besked, har fortgått efter samma reglements enligt bestämda plan som tillföre.

Såsom gåfvor har ränte- och kapitalförsäkringsanstalten under femårsperioden fått emottaga dels af enskild person 2,000 kronor för en gång, dels ock af länets hushållningssällskap ett anslag af 200 kronor årligen under fem år från och med år 1871 att till bekostande af förvaltningsavgift för smärre insatser i anstalten fördelas efter de grunder, som anstaltens direktion egde att årligen fastställa och bekantgöra, hvarjemte hushåll-ningssällskapet, på framställning af direktionen, i rundskrifvelse till samtliga kommunalstyrelserna i länet uppmanat dem att hvar för sig utse ombud med uppdrag att till anstaltens huf-vudkontor i Mariestad eller dess komiterade i någon af länets städer fortskaffa de medel, som kommunernas invånare till ombuden aflemnade för insättning uti ränteanstalten.

Tab. Litt. M.

Sparbankernas utlåning och förvaltningskostnad.

År	Mariestads.		Länets allmänna.		Lidköpings.		Karlsborgs.		Sköfde.		Hjo.		Falköpings.	
	Kapital-utlåning.	Förvalt-nings-kostnad.	Kapital-utlåning.	Förvalt-nings-kostnad.	Kapital-utlåning för året.	Förvalt-nings-kostnad.	Kapital-utlåning.	Förvalt-nings-kostnad.	Kapital-utlåning.	Förvalt-nings-kostnad.	Kapital-utlåning för året.	Förvalt-nings-kostnad.	Kapital-utlåning.	Förvalt-nings-kostnad.
År 1871	565,978,50	4,188,25	671,112,34	3,247,91	63,425	847,27	—	117,46	94,555,00	508,41	26,290	393,67	35,625	937,12
» 1872	558,076,00	3,966,25	767,164,50	4,129,93	70,750	1,080,46	—	100,00	116,400,00	721,27	29,560	388,91	58,306	222,66
» 1873	564,071,00	3,738,79	954,607,19	6,274,40	75,400	1,295,40	—	—	144,265,00	647,52	45,930	530,37	97,916	211,25
» 1874	573,843,51	4,268,84	1,120,219,53	4,994,10	55,600	1,761,46	—	—	169,312,50	604,45	62,075	1,595,61	130,548	394,01
» 1875	593,079,01	3,754,78	1,228,753,59	5,301,71	58,250	1,686,09	—	—	190,985,00	904,17	43,650	955,03	132,194	395,00

Länets Brandstodsbolags verksamhet inhemtas af följande tabell:

	Vid hvarje brandstodsårs slut.			
	Försäkringsvärde.	Ansvarighetsbelopp.	Brandskadeersättningar.	Debiteringsbelopp för hvarje 100 Kr. af ansvarighets-samman.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Från d. 1 Aug. 1870 till s. dag 1871	82,417,810	84,348,530	73,110,87	0,10
» 1871 » 1872	84,871,010	86,347,810	153,782,74	0,20
» 1872 » 1873	87,644,590	89,720,430	136,363,51	0,20
» 1873 » 1874	Kan ej upp-gifvas.	92,043,340	35,394,53	0,05
» 1874 » 1875	89,333,020	94,311,600	104,631,62	0,10

Förvaltningskostnaden i medeltal för ofvannämnda fem år uppgår till 5,737 kronor 95 öre och tillväxten af bolagets ömsesidighetsförsäkringar inhemtas af följande komparativa sammanställning.

Försäkringsvärdet. Ansvarighetsbeloppet.

den 1 Okt. år 1865 utgjorde..	66,806,130.	68,329,620,
den 1 Aug. år 1870 » ..	81,942,980.	83,753,420 samt
den 1 Aug. år 1875 » ..	89,333,020.	94,311,600 Kronor.

För fastighetsförsäkringar inom länet hos allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet, äfvensom för försäkringsvärdet af åbyggnader i städerna, hvilka i allmänna Brandstodsbolaget för städerna eller i enskilda på vinst beräknade bolag äro emot eldskada försäkrade, samt om därför belöpande afgifter är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande lika litet nu som tillföre i tillfälle att meddela sifferredogörelser. Förhållandet med försäkringarna af lösören, tillhöriga länsin-vånarne, i Städernas bolag för försäkring af lösegendom, inhemtas af följande tabell:

	Försäkrings-belopp.	Årsafgift.	Tillskott.	Summa.
Mariestad	596,550	2,774,05	—	2,774,05
Skara	711,960	2,676,37	—	2,676,37
Lidköping	950,140	3,693,94	—	3,693,94
Sköfde	326,230	1,109,81	—	1,109,81
Hjo	193,520	715,99	—	715,99
Falköping	285,610	1,253,26	—	1,253,26
Summa	3,064,010	12,223,42	—	12,223,42
Förhållandet 1870 var följande	2,947,730	11,919,69	45,642,43	57,562,12
och år 1865	3,748,040	15,087,67	63,119,39	78,207,06

Brandstodsöreningar för mindre områden med inbördes ersättningsskyldighet funnos år 1875: inom Ekby pastorat med 49 delegare och en grundfond af 1,588 kronor 90 öre samt ett försäkringsbelopp af 73,237 kronor. Brandstod som gifves och tages dels i penningar dels i naturaprestationer har under perioden utbetalts med 20 kronor 75 öre; inom Fredsbergs pastorat med 664 delegare, hvartill antalet nedgått från 839 år 1870. Grundfonden utgör 4,960 kronor 70 öre och försäkringsbeloppet 2,036,000 kronor. Ersättning för eldskada har utgått med 629 kronor 94 öre jemte byggnadsvirke till okänt värde och belopp; inom Lyrestads pastorat med 212 delegare och en grundfond af 8,189 kronor 18 öre. Någon brandskada ej uppgifven. Delegarnes antal utgjorde år 1870 190; inom Fägeds pastorat 208 delegare med ansvarighetsbelopp af 507,185 kronor och försäkringsbelopp af 510,300 kronor; inom Bellefors pastorat 251 delegare med ansvarighetsbelopp af 750,000 kronor och försäkringsbelopp 700,000 kronor; inom Hjälstads pastorat 118 delegare med ansvarighetsbelopp af 331,988 kronor och försäkringsbelopp af 313,030 kronor; inom Ransbergs pastorat 277 delegare med ansvarighetsbelopp af 649,084 kronor och försäkringsbelopp af 626,900 kronor, af hvilken sistnämnda förening under perioden i brandskadeersättning utgifvits 150 kronor. Sistnämnda fyra brandstodsöreningar hafva inom femårsperioden

Tab. Litt. N.

Ränte- och kapitalförsäkringsanstalten.

År.	Under året tillkomne delegare.	Under året afgångne delegare.	Delegare vid årets slut.	Förvaltningsafgifter.	Räntor.	Under året i anledning af dödsfall återbetalda medel.	Under året utgifna årlige utdelningar.	Utbetalda lifräntor under året.	Kapitalutbetalningar.	Omkostnader.	Behållning vid årets slut.				Minderfänge delegares vinst %.	Arfvalna medel under året.	Icke minderfänge delegares högsta vinst %.	Icke minderfänge delegares högsta vinst %.	Klassifikation af delegarne med afseende på behållningens belopp.	Högsta delaktighetsbeloppet.		I ägsta delaktighetsbeloppet.			
											Reservfonden.	Lifräntefonden.	Öfriga fonder.	Resparingsfonden.						1,000 Kronor och deröfr.	100 in till 1,000 Kronor.		Under 10 Kronor.	Kron.	Kt.
1871	299	2	682	48,144	2,200	1,631,55	3,764,58	11,24	—	—	1,351,55	105,508,24	1,636,29	1,741,44	2,100,33	—	6	6,47	8,84	168	257	240	167,500	1	
1872	413	5	1,089	48,247	200	1,466,07	7,052,71	592,76	530,59	130,90	—	1,398,31	159,153,99	1,584,75	2,459,56	2,101,96	19,53	6,0758	6,076	7,776	354	390	321	247,500	1
1873	1,199	12	2,276	41,499	200	1,238,28	10,188,43	122,20	769,90	147,26	—	1,792,17	209,426,30	1,513,67	2,550,80	2,103,67	44,39	6,0453	6,1	6,331	1,108	645	409	347,500	1
1874	391	21	2,646	34,658	200	997,07	13,292,15	668,47	789,37	147,26	433,85	1,663,15	254,871,57	1,439,03	2,691,15	2,037,81	103,31	6	6,186	6,679	1,267	844	488	497,500	1
1875	304	23	2,927	39,789	200	1,105,95	16,304,75	1,235,63	764,40	130,90	—	1,457,30	308,131,70	1,384,39	3,153,20	2,176,54	82,40	6	6,219	6,715	1,327	967	567	667,500	1

tillkommit; inom Gökhem, Marka och Sörby socknar inrättad år 1874. Delegarnes antal var år 1875 267, ansvarighetsbeloppet 850,310 kronor, grundfonden 1,587 kronor 49 öre och i brandskadeersättningar utgingo under år 1874 54 kronor 75 öre; inom Habo pastorat, hvilken förenings verksamhetsområde omfattar Habo, Fiskebäcks, Sandhems, Utvängstorps, Härja, Nykyrka, Daretorps, Vellinge och Brandstorps socknar i Vartofta härad samt Bankeryds och Jerstorps socknar af Jönköpings län. Försäkringsvärdet har ökat från 3,000,000 år 1870 till 5,909,900 kronor år 1875. Delegarnes antal är 2,028 och försäkringsbeloppet lika med ansvarighetsbeloppet. Kassa är ej bildad och endast under år 1874 har till godtgörande af inträffad eldskada 5 öre på hvarje 100 kronor behöft utdebiteras. Förvaltningskostnaderna vexla emellan 100 å 300 kronor årligen; inom Acklinga pastorat med 383 delegare samt försäkrings- och ansvarighetsbelopp af 736,200 kronor; inom Hvalstads och Hångsdala pastorat med 438 delegare, 1,342,320 kronor ansvarighetsbelopp samt 1,336,200 kronor försäkringsbelopp, de båda sistnämnda föreningarna under femårsperioden tillkomna; inom Lekåsa och Ryda pastorat samt Vara, Skarstads och Hellums socknar med försäkringsbelopp af 1,584,800 kronor och ansvarighetsbelopp, uppgående till 4,436,870 kronor, fördelade på 1,674 delegare; inom Tengene och Främmestads pastorat i Viste härad jemte en del af Essunga socken i Barne och Sals socken i Åse härad. 1,228 delegares försäkringsvärde uppgår till 2,685,320 kronor och ansvarighetsbeloppet till 2,727,250 kronor; inom Särestads pastorat med 526 delegare och ansvarighetsbelopp af 1,412,490 kronor; samt inom Bitterna pastorat med 310 delegare och ansvarighetsbelopp af 706,550 kronor. Sistnämnda förening har under femårsperioden blifvit bildad.

För samtliga bemälda föreningar äro reglementen af Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande fastställda.

Dessutom äro brandstodsföreningar, grundade på ömsesidighetsprincipen, under femårsperioden inrättade inom Fogelås, Kyrkefalla och Broddetorps socknar, för hvilka inrättnings verksamhet några sifferuppgifter icke kunnat beredas.

Enskilda sjukvårdsanstalter finnas icke att omförmåla.

Antalet å länslasarettens vårdade sjuklingar samt sjukvårdsinrättningarnas inkomster och utgifter inhämtas af vidstående tabell.

Influtna legosängsavgifterna, hvilka hafva varit bestämda år 1871 till 1 krona 25 öre för patienter, som begagnat eget rum och åren 1872, 1873, 1874 och 1875 till 1 krona 25 öre för patient i eget rum å lasarettensafdelningarna, 1 krona 50 öre för sådan patient å kurhusafdelningen, 75 öre å allmänt rum för patienter, tillhörande annat lasarettensdistrikt och icke till kostnadsfri sjukvård berättigade och 1 krona för sådane sjuke å Falköpings lasarett, hvilkas sjukvård af statens jernvägsmedel bekostades samt under samtliga fem åren till 44 öre för patient i gemensamt rum och 63 öre för dårhuspatient, allt per dag, uppgingo till följande belopp:

	Mariestad.	Falköping.	Lidköping.
1871.....	4,064,49.	2,781,79.	4,282,80.
1872.....	4,163,10.	2,266,02.	2,686,69.
1873.....	4,159,30.	2,704,88.	2,933,48.
1874.....	5,099,76.	4,547,36.	2,791,60.
1875.....	5,078,52.	3,911,80.	3,018,73.

	Antal personer vårdade å			Lasarettets		Kurhusets	
	lasarettet.	kurhuset.	Summa.	inkomster. Kronor.	utgifter. Kronor.	inkomster. Kronor.	utgifter. Kronor.
<i>Mariestad.</i>							
År 1871.....	292	104	396	11,261,10	11,261,10	5,619,09	5,658,14
» 1872.....	268	75	343	14,581,00	14,581,00	8,528,66	7,311,29
» 1873.....	270	42	312	10,975,76	14,636,18	6,576,86	5,539,08
» 1874.....	371	43	414	18,234,38	18,740,10	Ej särskild räkning	
» 1875.....	359	23	382	20,748,31	21,044,81	för kurhuset.	
<i>Lidköping.</i>							
År 1871.....	221	14	235	9,324,54	10,047,92	310,71	310,71
» 1872.....	188	12	200	11,143,18	10,186,44	418,17	418,17
» 1873.....	214	5	219	9,850,00	10,043,98	123,40	123,40
» 1874.....	218	9	227	10,187,60	9,456,37	134,00	134,00
» 1875.....	213	4	217	11,970,96	14,562,21	53,75	53,75
<i>Falköping.</i>							
År 1871.....	245	65	310	8,332,92	7,747,11	3,113,28	3,113,28
» 1872.....	257	50	307	7,476,76	7,147,00	2,579,73	2,579,73
» 1873.....	236	61	297	7,183,72	7,960,21	3,354,37	3,354,37
» 1874.....	330	41	371	15,331,28	14,850,70	3,339,43	3,339,43
» 1875.....	294	40	334	12,247,70	11,677,85	3,937,40	3,937,40

Sängarnes antal å hvardera lasarettet är oförändradt det samma, som för år 1870 omförmåles i senast afgifna femårsberättelse för länet, och lasarettens utgifter hafva bekostats med öfverskottet af kurhusmedlen åren 1871, 1872 och 1873, då dylik afgift årligen utgick med 25 öre af hvarje mantalskrifven person samt åren 1874 och 1875 af den nämnda tvenne år till 40 öre af hvarje man och 20 öre af hvarje qvinna, som betalt mantalspenningar, bestämda sjukvårdsavgiften, den der, enligt Eders Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 26 Augusti 1873, trädte i stället för den forna kurhusavgiften.

Debiteringen och redovisningen af kurhusmedel och sjukvårdsavgifter åskådliggöres af följande tabell:

	Debet.	Kredit.			
		Uppbörd.	Afkortadt och anordnad.	Levererad.	Balans.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
År 1871.....	28,980,75	1,872,17	26,738,08	370,50	28,980,75
» 1872.....	29,220,25	1,860,63	27,098,62	261,00	29,220,25
» 1873.....	35,569,20	1,934,88	33,190,57	443,75	35,569,20
» 1874.....	36,132,80	1,953,67	33,732,13	446,00	36,132,80
» 1875.....	40,368,24	1,645,73	38,112,82	609,69	40,368,24
Summa	170,271,24	9,267,08	158,873,22	2,130,94	170,271,24

Garnissonssjukhuset å Karlsborg, hvarest läkare är anställd och apotek inrättadt, har jemväl såsom offentlig sjukvårdsinrättning under perioden varit i verksamhet.

I afseende å *helsobrunnar* och *badorter* har Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande intet att tillägga, hvad senaste femårsberättelse innehåller. Mössebergs kallvattenskuranstalt har under femårsperioden varit besökt i medeltal af 841 personer

årigen, minsta antalet år 1872 och högsta antalet år 1875. Kallvattenkuranstalten vid Sköfde, som fortfarande varit temligen talrikt besökt, synes dock, såsom inkomstgivande inrättning betraktad, icke kunna uppfylla de förväntningar aktieägare der-vid fäst.

För helsovården äro anställda 6 provinsialläkare, bosatte en i hvardera af städerna Mariestad, Lidköping, Hjo, Falköping samt en i närheten af Naums gästgivarvård och en i Hofva by.

I öfrigt funnos år 1875 2 läkare i Mariestad, 2 i Skara, 2 i Lidköping, 2 i Sköfde och 1 i Falköping, af hvilka 5 voro militärläkare.

Barnmorskornas antal var i städerna 21 och å landsbygden 51.

Jemte lärare och elever vid veterinärinrättningen utöfvade år 1875 inom länet 9 *djuvläkare* veterinärpraktik och af dem var en såsom regementsläkare anställd.

Apoteken äro fortfarande 9, förlagda ett i hvardera af länets sex städer, ett å Karlsborg, ett i Hofva och ett vid Vara.

Sundhetsnämnderna, från och med år 1875 *helsovårdsnämnder* kallade, hafva i anseende till det i allmänhet rådande goda helsotillståndet under femårsperioden ej behöft utveckla någon lifligare verksamhet. Den åt dem anförtrodda sundhetspolisen hafva de i allmänhet med omtanka handhaft.

Tab. N:o 14. Rörande *fattigvården* åberopar Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande underdånigst bilagda tabell N:o 14 och för bedömande af de summariskt uppgifna siffrornas fördelning år 1875 på fögderin och städer har härhos följaktiga tabell Litt. O blifvit upprättad och underdånigst bifogad. År 1870 lemna-

des i länet full fattigförsörjning åt 4,019 personer och tillfälliga understöd åt 5,882 personer. Detta antal hade år 1875 nedgått till 3,622 af den förra och 5,098 af den senare klassen, eller en totalminskning af 1,181 hjon. Den i penningar beräknade utgiftskostnaden för fattigvården utgjorde deremot 259,015 kronor 53 öre i stället för 226,706 kronor 47 öre år 1870 samt visade således en tillökning af 32,309 kronor 6 öre, beroende af penningens värdeminskning och i förhållande dertill lifsmedlens och andra förnödenheters stegrade pris.

Det i medeltal på hvarje fattighjon belöpande penningeunderstöd, som år 1870 uppgick till 22 kronor 90 öre hade år 1875 stigit till 29 kronor 70 öre och i förhållande till folkmängden var fattighjonens antal såsom 1 till 28,77 i stället för 1: 30,25 år 1860, 1: 32,43 år 1865 och 1: 24,50 år 1870.

I Göta kanalbolags fattigförsörjningsanstalt i närheten af Hajstorp hafva under perioden 2 äldre qvinliga hjon blifvit vårdade för en kostnad, utgörande tillhopa 409 kronor 75 öre.

Beträffande i länet befintliga *vålgörenhetsinrättningar* får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande underdånigst meddela följande:

H. K. H. Prins Gustafs förening i Skara för vård och uppfostran af värlösa och vanvårdade barn har med räntan af understödsfonden, uppgående år 1875 till 17,785 kronor 11 öre, eller 687 kronor 96 öre mera än år 1870, årigen bekostat uppfostran åt 10 å 13 barn ifrån 9 till 6 års ålder.

Af räntan å superkargören *A. Sibergs donationsfond*, i kapital 10,000 kronor, hafva enkor och barn efter medellöse skol-

Tab. Litt. O.

Fattigvården fögderivis och i städerna år 1875.

Fögderin.	Fattigvårds-sambällen			Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.									Fattigvårdens												
	med antal rotar.	med fattigvården rotaris delad.	med gemensam fattigvård.	Äldre personer vårdade				Barn, vårdade i och utom fattighus.		Summa.		Summa af båda könen.	Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.			Inkomster i kronor.								Summa utgifter i och för fattigförsörjning.	
				i fattighus.	på annat sätt.	m.	q.	m.	q.	m.	q.		m.	q.	Summa.	m.	q.	Summa.	Afkastning af egendom, kollekt m. m.	Personel afgift.	Tillskott efter kyrk eller bevil-ning.	eller annan grund.	Ersättning af stats-medel.		af annat fattigvårds-sambälle.
Norra Vadsbo	12	3	11	19	34	66	11	39	127	112	172	217	389	200	433	633	4,594,24	3,561,10	15,362,77	4,361,87	68,56	17,75	27,966,09	29,092,28	
Södra Vadsbo	27	2	20	24	25	60	72	101	94	85	191	246	437	208	317	525	1,701,95	2,589,75	16,929,94	3,597,87	2,811,20	35,00	27,665,71	26,403,73	
Sköfde.....	34	8	27	50	41	97	46	44	60	51	147	192	339	222	459	681	2,497,15	3,470,63	18,620,55	5,802,84	785,03	356,19	31,532,99	31,538,38	
Skara	32	4	24	46	65	118	35	83	128	143	228	344	572	201	365	566	2,579,63	2,359,37	18,669,47	3,721,69	81,32	41,00	27,452,48	27,047,54	
Vartofta	41	9	22	46	54	83	61	92	110	98	225	273	498	273	497	770	5,889,00	6,035,00	27,364,00	5,157,00	—	—	44,445,00	41,155,00	
Lidköping ..	37	8	55	57	40	91	65	112	123	118	228	321	549	221	381	602	2,374,78	3,770,70	19,614,22	5,572,22	44,00	37,50	31,413,42	31,500,12	
Barne	35	9	56	55	21	69	63	113	130	112	214	294	508	301	615	916	1,499,11	5,250,80	23,025,49	1,282,31	108,21	159,00	31,324,92	33,821,03	
<i>Städer.</i>																									
Mariestad ...	1	—	—	1	13	13	—	—	9	18	22	31	53	25	93	118	2,794,06	510,50	2,954,10	—	77,00	752,52	7,088,18	7,156,51	
Skara	1	—	—	1	10	13	6	18	25	23	41	54	95	16	25	41	181,51	990,50	7,009,50	—	42,50	186,28	8,410,29	8,410,29	
Lidköping ...	1	16	13	—	—	8	6	13	26	27	32	48	80	36	61	97	450,00	600,00	6,500,00	—	—	250,00	7,800,00	7,700,00	
Sköfde.....	1	—	—	1	5	9	2	2	16	18	23	29	52	23	50	73	1,537,00	408,50	5,491,50	—	—	389,45	7,826,45	7,826,45	
Hjo	1	—	—	1	3	4	—	2	4	2	7	8	15	11	23	34	—	—	—	2,035,12	—	40,05	2,075,17	2,075,17	
Falköping ...	1	—	—	1	2	12	1	—	11	9	14	21	35	15	27	42	499,95	374,50	3,625,50	—	—	789,08	5,289,03	5,289,03	
Summa	224	59	228	302	313	643	368	619	863	816	1,544	2,078	3,622	1,752	3,346	5,098	26,598,38	29,921,35	165,167,04	31,530,92	4,017,62	3,053,82	260,289,13	259,015,53	

lärare och andre om staden Skara väl förtjente män erhållit bidrag till sitt uppehälle.

Vid det under pastors och borgmästares uppseende ställda med 103 tunnor 18 kappar kronotionde benådade samt genom kollektor från församlingarna i Lidköpings och en del af Barne fögderi understödda *barnhuset i Lidköping* hafva årligen omkring 30 å 35 fattiga barn erhållit vård och uppfostran till uppnådd 16 års ålder.

I Lidköping hafva s. k. *pauvres honteux* af kvinnokön årligen undfått understöd från de under borgmästare och råds jemte pastors förvaltning ställda tvenne fonder derstädes, den ena å 10,000 kronors kapital, donerad af framlidne apotekaren M. Kylander och den andra å 6,000 kronor, skänkta af likaledes aflidna mamsell Petronella Köhler.

Flybergiska fonden i Mariestad, hvars inkomster utgjort år 1871 2,650 kronor 67 öre, år 1872 2,666 kronor 91 öre, år 1873 2,542 kronor 56 öre, år 1874 2,471 kronor 77 öre och år 1875 2,651 kronor 72 öre, har under perioden, enligt stiftarens föreskrift, användts till försörjning och vård medelst utackordering å landsbygden af medellösa i staden födda barn.

Från den s. k. *Sorbonska fonden* i nämnda stad har räntan å 30,000 kronor årligen ingått såsom bidrag till fattigvårdsutgifterna i staden och med afkomsten af Northmanska fonden hafva, allt enligt stiftarnes föreskrift, s. k. *pauvres honteux* blifvit understödda.

Angående det af afidne rådmannen Rådberg i lifstiden grundlagda fattighus med *arbetsinrättning i Sköfde* meddelas att derstädes varit vårdade

år 1871	14 personer	för	1,788 kronor	49 öre,
» 1872	12 »	»	1,483 »	— »
» 1873	12 »	»	1,318 »	52 »
» 1874	11 »	»	2,973 »	15 »
» 1875	14 »	»	2,160 »	9 »

jemte inkomsterna af hjonens arbete. Fattiginrättningen saknar kapitalfond och hvad till underhållet af hus och hjälpbehöfvande åtgår utöfver arbetsinkomsten bekostas af staden.

Den af samma person skänkta fond 3,000 kronor har under perioden användts till understöd åt sådana medellösa personer, hvilka ej tillhöra de egentliga fattighjonens klass.

På bekostnad af *Jaquette Du Rietz lasarets- och fattigförsörjningsfond*, angående hvars uppkomst och förvaltning, femårsberättelsen för åren 1866—1870 i underdånighet åberopas, hafva under perioden i medeltal årligen 31 fattiga sjuka och deribland 7 å 8 *pauvres honteux* sommartid under 28 dygn kostnadsfritt erhållit föda, medikamenter, bad, brunnsdrickning och läkarevård vid helsokällan Lundsbrunn, dit lasaretsanstalten är förlagd. Inrättningens utgifter hafva under perioden i medeltal årligen uppgått till 2,158 kronor 37 öre och kapitalbehållningen, fördelad på 2:ne fonder, lasarets- och byggnadsfonden, uppgick vid 1875 års slut till 47,345 kronor 59 öre emot 36,591 kronor 8 öre år 1870. Af framlidna mamsell F. Mont Rose har inrättningen år 1872 såsom gäfvat fått emottaga 5,000 kronor, med vilkor att årligen till trenne namngifna personer, så länge de lefva, utbetala sammanräknadt 67 kronor, såsom lifräntemedel.

Räntan 3 kronor af den s. k. *tacksamhetsfonden å Karlsborg* har årligen användts till inköp af någon behöflig klädespersedel åt det barn i folkskolan derstädes, som under året mest utmärkt sig för flit och sedlighet samt varit bland de mest behöfvande.

En inrättning, till hälften skola till hälften barmhertighetsanstalt, som i föregående femårsberättelser ej blifvit omförd, torde i denna ej böra förbigås, nemligen det s. k. *barnhemmet å lägenheten Fridhem* i Versås socken, hvarest genom en kvinnas af landstinget sedan år 1868 med ett anslag af 500 kronor understödda människovänliga bemödanden årligen ifrån 20 till 30 värnlösa eller vanvårdade barn delvis emot årlig ringa afgift, delvis kostnadsfritt erhållit vård, uppfostran och undervisning i kristendom, svensk språklära, svensk och allmän historia, geografi, rätt- och skönskrifning, teckning och räkning, tills de uppnått sådan ålder, att de kunnat erhålla anställning såsom tjenstehjon hos enskilda personer.

En likaledes på gränsen emellan välgörenhets- och undervisningsanstalt stående inrättning är den numera på Mariestads egoområde å lägenheten Johannisberg förlagda uppfostringsanstalten för sinnesslöa barns vård, det s. k. *idiothemmet*. Lifvad af den människovänliga tanken att skingra det förståndsmörker, hvaruti dessa olyckliga, åt sig sjelfva lemnade otvifvelaktigt skulle försjunka, öppnade den nuvarande förestånderskan redan år 1866 vid Nya varfvet i Göteborg ett mindre hem för sinnesslöa barn, der till en början fyra individer erhöles vård och undervisning. Antalet sökande ökades emellertid så, att utvidgad lokal redan året derefter måste beredas och valdes dertill först Kastholmen nära Falköping och sedermera i Oktober månad samma år lägenheten Kultomten i grannskapet af Sköfde, hvarifrån redan år 1868, sedan under hägn af den i hufvudstaden nämnda år bildade föreningen för sinnesslöa barns vård, anstaltens verksamhet alltmera togs i anspråk, flyttning ånyo måste ske till den lägenhet i staden Sköfde, hvarest hemmet derefter varit inrymdt intill våren år 1875 då det förlades till det emellertid för 45,000 kronor inköpta länderiet Johannisberg i närheten af Mariestad. Elevernas antal, som alltsedan år 1871 nära nog oafbrutet uppgått till 30 och tidtals derutöfver, utgjorde den 12 Mars år 1875 nämnda antal, hvaraf fem voro frielever. Anstalten, som före år 1875 blifvit af statsmedel understödd med 2,500 kronor om året, åtnjuter sedan sistnämnda år i årligt statsanslag 5,000 kronor, med vilkor att fyra friplatser der hållas tillgängliga, samt uppbär, enligt landstingets beslut, årligen under fem år från och med år 1876 ett bidrag af 1,000 kronor, med vilkor att förestånderskan afgifver årsredogörelse för anstaltens verksamhet. Eleverna, af hvilka tvenne äro såsom tjenstehjon vid idiothemmet anställda, öfvas i hufvudsakligen följande handarbeten: korgflätning, mattflätning af klädeslister, flätning af halm till mattor, spånarbeten, förfärdigande af listtofflor, sömnad, strumpstickning, virkning, bandväfnad och annan väfnad, stramaljsömnad, snickeri och löfsägning samt undervisas, fördelade i 2:ne klasser, med i allmänhet tillfredsställande framgång, efter deras olika begåfning, i innanläsning, skrifning, räkning, biblisk historia, katekes, naturlära och geografi, eller selsättas endast med talöfningar och åskådningsundervisning. Sång och musik lära hafva på största delen af dem utöfvat ett välgörande inflytande.

Under femårsperioden har i Mariestad tillkommit den s. k. *Sundströmska fonden* å 3,000 kronor, skänkt af handlanden Carl Sundström med föreskrift att räntemedlen årligen nyårsafton borde i trenne lika lotter utdelas till 3:ne behöfvande obotligt sjuka handlande eller enkor efter handlande och handverkare eller andra stadens fattige.

I fråga om *städerna* i länet, uti hvilka, med undantag af Hjo, stadsfullmäktige äro utsedde att utöfva kommunens beslutanderätt i ordnings- och hushållsangelägenheter, finnes intet nämnvärdt att anföra utöfver hvad som på särskilda ställen i denna berättelse, i sammanhang med der i allmänhet behandlade ämnen blifvit upplyst och anfördt.

Marieholm i Landskansliet den 18 April 1877.

C. J. MALMSTEN.

A. M. Bolinder.

O. A. Sjöqvist.

Tab. N:o 1.

FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.											
												Den 31 December, enligt presternas summariska uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.							
															Hela folkmängden af			Deraf frie från mantalspenningar.			Utskrifnings- manskap.	Enligt årets mönster- rullor ap- proberade beväringsskyldige.
												Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.		
Å landsbygden.																						
År 1871.....	113,143	118,098	231,241	112,607	117,380	229,987	59,008	63,029	122,037	8,379	942											
» 1872.....	113,948	119,049	232,997	113,400	118,203	231,603	58,965	62,899	121,864	8,921	1,063											
» 1873.....	114,649	119,533	234,182	114,074	118,854	232,928	58,664	62,502	121,166	8,156	957											
» 1874.....	115,000	119,849	234,849	114,851	119,559	234,410	58,378	62,342	120,720	8,506	1,262											
» 1875.....	116,311	120,650	236,961	115,333	119,849	235,182	58,372	62,436	120,808	8,689	1,508											
I städerna.																						
Mariestad år 1871.....	987	1,362	2,349	990	1,342	2,332	475	612	1,087	56	3											
» » 1872.....	1,004	1,359	2,363	1,007	1,335	2,342	484	602	1,086	75	4											
» » 1873.....	1,019	1,389	2,408	1,032	1,384	2,416	476	609	1,085	76	10											
» » 1874.....	1,055	1,429	2,484	1,074	1,440	2,514	477	592	1,069	88	8											
» » 1875.....	1,089	1,503	2,592	1,095	1,496	2,591	488	605	1,093	82	5											
Skara år 1871.....	1,134	1,477	2,611	1,129	1,477	2,606	523	563	1,086	82	30											
» » 1872.....	1,148	1,491	2,639	1,150	1,502	2,652	516	559	1,075	81	21											
» » 1873.....	1,142	1,504	2,646	1,159	1,507	2,666	532	564	1,096	78	21											
» » 1874.....	1,260	1,605	2,865	1,273	1,621	2,894	588	607	1,195	81	17											
» » 1875.....	1,271	1,622	2,893	1,283	1,620	2,903	591	611	1,202	91	18											
Lidköping år 1871.....	1,796	2,240	4,036	1,851	2,323	4,174	906	950	1,856	124	17											
» » 1872.....	1,830	2,264	4,094	1,845	2,339	4,184	901	978	1,879	122	18											
» » 1873.....	1,821	2,246	4,067	1,847	2,316	4,163	856	925	1,781	115	11											
» » 1874.....	1,851	2,276	4,127	1,821	2,315	4,136	826	918	1,744	115	20											
» » 1875.....	1,890	2,267	4,157	1,873	2,378	4,251	687	964	1,651	128	35											
Sköfde år 1871.....	1,041	1,345	2,386	1,011	1,288	2,299	505	586	1,091	67	11											
» » 1872.....	1,077	1,363	2,440	1,033	1,331	2,364	512	591	1,103	66	2											
» » 1873.....	1,112	1,430	2,542	1,087	1,368	2,455	548	620	1,168	67	14											
» » 1874.....	1,152	1,458	2,610	1,146	1,479	2,625	541	637	1,178	80	17											
» » 1875.....	1,185	1,478	2,663	1,165	1,476	2,641	533	638	1,171	102	13											
Hjo år 1871.....	580	708	1,288	571	713	1,284	337	387	724	34	6											
» » 1872.....	586	709	1,295	579	705	1,284	327	376	703	37	1											
» » 1873.....	593	708	1,301	595	721	1,316	320	382	702	37	5											
» » 1874.....	600	735	1,335	595	730	1,325	306	372	678	40	3											
» » 1875.....	620	741	1,361	615	746	1,361	322	389	711	41	6											
Falköping år 1871.....	835	945	1,780	835	945	1,780	401	394	795	47	2											
» » 1872.....	871	1,030	1,901	830	932	1,762	379	361	740	52	2											
» » 1873.....	909	1,034	1,943	895	1,040	1,935	439	437	876	58	12											
» » 1874.....	929	1,058	1,987	897	1,013	1,910	436	465	901	64	8											
» » 1875.....	988	1,109	2,097	933	1,062	1,995	479	521	1,000	77	18											
Summa i länets samtliga städer år 1875	7,043	8,720	15,763	6,964	8,778	15,742	3,100	3,728	6,828	521	95											
Summa i hela länet år 1871	119,516	126,175	245,691	118,994	125,468	244,462	62,155	66,521	128,676	8,789	1,011											
» 1872	120,464	127,265	247,729	119,844	126,347	246,191	62,084	66,366	128,450	9,354	1,111											
» 1873	121,245	127,844	249,089	120,689	127,190	247,879	61,835	66,039	127,874	8,587	1,030											
» 1874	121,847	128,410	250,257	121,657	128,157	249,814	61,552	65,933	127,485	8,974	1,335											
» 1875	123,354	129,370	252,724	122,297	128,627	250,924	61,472	66,164	127,636	9,210	1,603											

Tab. N:o 2.

J O R D B R U K.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.
År.	Odlad egovidd använd till										Hela utsädesbeloppet af										
	höst-säd.	vårsäd,		potatis.	andra rot-frukter.	spånads-växter.	gräs- och andra foderväxter till		andra växt-slag.	träde.	hvete.		råg.		korn.	hafre.	bland-säd.	ärter.	hö-nor.	vic-ker.	bo-hvete.
		strå-säd.	balj-växter.				bete.	skörd.			höst-.	vår-.	höst-.	vår-.							
T u n n l a n d.											K u b i k f o t.										
1871	68,679	170,380	10,389	22,561	3,451	1,611	44,060	99,220	320	65,635	47,399	1,029	311,640	3,783	54,695	1,296,822	52,098	38,701	761	27,919	2
1872	66,430	173,366	10,275	22,523	3,542	1,630	44,756	102,206	798	65,870	48,683	1,161	302,664	3,728	52,797	1,295,645	48,344	36,466	753	27,557	5
1873	68,025	177,330	10,434	22,803	3,494	1,621	42,652	108,792	806	67,215	48,904	1,620	303,761	4,112	56,542	1,298,344	50,089	36,450	707	31,756	—
1874	68,030	179,367	10,395	23,900	3,393	1,483	44,236	105,278	486	69,370	51,909	1,286	304,236	3,704	49,244	1,334,165	40,338	36,306	668,1	32,217	4
1875	69,836	186,669	10,855	24,444	3,309	1,370	44,862	108,100	266	67,853	53,810	1,719	312,323	3,543	49,042	1,370,501	41,644	37,363	628	30,854	17
1.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.	36.	37.	38.	39.	40.	41.		
År.	Hela utsädes-beloppet af		S k ö r d e b e l o p p e t (u t a n u t s ä d e t s a f d r a g).																		
	potatis.	lin och hampa.	Hvete.		Råg.		Korn.	Hafre.	Bland-säd.	Ärter.	Bö-nor.	Vicker.	Bo-hve-te.	Potatis.	Andra rotfrukter.	Lin o. Hampa,		Gräs och andra foderväxter till			
			höst-.	vår-.	höst-.	vår-.										frö.	spånads-ämne.	grön-foder.	hö.		
K u b i k f o t.																C e n t n e r.					
1871	709,282	6,135	319,896	5,378	1,989,370	16,755	320,003	6,492,221	265,465	220,640	4,703	149,785	12	3,635,939	515,970	12,161	2,931,79	36,850	1,023,284		
1872	676,489	4,921	255,832	5,033	1,570,357	14,746	274,115	4,973,076	187,353	120,358	3,455	105,994	10	3,920,427	—	—	—	—	—		
1873	655,305	615	282,785	8,391	1,770,262	17,211	317,531	6,309,980	217,474	197,417	4,314	157,158	—	3,402,276	—	757	—	—	—		
1874	677,752	4,591	273,191	6,958	1,667,909	13,905	193,099	3,812,315	110,859	101,827	2,362	76,490	6	4,372,682	1,119,922	8,033	1,580,70	80,548	924,148		
1875	664,245	4,048	337,135	8,618	2,032,536	14,960	287,957	6,888,027	219,460	223,346	3,268	151,820	141	4,550,915	1,216,468	10,050	1,659,40	210,760	1,472,633		

Tab. N:o 3.

B O S K A P S S K Ö T S E L.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
År	Antal vid årets slut underhållne									
	Hästar		Oxar.	Tjurar.	Kor.	Ungnöt under 2 år.	Får.	Getter.	Svin.	Fjäderfå.
	öfver 3 år.	under 3 år.								
1871	20,715	3,866	25,219	1,555	72,896	34,186	78,280	53	23,241	—
» 1872	21,181	3,890	25,473	1,626	74,546	33,563	76,362	58	23,594	—
» 1873	21,637	4,402	26,658	1,700	78,872	35,968	78,730	56	24,601	—
» 1874	20,258	4,167	26,165	1,557	73,489	29,801	68,288	56	21,327	1,138
» 1875	21,044	4,922	27,418	1,891	80,458	34,374	73,171	59	22,521	—

Tab. N:o 4.
SKOGSHUSHÅLLNING.

1. Särskilda slag af skogar m. m.	2. Areal vid periodens slut.	3. Till ordnad skogshushållning indelade.	4. 5. 6. Afverkningsbelopp		
			År.	utfördt i	
				kvantitet. Normalfamn.	penningvärde. Kronor.
1:o) Kungl. Maj:t och Kronan omedelbart tillhöriga och under Dess disposition stående kronoparker och skogar: 16 kronoparker innehållande (med 11,001 kvadratref impediment) deraf 11 stycken, å hvilka afverkning af mogen skog skett enligt fastställda hushållningsplaner (5,438 kv.-ref impediment inberäknade) En Vestra Hillet, skoglös, 2,725 kv.-ref (inbegripna 101,50 kv.-ref impediment) samt fyra stycken Östra Hillet, Edsmärens, Mösseberg och Haboskogen tillsammans (med 5,461,63 kv.-ref impediment) 25,981 kv.-ref hafva genom beredning och gallring under samma tid i medeltal årligen gifvit Skogar till kungsgårdar och andra kronan förbehållna eller för dess räkning utarrenderade egendommar	86,192	—	1871 1872 1873 1874 1875	4,199 8,808 5,022 5,701 4,326	33,656 80,930 52,348 46,878 45,289
2:o) Boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers (impedimenta inberäknade) Af dessa äro indelade (impedimenta inberäknade) Dessutom { Karlsborgs fästnings skogstillgång { Göta kanalbolags skogar inom länet	250,000	—	1871 1872 1873 1874 1875		{ Afkastningsbeloppen kunna ej uppgifvas. Dito.
3:o) Häradssällmanningar: 6 stycken (inberäknade 19,851 kv.-ref impedimenta) Endast å Hökensås, Östra Stöpen och Gryten har under femårsperioden skett regelmässig afverkning. Dessa innehålla tillsammans (16,106 kv.-ref impediment inberäknade) Vestra Stöpen och Mössebergs allmanning skoglösa, under reglering. Allmanningen Rolken (inberäknade omkring 2,000 kv.-ref impediment) innehållande 11,105 kv.-ref fullt skogbeväxt, men traktuggning ännu ej börjad, har genom beredning och gallring i medeltal årligen under samma tid gifvit	92,133	—	1871 1872 1873 1874 1875	1,384 1,706 1,304 1,342 1,288	7,529 12,774 15,232 13,755 14,015
4:o) Sockneallmanningar, oskiftade, finnas ej till någon anmärkningsvärd areal.	—	—	—	66	720

Ann. De höga afverkningsbeloppen för år 1872 härleda sig af stor myckenhet vindfallen å en del af skogarne. Prisen å virke vore i allmänhet icke högre 1875 än 1874, men de högre pris, som år 1875 erhållits å kronoparkerna, anses härröra af der verkställda väganläggningar. Den högre inkomsten af allmanningarne beror egentligen af nya virkesförbrukande industriella anläggningar, såsom för Hökensås allmanning af maskinickeriet vid Tidaholm och för allmanningen Östra Stöpen af sågverk vid Hönsa. Impedimentarealen minskas årligen genom afdikning af mossar och kärr, men detta blifver i uppgifterna ej synligt förr, än i den mån skogarne ånyo uppmätas och indelas.

Tab. N:o 5.
DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.
	Lodjur.	Räfvar.	Belopp af utbetald belöning. Kronor.
År 1871	—	1,263	2,526
» 1872	—	1,130	2,260
» 1873	—	1,203	2,406
» 1874	—	1,283	2,566
» 1875	1	1,390	5,580
Summa	1	6,269	15,338
Medeltal åren 1871—1875	—	1,254	—
» » 1866—1870	—	837	—

För tab. N:o 6, AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR, hafva ej några uppgifter kunnat erhållas.

Forts. af Tab. N:o 7 a.

GRUFVOR, BERGVERK, BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.
Särskilda slag af inrättningar.	Antal fabriker	Drifkraft, bestående af					Antal begagnade maskiner och redskap.	Egare eller innehafvare.	Egare eller innehafvare.		Bolag.	Arbetare						Summa.	Särskilda slag af tillverkning.		Egares eller innehafvares beräkning i och för rörelsen, kronor.	
		i gång.	ej begagnade.	krenkur.	ångkraft eller varmluft.	vatten.			Ensam egare eller innehafvare.	Verkstättare.		öfver 18 år		under 18 år		Quantitet.	Värde i kronor.					
	m.						q.	m.		q.	m.	q.	m.	q.	af hvarje art produkter.		Summa för hvarje slag af fabriker.					
	Under året.	Antal.						m.	q.	Antal.												
I städerna.																						
Färgerin	4	1	—	2	—	5	8	3	—	1	—	4	—	3	—	1	—	8	23,100 fot vadmal	2,925	—	—
Garfverin	4	—	1	—	2	194	4	—	—	2	6	—	7	—	—	—	—	15	5,000 fot presstyg	250	—	—
																			2,550 R garn	2,605	5,780	47,50
Gjuteri o. mekanisk verkstad	1	—	—	1	7	33	—	—	1	3	73	—	—	—	—	2	—	78	1,850 st. o. 4,200 R sulläder	56,700	—	—
																			1,250 st. o. 17,000 R smorläder	23,250	—	—
Kakelugnsfabrik	1	—	—	—	—	3	1	—	—	—	—	—	12	—	1	—	—	13	9,000 st. skinn.....	8,100	88,050	164,80
																			6,300 centner gjutgods.....	126,000	—	—
Manufakturmedja	1	—	1	—	7	13	—	—	1	1	—	—	5	2	—	—	—	8	590 centner smide	23,600	—	—
																			60 centner diverse metaller	9,000	158,600	150,00
Pappersbruk	1	1	—	2	60	21	—	—	1	—	—	—	42	5	—	—	—	47	200 st. kakelugnar.....	—	12,000	20,00
																			80,209 ris papper	156,100	—	—
Snus-, tobaks- och cigarrfabrik	1	—	—	1	3	19	—	—	1	1	—	—	16	2	13	12	—	44	55,000 qv.-fot papp.....	10,700	166,800	100,00
																			4,000 R snus	24,000	—	—
Tändsticksfabriker	2	—	—	2	43	30	4	—	1	2	—	—	49	38	43	66	198	—	80,000 R tobak	85,000	—	—
																			100,000 st. cigarrer.....	5,000	114,000	50,00
Tapetfabrik	1	—	—	—	—	2,944	1	—	—	—	—	—	10	—	10	5	—	25	11,000,000 st. fosfortändstickor	88,000	—	—
																			10,453,000 st. säkerhets-tändstickor	122,036	210,036	250,00
Vintillverkning	1	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	6	2	—	—	—	8	200,000 rullar tapeter.....	—	60,000	25,00
Ölbryggerin	4	—	Handkraft.	1	4	3	1	—	3	4	2	—	19	6	—	—	—	31	10,000 kannor vin	—	15,000	—
																			215,000 kannor öl	108,000	—	—
																			12,000 kannor dricka	1,000	109,000	172,00
Summa	21	2	1	5	5	131	3,270	14	—	10	13	85	—	169	55	70	83	475		—	965,266	—

Tab. No 7 b.

HANDTVERKERIN, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	1.	2.	3.	4.	5.	6.										
												Handverkare eller idkare.		Antal arbetare.		Bevilling i och för rörelsen.	Handverkare eller idkare.		Antal arbetare.		Bevilling i och för rörelsen.
												Män.	Qv.	Män.	Qv.		Kronor.	Män.	Qv.	Män.	
Å landsbygden,						I städerna.															
Bagare	13	2	9	5	26	Bagare	26	3	21	9	141										
Bleckslagare	2	—	1	—	1	Barberare	3	—	—	—	15										
Bokbindare	2	—	—	—	—	Bildhuggare	2	—	—	—	—										
Bryggare	2	—	1	—	10	Bleckslagare	8	1	12	—	46										
Byggmästare	5	—	—	—	90	Bokbindare	13	—	4	—	30										
Färgare	3	—	1	—	12	Bryggare	8	1	17	1	169										
Garfware	6	—	5	—	5	Byggmästare	8	—	20	—	77										
Glasmästare	1	—	—	—	—	Färgare	10	—	16	—	117										
Handskmakare	1	—	1	—	2	Garfware	17	1	42	—	354										
Kakelugnsmakare	2	—	2	—	1	Gelbgjutare	6	—	4	—	12										
Kopparslagare	7	—	4	—	2	Glasmästare	12	—	5	—	40										
Murare	19	—	5	—	19	Guldsmeder	6	1	6	—	37										
Målare	18	—	9	—	13	Gördelmakare	2	—	1	—	4										
Repslagare	2	—	2	—	—	Handskmakare	9	1	2	2	15										
Sadelmakare	9	—	7	—	—	Hattmakare	3	—	2	—	6										
Skomakare	143	2	81	—	10	Kakelugnsmakare	7	1	20	—	49										
Skräddare	124	—	—	—	30	Kopparslagare	14	—	16	—	65										
Smeder	27	—	19	—	27	Murare	11	—	6	—	61										
Snickare	31	—	19	—	6	Målare	24	1	33	—	95										
Stensvarfware	1	—	—	—	—	Mössmakare	3	2	—	7	24										
Tunnbindare	1	—	—	—	—	Perukmakare	1	—	—	—	1										
Urmakare	5	—	3	—	6	Repslagare	5	—	12	—	40										
Vagnmakare	1	—	—	—	—	Sadelmakare	12	—	7	—	34										
						Skomakare	33	—	43	—	110										
						Skräddare	31	—	55	6	220										
						Slagtare	11	2	5	—	66										
						Smeder	19	—	25	—	59										
						Snickare	29	—	31	—	95										
						Socketbagare	5	—	4	3	54										
						Spegelmakare	1	1	2	1	14										
						Svarfware	1	—	—	—	—										
						Tunnbindare	4	—	5	—	10										
						Urmakare	17	—	11	1	56										
						Vagnmakare	2	—	—	—	1										
Summa	425	4	169	5	260	Summa	363	15	427	34	2,117										

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIN OCH SKJUTSNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
	Längd i mil				Kostnad för de under perioden				Antal gästgifverin vid periodens slut.	Antal hästar utgångne.		
	af hvarje slag motstående vägar	af indelade, medskjutsstationer försedda vägar	af fulländade och afsyade nya vägar	af omlagda eller betydligt förbättrade vägstäckor	fulländade nya vägar.		omlagda eller betydligt förbättrade vägstäckor.			År.	Till kungs- och kronskjuts.	Till gästgifverin.
					Af statsmedel.	Af kommunernas medel.	Af statsmedel.	Af kommunernas medel.				
	vid periodens slut.		under perioden.		Kronor.		Kronor.					
Allmänna landsvägar	154,43	148,98	—	0,60	—	—	—	3,787	65	1871	637	10,060
Häradsvägar	155,18	30,33	0,90	0,083	—	800	—	Af enskild person. 1,500	6	1872	437	14,036
Socknevägar									—	1873	383	18,857
I städer									6	1874	585	22,080
										1875	448	15,545
Summa	309,61	179,31	0,90	0,683	—	800	—	5,287	77	—	2,490	80,578
Deraf med skjutsentreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	73	—	—	83,068

Tab. N:o 9 a.

SJÖFART, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	Fartyg och båtar öfver 3 nyläster, begagnade till inrikes sjöfart.						
	Seglande.		Med ångmaskin försedda.			Besättning.	
	Antal.	Lästetal.	Antal.	Lästetal.	Häst-kraft.	Skeppare.	Sjöfolk.
	Landsbygden	59	854,5	3	40,0	52	62
Städerna	15	255,5	6	137,5	170	21	68
Summa	74	1,110,0	9	177,5	222	83	183

Tab. N:o 9 b.

HANDLANDE OCH DERAS BETJENING, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
	Handlande.		Betjening.		Bevilling i och för rörelsen. Kronor.
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.	
Å landsbygden.					
1:o) Handlande, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller på annat upplagsställe	264	29	131	32	1,296
2:o) Handlande, som utom den ort, der de äro bosatte, sjelfve eller genom andre kringföra eller annorlunda än å marknad till salu utbjuda varor	2	—	2	—	6
Summa	266	29	133	32	1,302
I städerna.					
1:o) Handlande, som idka grosshandel eller försälja varor i bod eller på annat upplagsställe	136	40	147	41	3,713

Tab. N:o 11.

LAGA SKIFTEN, ÅREN 1871—1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.
A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n .																									
År.	Sökta skiftens antal.	Skiftade mantal		Qvarboende delegares					Utflyttade delegares					Summa skiftens.	Skiftade qvadratref.						Utgifter till landtmätare och gode män. Kronor.	Öfriga beräknade utgifter. Kronor.			
		Antal.	oförmedlade.	nuvarande.	skiftesantal.				Summa.	skiftesantal.					Summa.	Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.	Impediment.			Summa.		
					1.	2.	3.	4.		öfver.	Summa.	1.	2.											3.	4.

Tab. N:o 12.

STATS- OCH RIKSGÄLDSMEDEL, ÅREN 1871—1875.

D e b e t .					K r e d i t .				
	Statsmedel.		Riksgäldsmedel.			Statsmedel.		Riksgäldsmedel.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.		Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
1871.					1871.				
Ingående balans för behållning	458,494	56	117,607	74	Ingående balans för skuld	45,524	32	3	64
Inkomster	1,939,921	37	192,616	30	Afkortningar	26,783	87	4,541	95
Ankomna remisser	94,365	17	—	—	Utgifter	644,721	96	5,059	61
Utgående balans för skuld	222,464	58	289	70	Afgångna remisser	1,294,400	—	111,000	—
Summa	2,715,245	68	310,513	74	Utgående balans för behållning	703,815	53	189,908	64
1872.					1872.				
Ingående balans för behållning	703,815	53	189,908	64	Ingående balans för skuld	222,464	58	289	70
Inkomster	1,912,171	82	157,156	28	Afkortningar	21,356	11	4,644	44
Ankomna remisser	110,375	14	—	—	Utgifter	703,949	33	5,422	05
Utgående balans för skuld	225,341	84	1	—	Afgångna remisser	1,279,000	—	183,000	—
Summa	2,951,704	33	347,065	92	Utgående balans för behållning	724,934	31	153,709	73
1873.					1873.				
Ingående balans för behållning	724,934	31	153,709	73	Ingående balans för skuld	225,341	84	1	—
Inkomster	1,966,942	25	132,764	36	Afkortningar	21,593	93	2,306	54
Ankomna remisser	165,189	04	—	—	Utgifter	721,055	08	5,180	57
Utgående balans för skuld	219,193	41	1	05	Afgångna remisser	1,297,750	47	146,000	—
Summa	3,076,259	01	286,475	14	Utgående balans för behållning	810,517	69	132,987	03
1874.					1874.				
Ingående balans för behållning	941,510	40	1,994	32	Ingående balans för skuld	219,194	46	—	—
Inkomster	2,126,463	20	—	—	Afkortningar	20,451	60	—	—
Ankomna remisser	180,211	94	—	—	Utgifter	763,145	09	—	—
Utgående balans för skuld	225,893	37	—	—	Afgångna remisser	1,525,056	56	1,994	32
Summa	3,474,078	91	1,994	32	Utgående balans för behållning	946,231	20	—	—
1875.					1875.				
Ingående balans för behållning	946,231	20	—	—	Ingående balans för skuld	225,893	37	—	—
Inkomster	2,228,404	90	—	—	Afkortningar	15,573	75	—	—
Ankomna remisser	260,416	60	—	—	Utgifter	881,908	15	—	—
Utgående balans för skuld	209,350	13	—	—	Afgångna remisser	1,565,613	03	—	—
Summa	3,644,402	83	—	—	Utgående balans för behållning	955,414	53	—	—
					Summa				
					3,644,402 83				

Tab. N:o 13.

S P A R B A N K E R.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
År.	Sparbanker.	Delegare.			Delegarnes fonder.				Sparbankernas egna fonder.		
		Tillkomne nya	Afgångne	Qvarstående vid årets slut.	Insatta belopp	Godtgjorda räntor	Uttagna belopp	Behållning vid årets slut.	Inkomster.	Förvaltningskostnader m. m.	Behållning vid årets slut.
	under året.		under året.		Kronor.				Kronor.		
Antal.	Antal.			Kronor.				Kronor.			
1871	8	3,626	913	14,459	361,341	67,832	176,482	1,516,184	18,730	12,760	82,748
1872	7	3,571	1,552	16,478	333,106	75,770	191,325	1,733,736	27,624	14,340	92,989
1873	7	4,052	1,320	19,210	491,039	86,862	229,457	2,082,230	30,945	17,419	106,064
1874	7	4,641	1,514	22,337	504,856	102,313	326,110	2,363,289	38,621	20,412	124,273
1875	7	3,354	2,088	23,603	456,033	116,558	409,630	2,526,250	29,137	12,997	143,821

1.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.
År.	Klassifikation af sparbanksdelegarne efter deras inestående behållning vid årets slut.														
	I nedanstående antal sparbanker.	Under 10 Kronor.		10—50 Kronor.		50—100 Kronor.		100—500 Kronor.		500—1000 Kronor.		Öfver 1000 Kronor.		Summa.	
	Delegare.	Behållning.	Delegare.	Behållning.	Delegare.	Behållning.	Delegare.	Behållning.	Delegare.	Behållning.	Delegare.	Behållning.	Delegare.	Behållning.	Delegare.
Antal.	Kronor.	Antal.	Kronor.	Antal.	Kronor.	Antal.	Kronor.	Antal.	Kronor.	Antal.	Kronor.	Antal.	Kronor.	Antal.	Kronor.
1871	8	3,221	20,087	4,982	121,250	1,888	126,655	3,805	763,223	445	320,703	118	164,266	14,459	1,516,184
1872	7	3,515	21,570	5,631	139,688	2,294	151,975	4,357	856,074	528	359,962	153	204,467	16,478	1,733,736
1873	7	3,916	24,005	6,693	175,087	2,755	195,064	5,047	1,027,249	617	421,648	182	239,177	19,210	2,082,230
1874	7	4,155	24,878	8,078	214,340	3,240	236,791	6,039	1,214,707	642	434,059	183	238,514	22,337	2,363,289
1875	7	4,537	27,891	8,232	227,287	3,620	257,904	6,310	1,287,752	721	500,315	183	225,101	23,603	2,526,250

Tab. N:o 14.

F A T T I G V Å R D E N.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	
År.	Fattigvårds-samhälle.		Antal fattigbjon, som erhållit full försörjning.											Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.		Fattigvårdens									
	med gemensam fattigvård.	med fattigvården delad.	Antal fattighus.		Äldre personer, vårdade i fattighus.		Barn, vårdade i och utom fattighus.		Summa.		Summa af båda könen.	Afkastning af egen-dom, kollekter m. m.		Inkomster. Kronor.						Summa utgifter i och för fattigförsörjning. Kronor.					
			m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.		Personel afgift.	Tillskott		Ersättning		Summa inkomster.								
													efter fyra eller bevillning.	efter annan grund (fastighet).	af statsmedel.	af annat fattigvårdssamhälle.									
1871	227	56	220	289	334	600	346	566	754	730	1,434	1,896	3,330	1,805	3,222	5,027	15,218,02	24,849,50	142,517,69	26,774,44	2,815,15	2,645,90	214,820,70	217,068,54	
1872	227	60	225	292	316	605	348	578	818	763	1,482	1,946	3,428	1,736	3,175	4,911	19,277,25	27,458,83	148,150,17	27,892,74	2,695,04	1,315,43	226,789,46	225,179,25	
1873	226	59	222	296	301	601	372	589	821	789	1,494	1,979	3,473	1,705	3,202	4,907	23,001,56	28,000,59	143,731,42	30,074,69	3,353,78	1,621,64	229,783,68	234,681,98	
1874	227	57	223	301	324	626	380	624	834	805	1,538	2,055	3,593	1,735	3,263	4,998	26,596,14	29,173,15	154,636,19	33,830,64	3,483,38	1,696,91	249,416,41	251,737,04	
1875	224	59	228	302	313	643	368	619	863	816	1,544	2,078	3,622	1,752	3,346	5,098	26,598,38	29,921,35	165,167,04	31,530,92	4,017,62	3,053,82	260,289,13	259,015,53	